

Науково-методичний центр професійно-технічної освіти у Запорізькій області

Професійна освіта Запоріжжя

Інформаційно-методичний вісник
2017

Інформаційно-методичний вісник Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Запорізькій області

Головна мета видання – методична допомога керівникам і педагогічним працівникам в організації навчально-виробничого, виховного процесу в професійних (професійно-технічних) навчальних закладах.

Відповідальний за випуск: Паржницький О.В., директор НМЦ ПТО у Запорізькій області

Редагування: Нідерман Н.К., методист НМЦ ПТО у Запорізькій області

Комп'ютерна верстка: Нідерман Н.К., методист НМЦ ПТО у Запорізькій області;
Сакур Д.О., діловод НМЦ ПТО у Запорізькій області

Свідоцтво про державну реєстрацію

серія 33 № 1253 – 528 – Р від 17.07.2017 р.

Мова видання: українська.

Виходить два рази на рік.

Засновник: Науково-методичний центр професійно-технічної освіти у Запорізькій області.

Адреса видавця: 69063, м. Запоріжжя, вул. Покровська, 28.

Телефон: (061) 228 17 60, (061) 224 43 25

E-mail: nmc.pto.zp@gmail.com

Веб.сайт: <http://nmc-ptو.zp.ua>

За достовірність фактів, цитат, дат, назв та інших відомостей відповідають автори.

Редакція залишає за собою право на редагування та скорочення прийнятих до друку матеріалів.

Рукописи не рецензуються і не повертаються.

ЗМІСТ

НОВІ ПІДХОДИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПТО

Осипенко Сергій. Управління освітньо-розвивальним середовищем професійно-технічного навчального закладу.....	4
---	---

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Згурська Тетяна, Павленко Олена, Цветков Віталій. Структурні елементи інноваційного менеджменту професійної освіти.....	9
Калініна Марина, Омеляненко Галина. Технологія проектного навчання як засіб формування творчих та національно-патріотичних якостей учнівської молоді в сучасних умовах.....	23

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА

Осипенко Сергій, Сустова Софія. Соціальне партнерство у професійно-технічній освіті – вимога часу.....	36
Кулинич Олена. Шляхи подолання проблем впровадження професійно-орієнтованих програмних продуктів у систему професійної освіти.....	38

ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ПІДГОТОВКА

Вертелицька Наталія, Должкова Вікторія. Створення електронного посібника-квесту «Біологічна мозаїка»	46
Кардашова Наталія. Інноваційні підходи до процесу формування творчої особистості та виховання громадянина-патріота на уроках української мови та літератури і в позаурочний час.....	54

ВИХОВНИЙ ПРОСТІР

Вертелецька Вікторія. Національно-патріотичне виховання учнів ПТНЗ.....	66
--	----

З ДОСВІДУ РОБОТИ

Кириченко Віктор. Особливості роботи з обдарованими учнями на уроках історії.....	69
--	----

НОВІ ПІДХОДИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПТО

УПРАВЛІННЯ ОСВІТНЬО-РОЗВИВАЛЬНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Сергій Осипенко, директор Державного навчального закладу «Дніпрорудненський професійний ліцей»

Вимогою сьогодення є професійно-технічна освіта, що забезпечує підготовку висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівців, які поряд з комплексом професійних компетенцій володіють також якостями, потрібними робітникам з будь-яких професій: вмінням працювати в команді, комунікабельністю, навичками самоорганізації, аналізу, цілепокладання, планування, рефлексії та інше. Сучасному суспільству потрібні фахівці, які здатні виконувати широкий спектр соціально-професійних дій, мають універсальні здібності, готові до інноваційної діяльності та проектування свого професійного майбутнього. Саме тому орієнтація на підготовку фахівців, здатних лише до кваліфікованого виконання конкретного набору професійних дій, безперспективна. Таке розуміння цілей професійно-технічної освіти зумовлює необхідність визначення нових підходів до управління професійно-технічними навчальними закладами щодо забезпечення їх модернізації, конкурентоспроможності та розвитку.

Державний навчальний заклад «Дніпрорудненський професійний ліцей» у травні 2015 року розпочав дослідно-експериментальну роботу регіонального рівня за темою «Управління освітньо-розвивальним середовищем професійно-технічного навчального закладу». Термін проведення експерименту – 3 роки 8 місяців.

Актуальність проблеми управління освіт-

ньо-розвивальним середовищем професійно-технічного навчального закладу зумовлена також сучасним розумінням ролі освітньо-розвивального середовища в особистісному та професійному становленні майбутнього фахівця. Освітньо-розвивальне середовище передбачає його безпосереднє оточення, яке чинить вирішальний вплив на формування та розвиток особистості майбутнього фахівця, її здібностей та індивідуальності, ціннісних орієнтацій та професійних схильностей. Головними умовами розвитку є пізнання, спілкування, діяльність – все це забезпечує освітньо-розвивальне середовище, у якому знаходиться людина на кожному етапі онтогенезу.

Освітньо-розвивальне середовище ДНЗ «Дніпрорудненський професійний ліцей» розуміється як складова соціального середовища, мікросередовище; воно являє собою сукупність матеріальних чинників освітнього процесу і міжособистісних відносин, які встановлюють суб'єкти освіти в процесі взаємодії. Вони організують, створюють освітньо-розвивальне середовище, мають на нього постійний вплив, але й освітньо-розвивальне середовище впливає на кожного суб'єкта освітнього процесу. Отже, освітньо-розвивальне середовище не можна вважати чимось однозначним, наперед заданим. Освітньо-розвивальне середовище починається там, де відбувається зустріч суб'єктів освітнього процесу, де вони створюють найбільш сприятливі духовні, моральні, культурні, освітні умови, які сприяють розвитку особистості майбутнього фахівця відповідно до схильностей і суспільних запитів.

Необхідно зауважити, що початок експериментальної роботи вдало співпав із внесенням змін до Положення про організацію навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах. Ці зміни надають право ПТНЗ самостійно визначати основні напрями діяльності у поточному навчальному році, спрощують підготовку документації з планування навчально-виробничого процесу, дають змогу педагогічним працівникам з

урахуванням варіативного компонента розробляти власні (авторські) навчальні програми.

Повертаючись до теми дослідно-експериментальної роботи, зазначимо, що вона зумовлює розроблення та впровадження моделі управління освітньо-розвивальним середовищем професійно-технічного навчального закладу і створення методики дослідження результативності управлінського супроводу розвивального середовища. Тому цілком логічно, що перші кроки педагогічного колективу в зазначеному напрямі пов'язані з визначенням поняття «освітньо-розвивальне середовище» та розробкою Положення про освітньо-розвивальне середовище професійно-технічного навчального закладу.

Таким чином, необхідність створення освітньо-розвивального середовища професійно-технічного навчального закладу зумовлена змінами, які відбуваються у суспільстві та які безпосередньо потребують оновлення системи освіти.

З точки зору членів творчої групи «освітньо-розвивальне середовище починається там, де відбувається зустріч суб'єктів освітнього процесу, де вони створюють найбільш сприятливі духовні, моральні, культурні, освітні умови, які сприяють розвитку особистості майбутнього фахівця відповідно до схильностей і суспільних запитів».

Проте аналіз наукової та педагогічної літератури свідчить, що проблема створення освітньо-розвивального середовища та управління ним у професійно-технічному навчальному закладі є недостатньо дослідженою.

У зв'язку з цим виникає потреба створення освітньо-розвивального середовища професійно-технічного навчального закладу на базі Державного навчального закладу «Дніпрорудненський професійний ліцей», яке має забезпечити умови підготовки сучасного висококваліфікованого конкурентоспроможного випускника. Враховуючи важливість проблеми створення освітньо-розвивального середовища у професійно-технічному навчальному закладі, визначена тема дослідно-експериментальної роботи «Управління освітньо-розвивальним середовищем професійно-технічного навчального закладу».

Інноваційна робота буде спрямована на обґрунтування особливостей управління освітньо-розвивальним середовищем професійно-

технічного навчального закладу, розроблення та експериментальну перевірку його моделі і, як наслідок, розробку методичного забезпечення.

Коло учасників дослідно-експериментальної роботи дуже широке. Серед них не тільки творча група педагогічних працівників ДНЗ «Дніпрорудненський професійний ліцей» та НМЦ ПТО у Запорізькій області, а й зацікавлені в результатах експерименту роботодавці (М. Короленко – директор «Запорізького залізничного комбінату», А. Корольченко – директор «Енергоатом», С. Перепечин – директор ООО «Інтеренергосервіс»). Науково-методичний супровід виконують: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України (доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії технологій професійного навчання В. Свистун) та Науково-методичний центр професійно-технічної освіти у Запорізькій області (директор НМЦ ПТО у ЗО О. Паржницький).

Головними учасниками експерименту є наші учні, заради них, заради їх безхмарного майбутнього і розпочато інноваційну діяльність.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити модель управління освітньо-розвивальним середовищем професійно-технічного навчального закладу в умовах ринкової економіки.

Гіпотеза дослідно-експериментальної роботи – розробка та впровадження моделі управління освітньо-розвивальним середовищем у єдності організаційно-управлінських, психолого-педагогічних, методичних умов дозволить забезпечити підготовку висококваліфікованих конкурентоспроможних робітників у системі професійно-технічної освіти.

Завдання дослідно-експериментальної роботи:

1. Здійснити аналіз стану наукової розробленості проблеми управління освітньо-розвивальним середовищем професійно-технічного навчального закладу в умовах ринкової економіки.

2. Обґрунтувати модель управління освітньо-розвивальним середовищем професійно-технічного навчального закладу.

3. Здійснити апробацію моделі управління освітньо-розвивальним середовищем професійно-технічного навчального закладу.

4. Підготувати методичні рекомендації щодо управління освітньо-розвивальним середовищем професійно-технічного навчального закладу.

Теоретико-методологічну основу дослідно-експериментальної роботи становить концепція особистісно-розвивальної освіти. Її провідні ідеї та положення висвітлені у працях І. Бега, І. Єрмакова, І. Зязюна, О. Савченко, Л. Сохань, С. Подмазіна, В. Радкевич.

Теорія та методологія середовищного підходу, який представляє теорію управління процесом формування та розвитку учнів через спеціально сформоване середовище, тобто система дій з середовищем перетворює його в спосіб комплексного цілеспрямованого впливу на особистість учня. Таким чином, саме створення освітньо-розвивального середовища відповідно до вимог сучасного виробництва, сучасних професійних стандартів та запитів роботодавців повинне, на нашу думку, забезпечити підготовку кваліфікованих робітничих кадрів.

Понятійний апарат дослідження складає також низка визначень, які трактують сучасне розуміння такої структури як «освітнє розвивальне середовище». Свій внесок у теоретичну розробку цього поняття зробили Є. Бондаревська, Н. Гонтаровська, О. Гора, А. Каташов, Г. Ковальов, А. Мудрик, Л. Новикова, В. Рибалка, І. Шендик та ін.

Досліджуючи проблеми управління освітньо-розвивальним середовищем професійно-технічного навчального закладу, ми спираємось на теоретичні та методологічні положення щодо специфіки управління професійно-технічним навчальним закладом Г. Єльнікової, Н. Ничкало, Є. Павлютенкової, Л. Петренко, В. Радкевич, В. Свистун, П. Третьякова, Т. Шамової.

Понятійний апарат досвіду складає також низка тверджень, які визначають сучасне розуміння такої структури як «освітнє розвивальне середовище». Свій внесок у теоретичну розробку цього поняття зробили В. Слободчиков, В. Рубцов, В. Зінченко, В. Ясвін, І. Фрумін. За визначенням В. Ясвіна, освітнє середовище – це система впливів та умов формування особистості по заданому зразку, а також можливостей для її розвитку, які є у соціальному та просторово-предметному оточенні. Освітнє середовище ставить сукупність матеріальних факторів освітнього процесу і міжособистісних стосунків, які встановлюють суб'єкти освіти в процесі

взаємодії. Люди організують, створюють освітнє середовище, впливають на нього у процесі функціонування, але ж і освітнє середовище здійснює вплив на людину. У педагогічній інтерпретації освітнє середовище являє собою локальне освітнє середовище у порівнянні, наприклад, зі всесвітом як середовищем у широкому розумінні.

Аналіз різних інтерпретацій поняття «освітнє середовище» з позицій особистісно-розвивального підходу дозволяє відмітити, що особистісно-розвивальна освіта не ставить своєю метою формування особистості із наперед заданими якостями та навченістю. Вона створює умови щодо повноцінного розвитку особистості, розкриття її потенційних можливостей, самоактуалізації в особистісному та професійному напрямку. Саме тому в нашому розумінні освітньо-розвивальне середовище професійно-технічного закладу – це система впливів та умов щодо особистісного, професійного розвитку, самоактуалізації всіх суб'єктів освітнього розвивального процесу професійно-технічного навчального закладу на основі можливостей, які є у соціальному та просторово-предметному оточенні.

Технологія роботи педагогічного колективу щодо реалізації проблемної теми **«Управління освітньо-розвивальним середовищем професійно-технічного навчального закладу»** на I етапі експериментальної роботи у ліцеї передбачає наступні завдання:

- вивчення стану досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та практиці. Аналіз теоретичних джерел та практичного досвіду з проблеми управління освітньо-розвивального середовища;
- розробка Положення про освітньо-розвивальне середовище професійно-технічного навчального закладу;
- визначення компонентів освітньо-розвивального середовища;
- розробка анкет для вивчення стану освітньо-розвивального середовища професійно-технічного навчального закладу, підбір діагностичних методик. Анкетування респондентів, аналіз та систематизація отриманих результатів;
- проведення педагогічної ради та круглого столу з питань управління освітньо-розвивальним середовищем професійно-технічного навчального закладу.

Структура освітньо-розвивального середовища передбачає такі компоненти:

1. Просторово-предметний.
2. Суб'єктно-соціальний.
3. Інформаційно-дидактичний.
4. Технологічний (педагогічне забезпечення).

Кожний компонент має свою підструктуру (таблиця).

Компоненти освітньо-розвивального середовища			
Склад компонентів			
Просторово-предметний	Суб'єктно-соціальний	Інформаційно-дидактичний	Технологічний (педагогічне забезпечення)
Архітектурні особливості будинку, обладнання, особлива атрибутика навчальної обстановки	Учні, педагоги, майстри виробничого навчання, персонал, члени та друзі сім'ї, суб'єкти соціуму за місцем проживання	Державний стандарт, зміст освіти; робочий навчальний план; перспективний план розвитку ліцею, річний план роботи, програми навчальних курсів; комплексно-методичне забезпечення викладання предметів; навчальні посібники та підручники.	Методи, технології, способи, прийоми навчання та виховання.

Визначена структура освітньо-розвивального середовища спрямована на забезпечення комплексу можливостей для саморозвитку, професійного становлення всіх суб'єктів освітнього процесу:

- задоволення фізіологічних потреб, яке обумовлено функціонуванням просторово-предметного компонента освітньо-розвивального середовища у єдності санітарно-гігієнічних норм – світла, тепла, харчування, медичного контролю, зручних меблів, дотримання режиму дня відповідно до віку;
- задоволення потреби у безпеці життя;
- засвоєння групових норм та ідеалів, які відображають загальнолюдські цінності, моральні правила поведінки;
- задоволення соціальних потреб;
- задоволення потреби у праці, реалізації своїх здібностей у суспільно важливій справі;
- задоволення потреби у збереженні та підвищенні власної самооцінки;
- задоволення та розвиток пізнавальної потреби у сфері інтересів за власним бажанням;
- задоволення потреби у перетворюючій діяльності: дослідницькій, конструкторській,

проектній – відповідно до власних здібностей та інтересів;

- задоволення та розвиток потреби у складанні власної картини світу; упорядкуванні свого світогляду;
- задоволення потреби у професійному самовизначенні та професійному становленні згідно обраної спеціальності, підвищенні індивідуального рівня професійної кваліфікації та професійної майстерності;
- задоволення потреби у самоактуалізації – як результат забезпечення всього комплексу можливостей розвитку суб'єктів освітнього процесу.

У червні-серпні 2015 року вивчено стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та практиці, проаналізовано теоретичні джерела та практичний досвід з проблеми управління освітньо-розвивальним середовищем.

Провели анкетування педагогів, учнів, батьків; розробили Положення про освітньо-розвивальне середовище професійно-технічного навчального закладу.

Результати анкетування проаналізовано та систематизовано. Питання анкет мають показати рівень задоволення потреб учнів та батьків у наданні ліцеєм послуг освітньо-розвивального характеру. Основні показники розвитку ліцею:

- інноваційність діяльності;
- організація освітньо-розвивального процесу;
- продуктивність освітньо-розвивального процесу;
- ефективність освітньо-розвивального процесу;
- відкритість закладу.

Отже, за результатами анкетування виявлено, що 100 % батьків задоволені рівнем організації навчально-виховного процесу в ліцеї; 97 % задоволені готовністю учня до уроків; 100% вважають, що учні отримують знання у відповідності до їх схильностей та здібностей; 94% оцінюють взаємодію ліцею та сім'ї у навчанні та вихованні учнів як ефективну та плідну; 92% вважають, що в ліцеї створені умови для розвитку творчих здібностей учнів.

Анкетування ліцеїстів показало, що 78% обрали наш навчальний заклад для навчання за якісну професійну підготовку; 65 % вважають, що в результаті навчання важливо отримати практичні навички та престижну професію; 81 % учнів планують працювати за обраною

професією; 83 % цілком задоволені рівнем організації навчально-виховного процесу; 76 % вважають свою групу дружною та згуртованою; 91 % учнів охоче відвідують ліцей. На кінець I семестру 2015-2016 навчального року за підсумками семестрової атестації успішність учнів становила 100 %, якість знань з виробничого навчання – 96 %, з професійно-практичної підготовки – 97 %.

Дані свідчать, що освітньо-розвивальне середовище *створює* умови для гнучкого реагування на конкретні умови навчання, потреби виробництва; *стимулює* самостійність та відповідальність учнів; *сприяє* реалізації творчого потенціалу педагогічних працівників; *забезпечує* індивідуалізацію навчання; *підвищує* якість оволодіння знаннями і компетенціями; *забезпечує* успішну адаптацію на ринку праці майбутніх кваліфікованих робітників і *відповідає* сучасним вимогам модернізації освіти.

Анкетування педагогів було спрямоване на виявлення аналітичної, педагогічної та професійної діяльності викладача.

Методика адміністративного моніторингу діяльності педагогічного колективу забезпечує взаємоузгодження діяльності колективу ліцею шляхом активізації самоаналізу і саморегуляції педагогів. Важливою умовою адміністративного моніторингу є створення ефекту непрямого впливу (за Роджерсом).

Це дає можливість залучення педагогів до рефлексивного розвитку. Адміністративний моніторинг залучає педагогів до управління ліцеєм, делегує їм повноваження у визначенні напрямків власного розвитку, а також розвитку колективу в руслі державно-громадських вимог. Управлінський супровід реалізації задачі щодо створення освітньо-розвивального

середовища передбачає виконання повного управлінського циклу в єдності функцій планування, організації, керівництва та контролю.

Таким чином, результати дослідно-експериментальної роботи свідчать: управлінські дії спрямовані на забезпечення саме розвивального характеру всіх складових освітньо-розвивального середовища, здійснюють позитивний вплив на особистісний розвиток та професійне становлення учнів.

ЛІТЕРАТУРА

- Петрович С. Інноваційна діяльність професійно-технічного навчального закладу// Професійно-технічна освіта.-2005.-№2.- С. 14-15.
- Радкевич В. Інноваційні процеси у сучасній професійній школі//Професійно-технічна освіта.-2005.-№1.- С. 9-11.
- Ясвин В.А. Освітнє середовище: від моделювання до проектування.-М.: Сенс, 2001.- 386 с.

ДО УВАГИ КЕРІВНИКІВ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПТНЗ!

Звертаємо Вашу увагу, що новий закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII опублікований 27 вересня 2017 року в офіційному виданні Верховної Ради «Голос України», набрав чинності 28.09.2017 року.

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ОСВІТУ»

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ОСВІТУ» - КОМЕНТАР МІНІСТРА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ЛІЛІ ГРИНЕВИЧ

<https://www.youtube.com/watch?v=ZnoF5EB2AaU>

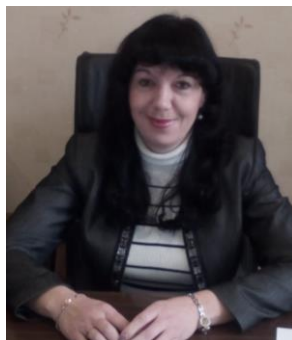

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ ІННОВАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Віталій Цвєтков,
директор Державного
навчального закладу
«Запорізький правобережний професійний ліцей»

Олена Павленко,
заступник директора
з навчально-виробничої
роботи

Тетяна Згурська,
методист

Відомо, що від якості професійної освіти залежить майбутнє країни, бо вона – джерело робітничих кадрів, яке відповідає потребам ринку праці та розвитку науково-технічного прогресу. Якість освіти традиційно пов'язують із формами, методами та змістом освіти. Під змістом освіти, в першу чергу, мають на увазі досвід та кваліфікацію педагогів. Але умови модернізації сучасної системи освіти, де все більшого значення та більш масового характеру набувають інноваційні технології, змушують переглянути свої погляди щодо пріоритетів змісту освіти.

Нові уявлення про зміст освіти – це внутрішні, глибинні зміни організації діяльності навчальних закладів. Не тільки економічний та демографічний стан країни вимагають активних дій від навчального закладу. Нових конкурентних переваг на ринку освіти від закладу потребує головний користувач його послугами – абітурієнт, майбутній учень.

Сучасне інформаційне суспільство очікує на перетворення навчально-виховного процесу на засіб розвитку учнів. Головне завдання навчальних закладів полягає в тому, щоб не лише дати знання, а й створити стійку мотивацію до навчання, зацікавити учнів старанно та майстерно оволодівати обраною професією, поєднавши це з розвитком їхнього творчого та критичного мислення.

Серед великого числа інновацій, що застосовуються у системі освіти, особлива увага приділяється таким технологіям, де викладач виступає не лише джерелом навчальної інформації, а є організатором і координатором творчого навчального процесу, спрямовує діяльність кожного учня у потрібне русло, враховуючи його індивідуальні здібності.

Мова йде про те, що учень — головна фігура навчально-виховного процесу. Учня не вчать, а він вчиться завдяки тому, що бере активну участь у тих питаннях, які хоче вивчити, бере на себе відповідальність за процес і результат навчання. А завдання педагогічного працівника полягає в пошуку засобів, які можуть забезпечити учню реалізацію його внутрішньої свободи і проявів ініціативи.

Сьогодні при наявності неоднозначності та неоднорідності парадигм освіти, множинності концепцій, різноманітності освітніх систем, інноваційних технологій, практик дуже важко регламентувати діяльність педагогів. Крім того, їхня праця завжди носить вільний, творчий характер. В умовах, що склалися, зможе працювати лише той педагог, що перебуває в постійному творчому пошуку та повсякчасно навчається. Задля підтримки ділового тону педагога, допомоги в подоланні труднощів, винайденні ініціативних рішень необхідне системно організоване, цілеспрямоване методичне навчання,

що сприятиме його постійному особистісному і професійному розвитку. Мова йде про інноваційний менеджмент – організацію діяльності педагогічного колективу, спрямовану на досягнення головної мети – формування інноваційного навчального закладу.

Мета роботи:

- проаналізувати структурні елементи інноваційного менеджменту (діагностика, планування, контроль, результат),

- проаналізувати використання інноваційних підходів в освітньому процесі навчального закладу як ефективного інструменту навчально-професійної діяльності педагогічних працівників.

Завдання:

- обґрунтувати ефективність упровадження інноваційних форм організації навчально-професійної діяльності педагогічних працівників навчального закладу;

- проаналізувати методи і форми інноваційної діяльності в ДНЗ «Запорізький правобережний професійний ліцей».

Об'єкт дослідження:

- процес впровадження інноваційних методів і форм у навчально-виховну діяльність ДНЗ «Запорізький правобережний професійний ліцей».

Предмет:

- створення умов щодо впровадження інноваційних методів і форм у навчально-виховну діяльність ДНЗ «Запорізький правобережний професійний ліцей».

У ліцеї ведеться цілеспрямована активна робота щодо впровадження в навчально-професійну діяльність педагогічних працівників інноваційних методів, прийомів і засобів при переході від традиційних форм організації роботи з учнями до сучасних.

Сьогодні якісна організація загальноосвітньої, професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки ототожнюється з використанням засобів і можливостей, які забезпечують інноваційну діяльність. Вони дають змогу краще подати матеріал, надати йому візуалізацію, швидко перевірити знання учнів, підвищити рівень мотивації до навчання та вплинути на розвиток їх пізнавальної діяльності.

Діагностика виявлення творчого та професійного потенціалу педагогічного колективу

Спостерігаючи за авангардом змін у системі освіти, передбачаючи наші можливості, постало запитання:

- чи готові педагоги навчального закладу до кардинальних змін?

Саме тому першим кроком до модернізації педагогічної діяльності стала діагностика творчого та професійного потенціалу педагогічних працівників. Під час планування та організації діагностики були враховані її пріоритетні завдання (за класифікацією Сунцова М.С.):

- виявлення особистісних та професійних якостей педагога, що мають безпосередній вплив на навчально-виховний процес;

- виявлення позитивних та негативних сторін педагога;

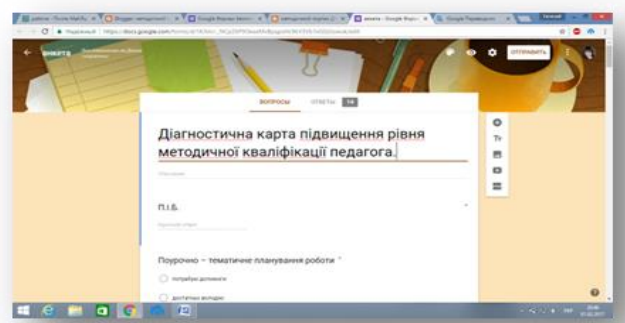
- розробка критеріїв ефективності роботи педагога;

- фіксація професійно-необхідного рівня знань і умінь педагога.

Результати проведення діагностичних анкетувань, практичних завдань мали не тільки аналітичний характер. Завдяки своїй інформаційності діагностика надала можливість оцінити професійний та творчий потенціал педагогів, вказала на напрямки роботи, що потребують корекції, а, найголовніше, допомогла в організації навчально-професійної діяльності педагогічних працівників ліцею.

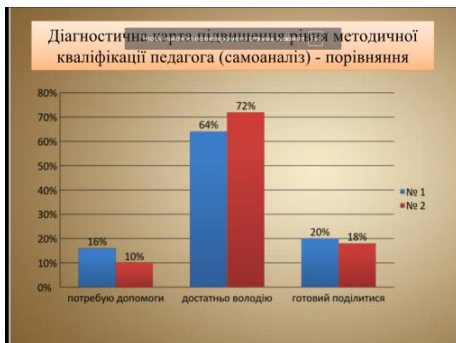
Для зручності у проведенні діагностики було обрано сервіси Google, а саме, Google Forms.

Розпочалось діагностування з перевірки самооцінки педагогами ліцею своєї професійної діяльності. Задля цього було організоване анкетування «Діагностична карта підвищення рівня методичної кваліфікації педагога», що проводилось на початку та наприкінці навчального року.

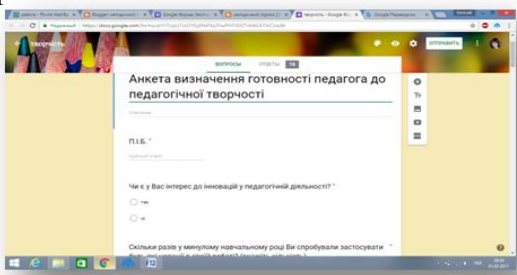

Під час порівняння результатів анкетувань були отримані розбіжності у показниках.

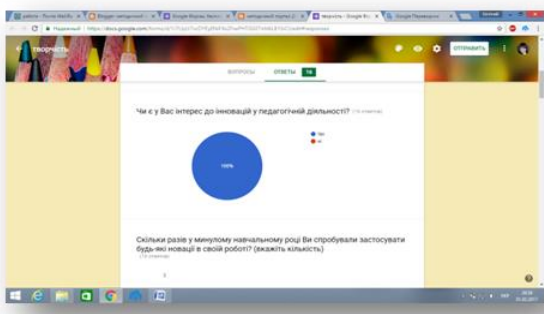

Відповідно до показників анкетування «Діагностична карта підвищення рівня методичної кваліфікації педагога» були визначені теми для першочергового розгляду на педагогічних читаннях.

Поряд із цим проводились психолого-педагогічні тренінги «Виявлення творчого потенціалу педагога» та анкетування «Анкета визначення готовності педагога до педагогічної творчості».

Скріншот головної сторінки анкетування

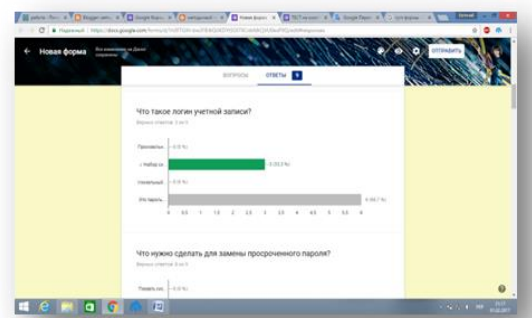
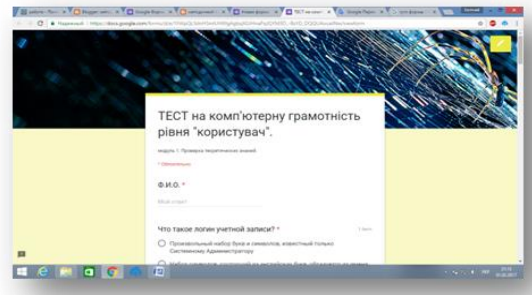
Скріншот сторінки результатів анкетування

Отримані результати дозволили обрати тематику майстер-класів та нестандартні форми для роботи з педагогічним і учнівським колективами.

Задля того, щоб виховувати учня для успішної соціалізації в інформаційному суспільстві, педагог повинен удосконалювати свої форми роботи з інформацією. Тому найактуальнішою була діагностика рівня комп'ютерної грамотності педагогічного колективу. Вдало організована та проведена перевірка теоретичних, практичних знань та навиків роботи педагогів ліцею з інформаційно-комунікаційними технологіями, такими як: персональний комп'ютер, Інтернет. Діагностика рівня комп'ютерної грамотності проводилась у два етапи (два діагностичних модуля):

- модуль 1. «Перевірка теоретичних знань рівня «Користувач»»,
- модуль 2. «Перевірка практичних навичок».

Модуль 1. Завдання «Перевірка теоретичних знань рівня «Користувач» педагога виконували через **Google Forms**.

Модуль 2. Завдання «Перевірка практичних навичок» були складені для ознайомлення з рівнем практичних навичок педагогічних працівників ліцею:

- робота з офісним пакетом Microsoft Office;
- пошукова робота в Internet;
- електронний документообіг.

Результати діагностики рівня комп'ютерної грамотності педагогічного колективу ліцею були оформлені у зведеному протоколі, що дозволило визначити слабкі та сильні сторони серед педагогів і спланувати корекційні заходи – сформувати групи для організації та проведення «Курсів комп'ютерної грамотності».

Методичний інструментарій зі створення, впровадження та використання інноваційних технологій

Сьогодні всі обговорюють Концепцію «Нової української школи», головними завданнями якої є виховання випускника з характерними рисами особистості, патріота, інноватора. Окрім цього, передбачається формування серед учнів навчальних закладів цілого ряду компетентностей, що безумовно диктує головні напрямки самовдосконалення педагогів, виховання серед них тьюторів та супровід їх професійної діяльності.

Враховуючи результати діагностування навчально-професійної діяльності педагогів ліцею, були обрані види роботи, що потребують першочергового відпрацювання та удосконалення:

- робота з інформаційно-комунікаційними технологіями;
- робота з інформацією у всіх її формах;
- здатність до безперервного навчання;
- винахід нових ідей, форм роботи тощо.

Для супровідної роботи обрані різноманітні форми колективної та індивідуальної методичної роботи:

- педагогічна рада;
- інструктивно-методичні наради;
- засідання методичних комісій;
- засідання творчих груп;
- педагогічні читання;
- майстер-класи;
- відкриті заходи;
- доповіді;
- тренінги;
- консультування;
- наставництво;
- курсова підготовка;
- семінари;
- вебінари.

Тематика для багатьох заходів у ліцеї була визначена завдяки діагностиці навчально-професійної діяльності педагогів.

Використання різних форм методичної роботи з педагогами ліцею забезпечує:

- знайомство з інноваційними педагогічними та комунікаційними технологіями, їх головним призначенням;
- отримання алгоритму використання інноваційних форм організації навчально-виховного процесу, вивчення прикладів;
- отримання мотиваційного поштовху;
- апробацію нових форм роботи, впровадження у свою педагогічну практику;
- генерування власних ідей;
- обмін досвідом роботи;
- поповнення свого педагогічного досвіду;
- зрощення власного авторитету як компетентної людини серед педагогів та учнів ліцею;
- опанування форм та методів роботи педагога-тьютора задля створення відкритого освітнього простору для учнів, вирішення проблем учня, не обмежуючи його самостійність, а розширюючи можливості;
- готовність педагога-тьютора адекватно реагувати на психологічний та емоційний дискомфорт учня, на його запит про взаємодію.

Запорукою ефективного створення, впровадження та використання інноваційних форм організації навчально-виховного процесу є рівень матеріально-технічного забезпечення навчального закладу.

У ліцеї працює три комп'ютерних аудиторії. Навчальні кабінети, лабораторії та майстерні оснащені сучасним мультимедійним обладнанням:

- 7 проекторів,
- багатофункціональні пристрої,
- робочі місця педагогів обладнані персональним комп'ютером,
- веб-камера.

Окрім цього, є дві інтерактивні дошки, що забезпечують:

- суміщення можливостей звичайної дошки й відеопроєктора,
- реалізацію сучасних педагогічних технологій,
- використання інноваційних форм і методів викладання,
- новий підхід до організації навчально-виховного процесу.

Тільки за останні два роки серед педагогічних працівників ліцею розглядалися

актуальні теми та розв'язувались нагальні завдання:

№ з/п	Форма роботи (захід)	Тема
1.	Педагогічна рада	Результати вирішення єдиної методичної проблеми ліцею шляхом впровадження ІКТ в навчально-виховний процес
		Віртуальний методичний кабінет як осередок самоосвіти педагогічного працівника
		Шляхи розвитку інноваційного середовища ліцею
		Моніторинг розвитку педагогічної майстерності педагогічних працівників ліцею
2.	Педагогічні читання	Новий зміст освіти – Концепція «Нової української школи»
		Використання хмарних технологій у навчально-виховному процесі
		Зростання рівня педагогічної майстерності за рахунок використання ІКТ
		Особливості використання тренінгів у педагогічному процесі
		Портфоліо, його значення у формуванні іміджу викладача
		Електронний підручник, його зміст, роль і місце в ПТНЗ
		Сутність поняття толерантності, його актуальність у сучасній освіті. Характерні риси толерантного педагога
		Виховання конкурентоспроможних кваліфікованих робітників
		Формування творчої толерантної особистості майбутнього педагога шляхом використання інтерактивних технологій
		Учнівський проект, як форма організації самостійної роботи учнів
		Самооцінка професійних якостей педагога
		Інформаційні технології інтерактивних методів
		Платформа Google Forms
		Види нетрадиційної лекції
		Кооперативні методи навчання
		Ігрові інтерактивні методи
		Пошук нових форм, методів, моделей організації виховної роботи з учнями
		Важкі підлітки дзеркало наших помилок.
		Когнітивна діяльність учнів, її стимулювання
Педагогічні технології		
Система освіти у Японії		
Концепція «Нової української школи»		
3.	Майстер-класи	Блог, його створення та можливості
		Створення та розміщення на власних блогах інтерактивних завдань за допомогою сервісів Веб 2.0
4.	Практичні заняття	Використання конструктору сайту для створення Веб-портфоліо педагога
		Створення блогів
		Робота з інтерактивної дошкою
5.	Тренінги	Курси комп'ютерної грамотності
		Використання інтерактивних методів і форм навчання відповідного типу темпераменту особистості педагога
		Моделювання та напрацювання інтерактивних методів
		Арт-терапія
		Метод групового відбору кращих педагогічних ідей
		Виявлення творчого потенціалу педагога
		Психологічні труднощі у навчанні учнів: типологія, причина та шляхи їх подолання.
Організація ефективного педагогічного спілкування		

На сьогодні кожне засідання педагогічного колективу проводиться з використанням мультимедійних засобів. Жодний відкритий захід ліцею не проходить без інформаційно-комунікаційних технологій різного призначення. Педагоги ліцею розуміють пряму залежність між інтересом серед учнів до вивчення їх предмета та їх умінням володіти інформаційно-комунікаційними технологіями. А це, в свою

чергу, є вагомим аргументом для мотивування педагогів у самовдосконаленні.

Серед педагогічних працівників ліцею проводиться апробація та відпрацювання навичок з використання сервісів Веб 2.0, зокрема, master-test, my test, learningapps, Google сервіси, особливо попитом користуються Google Forms.

Педагогічний та учнівський колективи ліцею активно використовують хмарні технології, що дозволяють зберігати різного формату інформацію в Інтернет-хмарочосі, а також надають можливість скористатись нею в зручний час, у будь-якому місці перебування за умов наявності доступу до Інтернету. Використання хмарних технологій поступово витісняє звичний для педагога електронний носій інформації – флеш-карту. Зокрема, для використання на уроці демонстраційного матеріалу достатньо вийняти її з Google-диску.

Розробка презентаційного матеріалу учнями та педагогічними працівниками в PowerPoint уже відпрацьований до досконалості етап. Сьогодні набуває актуальності новий онлайн-сервіс RoowToon, що надає можливість створювати скрайб-презентації. Цей сервіс свого роду генератор анімаційних презентацій.

Оволодіння навиками роботи з Google сервісами сприяло розробці педагогічними працівниками ліцею власних блогів. Створення блогів це ще одна вимога сучасної освіти. Власні Інтернет-ресурси допомагають педагогам налагодити спілкування з учнями в Інтернет середовищі та

використовувати елементи дистанційного навчання в своїй педагогічній діяльності. Педагогами ліцею безперервно ведеться робота з розвитку власних блогів: вибір тематики блогу, створення і завантаження навчально-пізнавальної інформації, тренувальних та контрольних завдань, розробка привабливого інтерфейсу.

Скріншоти головних сторінок блогів педагогів ДНЗ «Запорізький правобережний професійний ліцей»:

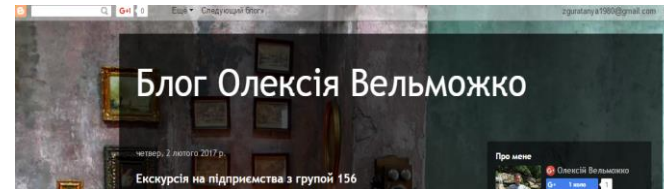
- **блог заступника директора з навчально-виробничої роботи Павленко О.О.**

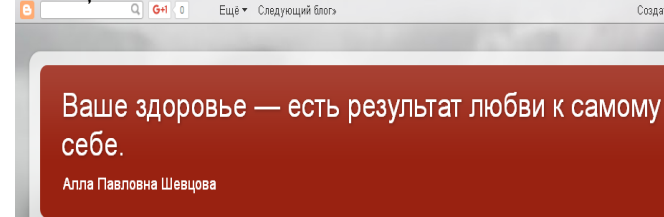
- **блог викладача української мови та літератури Лосєвої К.С.**

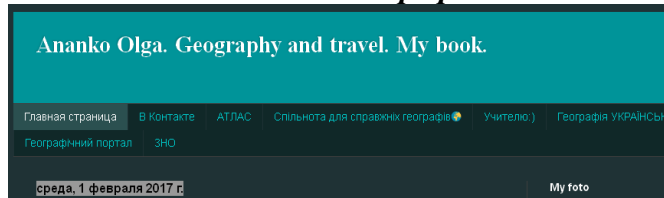
- **блог майстра виробничого навчання Вельможка О.В.**

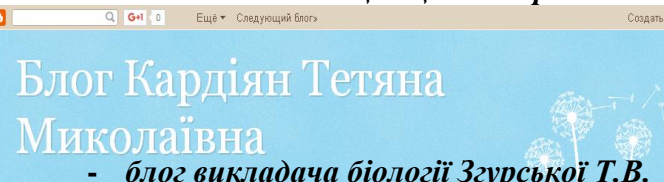
- **блог керівника фізичного виховання Шевцової А.П.**

- **блог викладача географії Ананко О.Ю.**

- **блог викладача спецдисциплін Кардіян Т.М.**

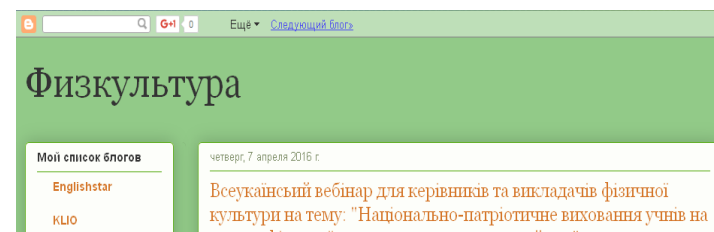
- **блог викладача біології Згурської Т.В.**

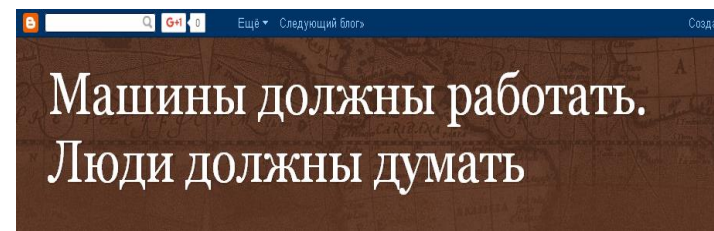
- **блог викладача спецдисциплін Кожушко О.О.**

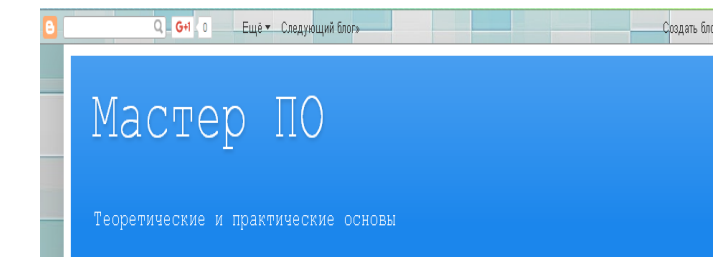
- **блог викладача фізичної культури Міценко Р.В.**

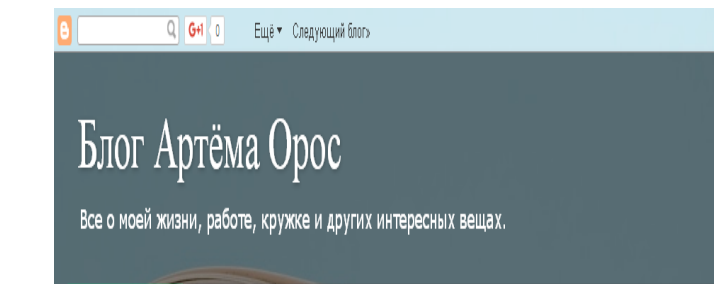
- **блог викладача спецдисциплін Федорової В.В.**

- **блог майстра виробничого навчання Євдощенко В.В.**

- **блог майстра виробничого навчання Ороса А.С.**

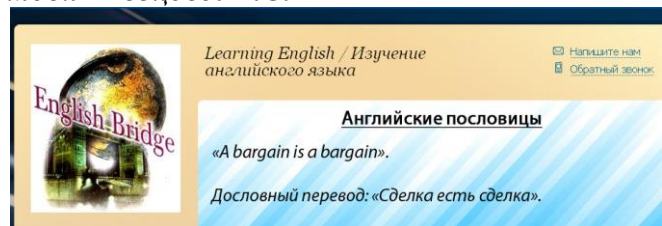

- блог майстра виробничого навчання
Шахрайчук Л.І.

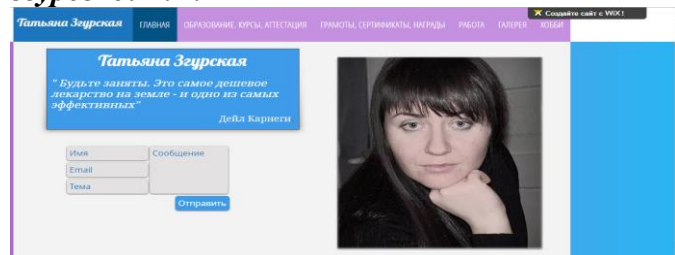

Окрім цього, деякі педагоги використовують конструктори сайтів wixsite.com, jimdo.com, nethouse для створення свого медіасередовища, веб-портфоліо:

- сайт з предмета викладача іноземної мови **Швецової В.С.**

- веб-портфоліо викладача біології
Згурської Т.В.

- сайт з предмета викладача біології
Згурської Т.В.

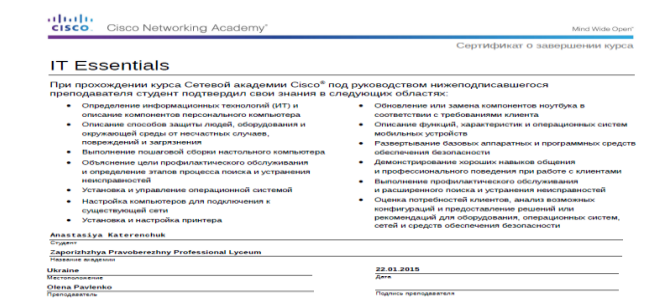
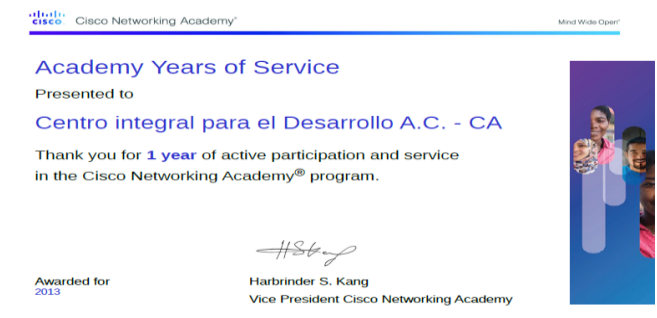
Інструментарій розвитку інформаційних компетенцій

Безперервний технічний прогрес, розвиток високих технологій та їх проникнення в усі сфери людської діяльності спонукають освітян змінити уявлення не тільки про сам процес навчання, а й про знання і навички, які необхідні сьогодні кожній людині для побудови успішної кар'єри.

Розвиток, модернізація і впровадження комп'ютерних компетенцій - таку глобальну задачу ставить перед собою компанія Cisco. З моменту свого виникнення компанія завжди була орієнтована на новаторські розробки в об-

ласті інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ). Саме Cisco створила мережеве обладнання, котре змінило звичні уявлення про спосіб життя, роботу, навчання, розваги і дозволило, незважаючи на відстані, з'єднувати людей в будь-якій частині світу, організовувати відеотрансляції і реалізовувати масштабні проекти.

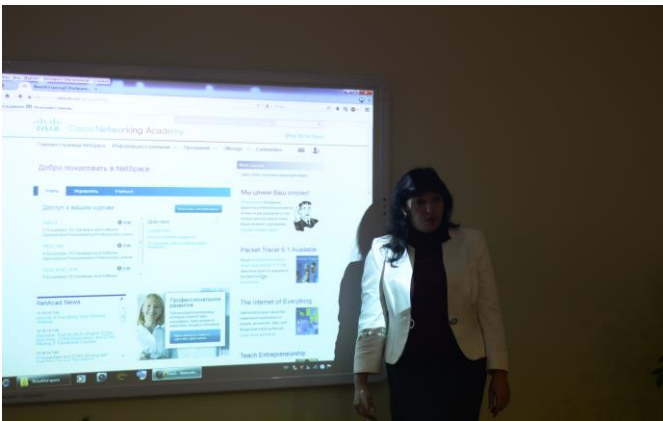
Цей досвід допоміг компанії запустити некомерційну освітню програму з підготовки фахівців міжнародного рівня в області мережевих технологій. У грудні 2013 року на базі ДНЗ «Запорізький правобережний професійний ліцей» відкрито філіал міжнародної мережної академії Cisco. Педагогічні працівники та учні з великим бажанням отримують додаткову освіту в сфері ІТ-технологій. За роки співпраці з академією Cisco вдалося створити віртуальний навчальний клас: одночасно в ньому отримують знання учні різного рівня знань та різної кваліфікації. Ці учні розвиваються найбільш динамічно і, отже, постійно потребують нових сучасних знань. Учні до академії Cisco приваблює можливість просунути кар'єрними сходами завдяки новим професійним компетенціям. Їх високий рівень підтверджує сертифікат міжнародного зразка, затребуваний роботодавцями в усьому світі.

Відповідність не тільки міжнародним стандартам, а й вимогам самого часу - відмінна риса продуктів і технологій Cisco. Інформаційні комп'ютерні технології - та галузь знань, яка

змушує фахівців регулярно оновлювати свої базові компетенції та практичні навички.

Навчання учнів ліцею здійснюється за спеціальною освітньою моделлю. Програма Мережевої академії Cisco поєднує в собі традиційний процес навчання і дистанційне освоєння матеріалу за допомогою новітніх електронних технологій. Використання симуляторів і мультимедіа, робота з реальним обладнанням, постійне оновлення та актуалізація орієнтують освітні курси академії Cisco не тільки на теорію, а й на практику.

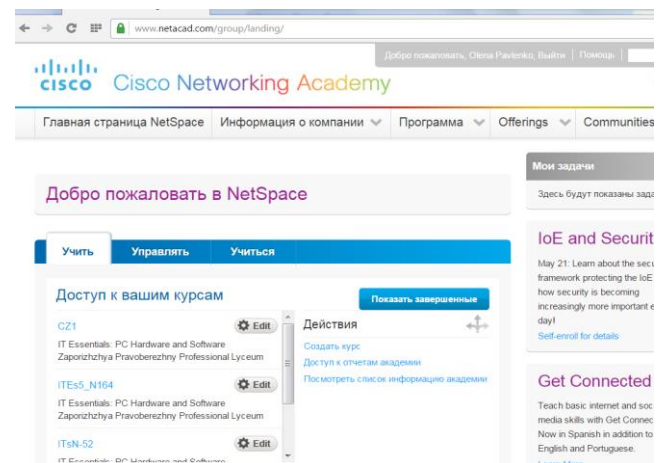
Навчання в академії Cisco – це п'ять базових навчальних курсів з урахуванням рівня кваліфікації учня, і кожен з них - логічне продовження попереднього. Навчатися в академії Cisco бажають не тільки учні ліцею, а також і педагогічні працівники, які прагнуть набутися нових знань у різних областях інформаційних та мережевих технологій.

У даний час слухачам академії Cisco доступні такі навчальні курси:

1. «Основи ІТ: Програмне і апаратне забезпечення ПК» (IT Essentials)

Вступний курс з основ інформаційних технологій дає фундаментальні знання про будову і компоненти комп'ютера, стаціонарні й мо-

більні платформи та операційні системи; про роботу з принтерами, сканерами та іншими периферійними пристроями, а також початкові

навички роботи з комп'ютерними мережами.

2. Віртуальний Ноутбук і Стаціонарний комп'ютер - інструмент, покликаний допомогти в навчанні і забезпечити інтерактивно «практичний» досвід роботи в умовах навчання зі складання ПК без наявності обладнання. Virtual Desktop дозволяє дізнатися, які дії необхідні для складання настільних комп'ютерів, вивчити компоненти і випробувати свої знання. Virtual Laptop-ноутбуків.

Віртуальний тренажер розроблений для вивчення внутрішньої будови ПК і дозволяє відпрацьовувати навички складання конфігурацій ПК в залежності від типу розв'язуваних завдань.

3. Cisco Packet Tracer - це емулятор мережі, створений компанією Cisco.

Цей додаток дозволяє будувати мережі на різноманітному обладнанні в довільних топологіях з підтримкою різних протоколів.

Програмне рішення Cisco Packet Tracer дозволяє імітувати роботу різних мережевих пристроїв: маршрутизаторів, комутаторів,

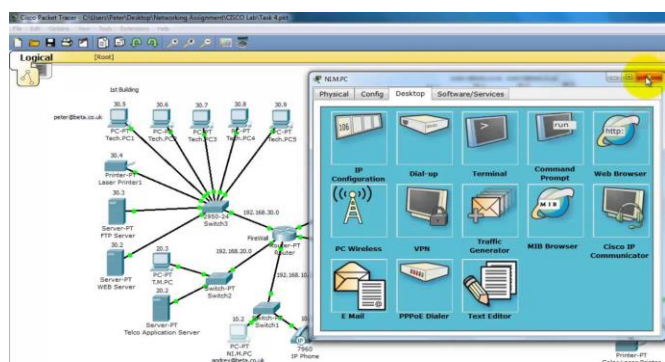
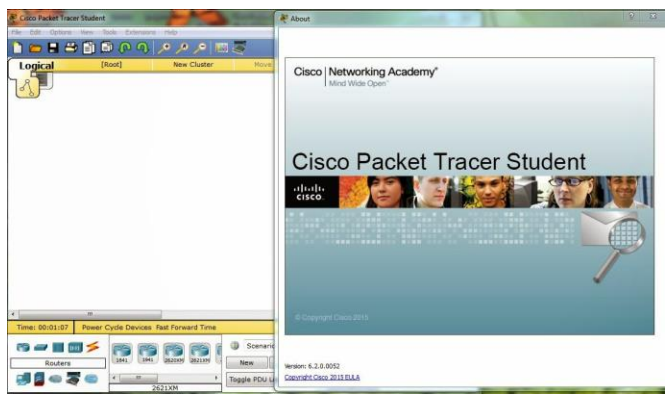

точок бездротового доступу, персональних комп'ютерів, мережних принтерів, IP-телефонів тощо. Робота з інтерактивним симулятором дає відчуття налаштованої реальної мережі, що складається з десятків або навіть сотень пристроїв.

Налаштування, в свою чергу, залежать від характеру пристроїв: одні можна налаштувати за допомогою команд операційної системи Cisco IOS, інші - за рахунок графічного веб-інтерфейсу, треті - через командний рядок операційної системи або графічні меню.

Завдяки такій властивості Cisco Packet Tracer, як режим візуалізації, учні ліцею мають можливість відстежити переміщення даних мережею, появу і зміну параметрів IP-пакетів при проходженні даних через мережеві пристрої, швидкість і шляхи переміщення IP-пакетів. Аналіз подій, що відбуваються в мережі, дозволяє зрозуміти механізм її роботи і виявити несправності.

Cisco Packet Tracer може використовуватися не тільки як симулятор, але і як мережевий додаток для симулювання віртуальної мережі через реальну мережу, в тому числі Інтернет. Учні працюють над однією мережевою топологією, виробляючи її налаштування або усуваючи проблеми.

У Cisco Packet Tracer учні мають можливість ознайомитися з будовою не тільки логіч-

ної, а й фізичної моделі мережі і, отже, отримувати навички проектування. Схему мережі можна накласти на креслення реально існуючої будівлі або навіть міста і спроектувати всю його кабельну проводку, розмістити пристрої в тих чи інших будівлях та приміщеннях з урахуванням фізичних обмежень, таких як довжина і тип, радіус зони покриття бездротової мережі.

Симуляція та візуалізація в програмних продуктах Cisco NetAcad дає можливість створення нових компетенцій для навчання мережевим технологіям. Cisco допомагає готувати майбутніх фахівців, даючи можливість учням отримувати затребувані на ринку праці знання і навички в сфері мережних та інформаційних технологій. Інтеграція постійно оновлюваних курсів Мережевої академії Cisco в основний освітній процес дає ліцею впевненість у тому, що наші випускники, які проходять навчання в академії Cisco, отримують найбільш затребувані в IT-галузі компетенції, а сертифікат за результатами навчання допоможе випускникам знайти гідну високооплачувану роботу.

Інноваційні підходи у професійно-практичній підготовці

В останні роки промислові підприємства відчувають дефіцит кваліфікованих робітників, підготовлених у системі професійної освіти. У зв'язку з цим загострюється актуальність ефективної взаємодії системи професійної освіти й роботодавців, пошук нових форм інтеграції та взаємної зацікавленості між системою професійної освіти, науковими і виробничими комплексами країни, бізнесом та державною владою.

Сьогодні роботодавці чекають від професійно-технічного закладу підготовку універсальних, всебічно підготовлених робітників. Сучасні вимоги до наших випускників дають початок новим технологіям та формам навчання, оновленню змісту навчання, народженню нових перспективних та інтегрованих професій. ДНЗ «Запорізький правобережний професійний ліцей» здійснює підготовку кваліфікованих робітників з:

інтегрованих професій:

- оператор комп'ютерного набору; електромеханік з ремонту та обслуговування лічильно-обчислювальних машин;
- слюсар-ремонтник; слюсар з ремонту автомобілів;
- електрогазозварник; електрозварник на

автоматичних та напівавтоматичних машинах;

гостродефіцитних професій:

- електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування;

сучасних професій:

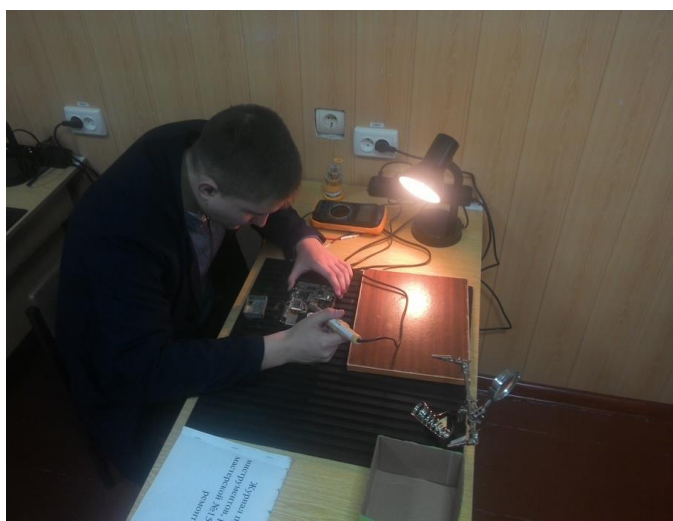
- оператор з обробки інформації та програмного забезпечення;

- майстер з діагностики та налагодження електронного устаткування автомобільних засобів.

Організація навчально-виховного, навчально-виробничого процесу з цих професій орієнтована на використання інформаційно-комунікаційних технологій. Задля якісної підготовки учнів створені та оснащені сучасні навчальні приміщення.

Сучасне навчання потребує новітніх підходів. Одним із головних завдань ліцею є забезпечення учнів новими сучасними інструментами та обладнанням для проведення на високому професійному рівні уроків виробничого навчання.

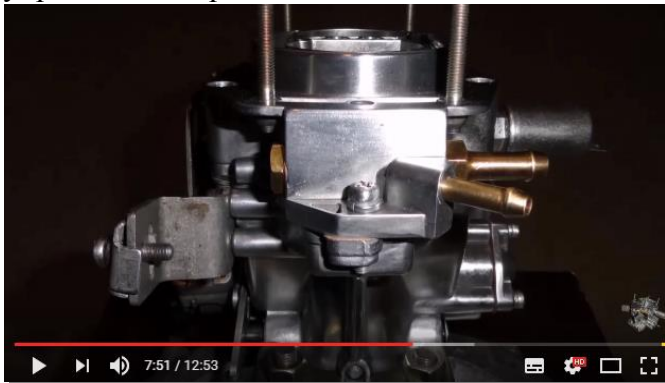
Нині у ліцеї модернізовано навчально-виробничі майстерні для підготовки учнів за професією «Оператор комп'ютерного набору; Електромеханік з ремонту та обслуговування лічильно-обчислювальних машин» та «Майстер з діагностики та налагодження електронного устаткування автомобільних засобів». Повністю змінено формат майстерень. Сучасний дизайн інтер'єру, оновлені навчальні робочі місця та обладнання, оснащення методичними матеріалами ще раз підкреслюють виконання головних завдань ліцею з підготовки висококваліфікованих конкурентоздатних робітників.

Основною метою уроків виробничого навчання є не сліпе запам'ятовування інформації, а вміння переробити її та застосувати на практиці. Методика проведення уроку виробничого навчання відрізняється від уроків гуманітарного і природно-математичного циклів тим, що в ньому передбачається взаємодія теоретичної й практичної діяльності учнів у навчальних майстернях.

Інформаційне забезпечення учнів новими виробничими технологіями є основою

проектної діяльності учнів з професії «Майстер з діагностики та налагодження електронного устаткування автомобільних засобів» та «Слюсар з ремонту автомобілів». Під керівництвом майстрів виробничого навчання учні створили серію відеофільмів за новими виробничими технологіями: «Діагностика системи запалення», «Шиномонтаж», «Балансування коліс», «Заміна мастила у двигунах», «Діагностика блоку управління дверима» та інші.

Робота в навчальному закладі спрямована не тільки на розвиток інтелекту учнів, їхню професійну майстерність, а й на розвиток самостійності, творчості, інноваційного стилю мислення та діяльності. Вирішенню цієї проблеми сприяє вдале використання інноваційних технологій на уроках виробничого навчання.

Процес навчання будується таким чином: учні не лише систематично отримують належні знання, уміння й навички, а й самі стають повноцінними співавторами освітнього процесу, відчувають потребу в особистому розвитку.

Вони повинні уміти працювати в команді, бути комунікабельними, самостійно вирішувати нестандартні виробничі завдання, креативно мислити, генерувати нові ідеї, уникати будь-яких конфліктних ситуацій, уміти швидко виходити з них.

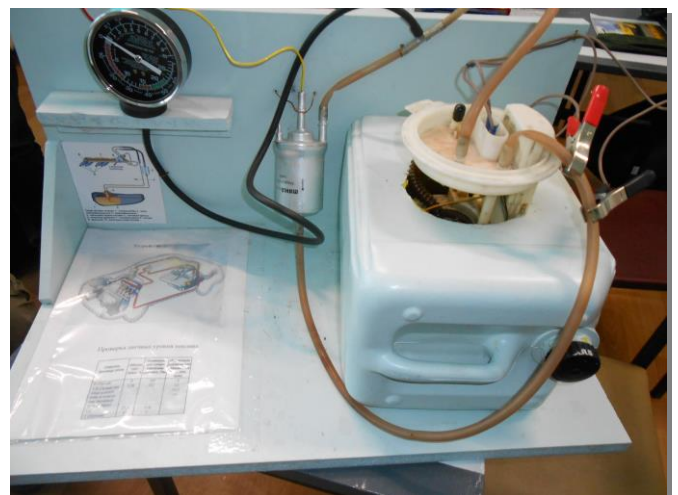
Метод проектів можна вважати одним із інноваційних, він створює умови для само-

реалізації учнів, допомагає їм включитися в активну соціальну роботу.

Профільні проекти спрямовані на вивчення специфіки майбутньої професійної діяльності. Вони дають змогу перевірити і узагальнити теоретичні знання на практиці, забезпечують зв'язок теорії з практикою, сприяють набуттю життєвого досвіду, формуванню умінь і навичок.

Короткотермінові проекти «Прилади освітлення» та «Зроби сам», над якими працювали учні під керівництвом майстрів виробничого навчання, мали за мету сформувати в учнівської молоді уміння самостійно обирати професійні рішення.

Проекти проводились поетапно: ідея, підготовка, здійснення, аналіз. Задача майстра – допомагати і консультувати учнів, планувати та організовувати їх роботу таким чином, щоб можна було досягти поставленої мети. Учні самостійно визначали потрібні ресурси. Завдяки цим проектам майстерні ліцею поповнилася новими стендами та виробами.

З метою підвищення якості професійної освіти, вдосконалення форм, методів, засобів виробничого навчання, обміну досвідом щорічно проводяться конкурси професійної майстерності серед майстрів виробничого навчання та учнів для визначення кращого за професією. Конкурс професійної майстерності – це своєрідне «трудове» змагання, найбільш ефективна форма демонстрації своїх здібностей, впровадження передових прийомів і методів праці, нової техніки і прогресивної технології, підвищення рівня професійної підготовки, виявлення кращих індивідуальних показників, формування інтересу до професії та її популяризації. Конкурси професійної майстерності є однією з ефективних форм стимулювання потреби в оновленні професійних знань, творчому пошуку, удосконаленні навичок професійної діяльності. Позитивною рисою є і те, що в процесі їх підготовки і проведення задіяний весь колектив ліцею. Це створює творчу атмосферу, накладає певну відповідальність на той чи інший підрозділ за рівень професійної підготовки учнів, забезпечує можливість не тільки виявляти фахові знання, професійну компетентність, а й загальну ерудицію, ділові якості особистості тощо.

Конкурс проходить у два тури. Перший - проведення теоретичного туру із застосуванням комп'ютерної техніки та подальшим друком результатів. Другий - практичний тур включає одне або декілька завдань і відповідає професії та рівню кваліфікації, зазначеним в умовах конкурсу.

Технологічна складність виробництва зростає швидше, ніж рівень кваліфікації задіяних у ньому виконавців. Впровадження нових технологій у навчальний процес – це великий простір для втілення творчих ідей. Тому вимоги роботодавців до майбутніх фахівців – це не тільки професіоналізм молодого робітника, а також і його творчий потенціал.

Застосування нових виробничих технологій у навчальному процесі забезпечує формування у випускників компетенцій, зорієнтованих на сучасне виробництво. Впровадження нових технологій професійного навчання в навчальний процес, навчання за сучасними виробничими технологіями забезпечує удосконалення механізмів формування трудових ресурсів. Випускники, обізнані з сучасними виробничими технологіями, пристосовані до нових умов розвитку виробництва – це той потенціал, який необхідний ринку праці.

Створення та використання інноваційних Internet-проектів

Сьогодні медіапростір навчального закладу представляє «пілотний проект», який було створено задля спроби можливостей Google сервісів. Загальноліцейний блог «Методичний портал ДНЗ «Запорізький правобережний професійний ліцей»» набув своїх розмірів, можливостей завдяки попиту серед педагогів ліцею.

Методичний портал – це осередок віртуального спілкування та взаємопідтримки, багатofункціональне Internet-середовище.

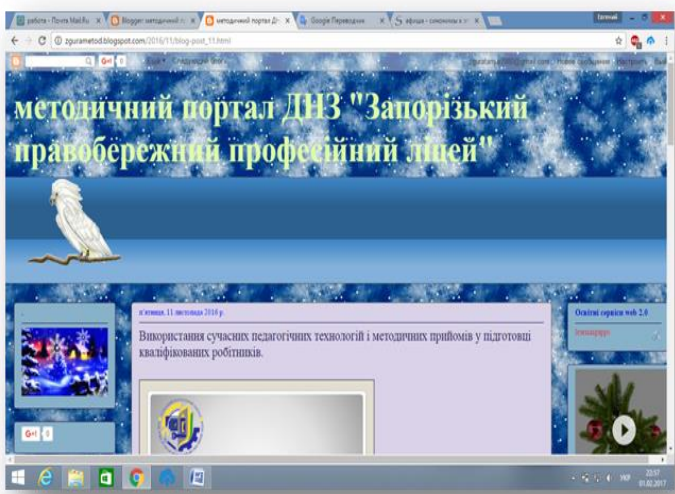
- Методичний портал ліцею - це
- новий інструмент освітнього менеджменту;
  - інноваційний формат віртуальної взаємодії з педагогами ліцею;
  - вільний доступ до інформаційних, методичних матеріалів;
  - віртуальна бібліотека інформаційних, методичних матеріалів;
  - анонс та календар подій з навчально-методичної роботи;
  - путівник в Internet-середовище педагогічних працівників.

Методичний портал забезпечує:

- налагодження тісної інформаційної

співпраці між педагогічними працівниками ліцею;

- віртуальне спілкування без кордонів та часу;
- супровід педагогічного працівника в інноваційній діяльності;
- легкий доступ до різнопланових матеріалів у зручний для педагога час;
- інформаційну підтримку педагогічного колективу,
- проведення психолого-педагогічних діагностик,
- підвищення рівня мотивації педагогів до безперервної самоосвіти.

Методичний портал створено за допомогою Blogger. Має зручний інтерфейс та простий у користуванні. Містить багато гіперпосилань, що забезпечує перехід до інформації як у межах самого блогу, так і всією Internet мережею. Частина інформаційного матеріалу блогу має суто оглядовий характер задля захисту авторських прав, розміщено велику кількість матеріалу для педагогічних працівників ліцею та гостей блогу.

Матеріали до блогу створюються та завантажуються за допомогою Google таблиць, Google презентацій. Окрім цього, вся інформація зберігається на файловому хостингу Google диск.

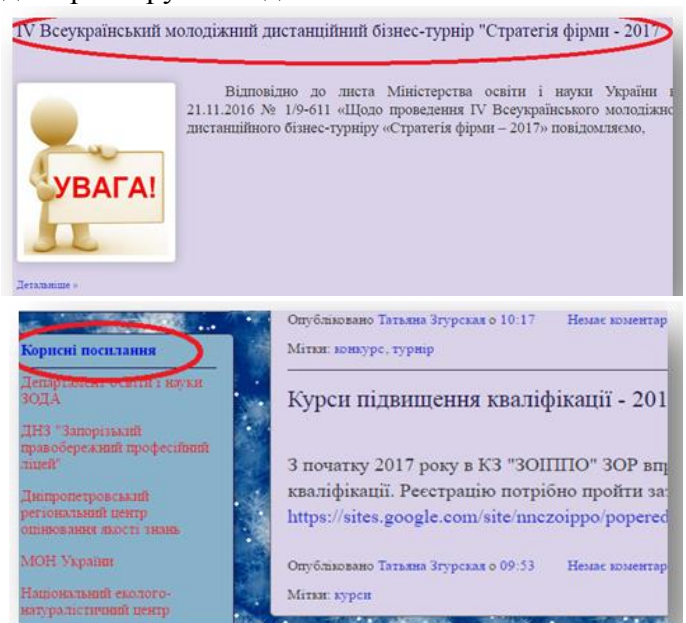
Структура методичного порталу:

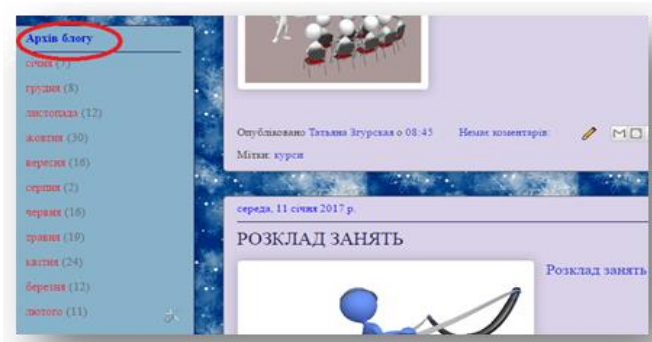
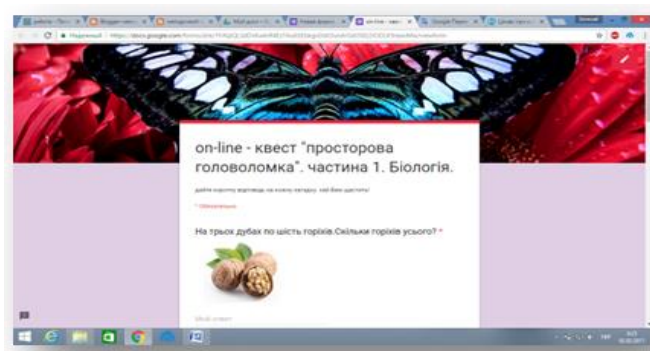
- повідомлення (анонс та календар подій, оголошення з гіперпосиланнями, актуальні навчально-методичні матеріали);
- корисні посилання (перехід відвідувача блога до інших Internet-ресурсів);
- сторінки;
- мітки (сортування повідомлень за тематикою, полегшує пошук інформації);

- архів (статистика повідомлень за місяцями);
  - естетичні гаджети.
- Тематика сторінок:
- адміністрація (склад, посилання на власні блоги адміністрації ліцею);
  - викладачі (склад, посилання на власні блоги педагогічних працівників ліцею);
  - майстри виробничого навчання (склад, посилання на власні блоги майстрів виробничого навчання);
  - методичні комісії (назва комісії, склад комісії, посада, рік проходження останніх курсів підвищення кваліфікації та атестації);
  - курси підвищення кваліфікації (список та графік проходження курсів у поточному році);
  - графік проходження курсів підвищення кваліфікації та атестації (графік чергових курсів підвищення кваліфікації та атестації на п'ять років);
  - типові положення, нормативні документи;
  - матеріали з дидактики та методики викладання (типологія уроків, методи викладання та інше);
  - приклади вправ для використання у педагогічній діяльності.

Окрім методичного порталу педагогічний колектив викладачів загальноосвітніх предметів розробив навчально-розважальний Internet-проект «On-line-квест».

Головна мета цього проекту – розвиток інтересу учнів до вивчення предметів загальноосвітньої підготовки за допомогою власного медіа-простору викладачів.

Internet-проект «On-line-квест» забезпечує:

- залучення учнів до медіапростору викладачів,

- популяризацію медіапростору викладачів,
- зміну характеру навчальної діяльності,
- пошук творчих, обдарованих учнів.

Форма організації роботи учнів у квесті – група.

Internet-проект «On-line-квест» створено за допомогою Google Forms.

У такій формі квесту пункти із завданнями замінені Google Forms таким чином, що кожному предмету відповідає своя форма. Перехід між формами забезпечує гіперпосилання, що відкривається після виконання попереднього завдання.

Для проходження квесту учням досить завітати на блог викладача. Результати квесту кожної групи учасників фіксуються та зберігаються у Google таблицях адміністратора проекту.

Інноваційний менеджмент професійної освіти, що спрямований на формування й забезпечення умов розвитку інноваційного навчального закладу, забезпечує:

- формування стійкого іміджу та придбання конкурентних переваг навчального закладу на ринку освітніх послуг;

- створення комфортних умов для всіх учасників навчально-виховного процесу;

- освоєння нових форм, методів та підходів в організації навчально-виховного процесу;

- підвищення рівня професійної компетенції педагогічних працівників;

- позитивну мотивацію серед педагогів навчального закладу для здійснення повсякденного самовдосконалення, самоосвіти;

- формування творчого педагогічного та учнівського колективів навчального закладу;

- виховання навичок спільної пошукової, творчої роботи;

- зростання професійного та пізнавального інтересу серед педагогічного та учнівського колективів;

- удосконалення комунікативних навичок педагогів та оволодіння комунікативними навичками учнями навчального закладу.

Завдяки правильному розпізнаванню структурних елементів інноваційного менеджменту професійної освіти, розумінню їх змісту, навчальний заклад отримав внутрішні та зовнішні переваги у навчально-виховній діяльності:

- ліцей виконує роль тьютора серед навчальних закладів області з формування та розвитку медіасередовища навчального закладу, з впровадження та використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі (довідні-презентації на обласних семінарах, виступи на вебінарах, організація та проведення майстер-класів);

ЛІТЕРАТУРА

- удосконалення матеріально-технічної бази навчального закладу, зокрема збільшення мультимедійного забезпечення навчально-виховного процесу;
- розвиток власного медіасередовища (розробка спільного блогу, власних блогів та сайтів педагогічних працівників, залучення до роботи з блогами педагогів, учнів ліцею);
- розвиток сприятливих умов для ініціативної та творчої роботи педагогічного, учнівського колективів;
- збільшення вмотивованих учасників навчально-виховного процесу (участь педагогів та учнів ліцею у заходах різного рівня);
- безперервний процес самовдосконалення педагогічних працівників (формування та розвиток власного педагогічного досвіду, обмін педагогічними інноваціями, демонстрація професійних здобутків як результат набутих і удосконалених компетенцій);
- виховання учня за визначеною формулою – особистість, патріот, інноватор.

1. Боднар О. Ситуаційний менеджмент : Навч. посібник. –К.: Центр учбової літератури, 2012. – 388 с.
2. Волкова Н.П. Професійно - педагогічна комунікація: теорія, технологія, практика: монографія/ Н.П. Волкова. – Д.: Вид-во ДНУ, 2005.-304с.
3. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: Навчальний посібник для студентів і слухачів після дипломної освіти. – Вінниця: ДОВ Вінниця, 2004. – 366 с.
4. Даниленко Л.І. Менеджмент інновацій в освіті / Даниленко Л.І. – К.: Шкільний світ, 2007.- 120с.
5. Ніколаєнко С.М. Інноваційний розвиток професійно-технічної освіти в Україні / С.М.Ніколаєнко. – К.: Книга, 2007. – С. 229.
6. Новітні медіа та комунікаційні технології / За заг. ред. В.Е. Шевченко [Електронний курс] – К.: Паливода А.В., 2012. – 412с.

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОЕКТНОГО НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ТА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Марина Калініна, заступник директора з методичної роботи Державного навчального закладу «Запорізьке вище професійне училище моди і стилю»

Галина Омеляненко, методист Державного навчального закладу «Запорізьке вище професійне училище моди і стилю»

В умовах глобалізації процесів соціального розвитку та техногенного інформаційного характеру сучасної цивілізації актуалізуються питання розвитку людини, здатної творчо розв'язувати безліч різноманітних професійних та суспільних проблем. Потреба сучасного суспільства у всебічній творчій активності людини вимагає виховання діяльної, духовно бага-

тої, патріотично налаштованої особистості. Ще В. Сухомлинський писав: «Виховання патріотичної свідомості, почуттів і переконань нерозривно пов'язане з розумовим, моральним, трудовим, ідейно-світоглядним, естетичним, емоційним становленням особистості. Патріотизм як діяльна спрямованість свідомості, волі, почуттів, як єдність думки і діла є дуже складно

пов'язаний з освіченістю, етичною, естетичною, емоційною культурою, творчою працею».

Пріоритети сучасного соціально-економічного розвитку української спільноти спонукають підвищувати вимоги до освіти, в тому числі професійної, яка є важливим чинником у відтворенні й нарощуванні духовного та економічного потенціалу суспільства, дієвим фактором його модернізації.

У Державних національних програмах «Освіта» («Україна XXI століття»), «Національній програмі патріотичного виховання громадян, розвитку духовності», Законі України «Про освіту», Національній доктрині розвитку освіти в якості стратегічних визначаються завдання формування у молоді ціннісних орієнтацій, розвитку творчих здібностей, усвідомлення громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей, утвердження якостей громадянина-патріота України як світоглядного чинника.

Виходячи з вищенаведених стратегічних завдань, учнівська молодь професійно-технічних навчальних закладів (далі - ПТНЗ) має бути готовою жити в умовах постійних змін, непередбачених ситуацій, бути мобільними, гнучкими, творчими. Саме тому професійна освіта має спрямовуватись на розвиток творчого потенціалу особистості, самостійного критичного мислення, формування спектра життєвих компетентностей, адекватних соціокультурним реаліям.

Ефективність розкриття творчого потенціалу та виховання громадянсько-патріотичних якостей майбутніх кваліфікованих робітників значною мірою залежать від форм, методів та технологій організації педагогічної роботи, від її інноваційності. Однією з сучасних інноваційних педагогічних технологій є технологія проектного навчання, яка забезпечує успішне формування основних професійних та особистісних компетенцій учня.

Впровадженню цієї технології в практику навчання і виховання учнів училища передувала кропітка пошукова робота з вивчення наукових праць учених, педагогів, практичного досвіду колег.

Дослідження педагогічних технологій реалізації творчого потенціалу та виховання громадянсько-патріотичних якостей молоді є самостійними і водночас багатоплановими проблемами, які становлять інтерес для таких наук, як

психологія і педагогіка.

Педагогічні аспекти проблеми формування творчої особистості в різних видах діяльності розглядаються як формування здібностей (Д. Ельконін, П. Кравчук, В. Лисовська, В. Лихвар, Л. Печко, Н. Посталюк, В. Ромеєць, С. Сисоєва, Б. Теплов). С. Гончаренко розглядає процес творчості як діяльність людини, що спрямована на створення якісно нових технологій духовних чи матеріальних цінностей за рахунок використання творчого потенціалу особистості.

З точки зору психології особливості творчої особистості та механізми творчих процесів розкриваються в наукових роботах Б. Ананьєва, В. Андреева, Д. Богоявленської, І. Воронюк, Ю. Власенко, І. Манохи, К. Тейлора.

На сучасному етапі проектне навчання широко використовується в освітньому процесі як засіб: розвитку пізнавальних навичок учнів, умінь самостійно конструювати знання, критичного мислення (Е. Полат); перекладу учня в позицію суб'єкта навчальної діяльності, розвитку його пізнавальних потреб і мотивів (Д. Левитес); розвитку комунікативних, особистісних, соціальних та інших здібностей (Н. Матяш); активізації резервних можливостей особистості, її творчих здібностей (Е. Липканська) тощо.

Дослідження науковців та педагогів-практиків стали теоретичним підґрунтям, яке дозволило впровадити технологію проектного навчання в навчально-виховний процес підготовки в училищі висококваліфікованих робітників з професій швейного напрямку та сфери послуг.

Педагогічний колектив навчального закладу використовує в освітній діяльності інноваційну технологію останні 5 років. За цей період реалізовано безліч проектів творчого та громадянсько-патріотичного спрямувань. Ось лише деякі з них: «Традиції та інновації в українському одязі», «Національні мотиви в сучасних зачісках», «Вулиці мого міста», «Стилізація петриківського розпису», «Я- волонтер» («Ми – патріоти Запорізького краю»), «Вибори органів учнівського самоврядування», «Добрі справи», «Поділись своїм теплом», «Зробимо Україну чистою», «Вшануймо та допоможемо» та інші).

Важливим підсумком цієї роботи стало усвідомлення значних педагогічно-психологічних можливостей технології проектного

навчання, в результаті реалізації якої успішно вирішуються освітні, розвивальні й виховні завдання. Її основою є розвиток пізнавальної та дослідницької діяльності учнів, уміння конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі. Важливо, що відбувається випереджувальний розвиток самого учня як творчої особистості.

Враховуючи актуальність зазначеної проблеми та потреби педагогів-практиків у її збагаченні й розвитку, було обрано наступну тему роботи - «Технологія проектного навчання як засіб формування творчих та національно-патріотичних якостей учнівської молоді в сучасних умовах».

Аналіз наукових праць, позитивний досвід використання технології проектного навчання у навчально-виховному процесі дав змогу визначити мету, завдання, об'єкт, предмет і практичне значення дослідження.

Мета дослідження: виявлення педагогічних умов, за яких відбувається формування творчих та громадянсько-патріотичних здібностей учнів засобами технології проектного навчання.

Відповідно до мети сформовано наступні завдання дослідження:

- вивчити і проаналізувати психолого-педагогічну і науково-методичну літературу з даної проблеми;
- визначити сутність творчих та громадянсько-патріотичних здібностей учнів;
- дослідити ефективність використання технології проектного навчання для формування творчих і громадянсько-патріотичних якостей учнів в умовах сучасного вищого професійного училища;
- сформулювати висновки щодо подальшого застосування в освітній діяльності технології проектного навчання.

Об'єкт дослідження: процес формування творчих та громадянсько-патріотичних якостей учнівської молоді засобами технології проектного навчання в умовах сучасного вищого професійного училища.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування творчих та громадянсько-патріотичних якостей учнів засобами технології проектного навчання

Практичне значення дослідження: розроблено конкурсну роботу щодо формування творчих та громадянсько-патріотичних

якостей учнів засобами технології проектного навчання.

У процесі виконання дослідження використані такі **методи дослідження:**

- вивчення та аналіз психолого-педагогічної літератури;
- вивчення та аналіз досвіду роботи педагогів-практиків;
- спостереження.

Використання технології проектного навчання в практиці сучасного вищого професійного училища

Реалізація довгострокового проекту швейного напрямку «Традиції та інновації в українському одязі»

В освітньому просторі Запорізької області ДНЗ «Запорізьке вище професійне училище моди і стилю» є сучасним закладом освіти з командою високопрофесійних педагогічних працівників, для яких розвиток творчих здібностей учнів невіддільно пов'язаний з оволодінням професійних компетенцій. Тому ідея учнів щодо реалізації довгострокового проекту швейного напрямку «Традиції та інновації в українському одязі» була охоче підтримана педагогічним колективом навчального закладу.

Цей проект реалізується щороку під час виконання творчих робіт, метою яких є розв'язання ряду художньо-конструкторських завдань у процесі розроблення колекції одягу в культурно-історичному контексті обраної теми; набуття навичок роботи з творчим джерелом та спеціальною літературою.

Для виконання визначеної мети роботи формуються наступні завдання.

- здійснити аналіз літератури за темою роботи;
- відібрати вихідні дані до розробки колекції одягу;
- обговорити і обґрунтувати обране творче джерело та розробити загальну концепцію творчих робіт;
- проаналізувати та визначити необхідні теоретичні матеріали;
- визначити структуру і формотворчі особливості моделей колекції одягу;
- розробити художній образ і створити необхідні ескізи моделей колекції одягу;
- здійснити вибір матеріалів, необхідних для виготовлення моделей одягу, враховуючи їх структуру та колірну гамму;

- обґрунтувати доцільність використання окремих видів основного та спеціального швейного обладнання та пристосувань;
- вибрати оптимальні способи обробки деталей виробів;
- скласти послідовність технологічного процесу виготовлення моделей одягу;
- здійснити повний цикл операцій з виготовлення та художнього оздоблення колекційних моделей;
- скласти сценарій подіумного показу колекції одягу із залученням атрибутів сценографії;
- підготувати необхідні за сценарієм подіумні атрибути: декорації, світлове та музичне оформлення, спецефекти, відео презентації;
- обговорити та спланувати методи і засоби створення загального образу подіумних моделей (зачіски, макіяжу, взуття, аксесуарів) та гармонічного поєднання музичного супроводження й відеопрезентації колекції одягу.

Процес творчої діяльності розпочинається з вивчення учнями історико-літературних праць, пов'язаних із традиціями в українському одязі, різних літературних джерел з історії моди.

Ця робота дає творчий поштовх до формування концепції творчого проекту, яка визначає конкретний шлях зі створення моделей одягу, що поєднують українські мотиви із сучасними тенденціями моди.

Практичне втілення творчого задуму базується на знаннях та навичках учнів, отриманих у процесі освоєння навчального матеріалу з предметів: «Технологія виготовлення одягу», «Основи конструювання одягу», «Матеріалознавство», «Обладнання».

Важливим етапом творчої роботи учнів є визначення структури і формотворчих особливостей елементів колекції.

Після перегляду й обговорення багатьох ескізів, фотографій та малюнків жіночого одягу приймається рішення щодо структури колекції, яка має складатися з моделей одного виду за принципом узгодженості та розвитку вихідного базового символу-форми.

Основним фактором у виборі форми виробів колекції є їх силует. Внутрішня форма одягу створюється за допомогою конструктивних, конструктивно-декоративних та декоративних ліній. Конструктивні лінії утворюють основу композиції моделей. Це лінії плечових і

бокових швів, шви верхньої частини переду і спідниці. Декоративні лінії - це лінії, які утворюються оздобленням різних видів: заціпами, складками, зборками.

Серед засобів композиції подіумного одягу важливу роль відведено пропорціям, за допомогою яких досягається цілісність форм, у тому числі: співвідношення довжини і ширини виробів, довжини блузи і спідниці, розмірів кожної деталі щодо всього об'єму виробу тощо. Колір, як засіб композиції моделей, тісно пов'язаний з їх формами.

При проектуванні виробів враховується структура вибраних тканин. Зазвичай у першу чергу обирається основна домінуюча тканина, з якої виготовляються елементи подіумної колекції, а потім - доповнюючі тканини, які використовуються для різноманітного оздоблення. В залежності від форм моделей обираються тканини відповідних якостей і властивостей.

Конструкції виробів розробляються в контексті загальної теми, але зі своїми індивідуальними особливостями.

Відповідно до створених елементів колекції одягу розробляється загальний образ подіумних моделей, які їх демонструють. Створення образу моделі передбачає: візаж обличчя, художнє оформлення зачіски відповідного стилю, підбір взуття. Показ створеної колекції одягу здійснюється під час захисту творчих робіт згідно з розробленим сценарієм. Глядачам представляється невеличка театральна вистава, що відтворює тему роботи. У виставі використовуються декорації, світлове та музичне оформлення, спецефекти, що створюють яскраві враження та переносять присутніх в історію українських традицій сивої давнини.

Прикладами створених проектів є наступні колективні творчі роботи: «З Україною в серці», «Квітуча Україна», «Українські барви у сучасному одязі».

Творча робота
«З Україною в серці»

Особливо слід відзначити створену в поточному році колекцію жіночого вбрання для сучасних православних жінок «Квітка – душа», яка виготовлена на замовлення архієпископа Луки, митрополита Запорізького і Мелітопольського.

Творча робота «Квітуца Україна»

Творча робота «Українські барви у сучасному одязі»

Учні училища у пошуках натхнення звернулись до українських традицій у святковому одязі. Вишукана стилізація під старовину стала ключовим завданням у процесі моделювання жіночого вбрання.

При конструюванні окремих елементів колекції були використані: стилістика українського національного костюму, нові тренди сучасного ринку моди, авторські знахідки учнів та педагогічних працівників-швейників. У якості основної тканини обрано льон з купонним малюнком; у якості оздоблювальних - батист, атлас, широке бавовняне мереживо. Щодо кольорів тканин, то найбільш прийнятними стали чисті натуральні кольори: молочний, кремовий, білий, на яких доповненням та прикрасою були орнаменти червоного та зеленого кольорів.

У розробленій учнями колекції святкових суконь простежується багатошаровість, і композиційною домінантою стає елемент одягу Т-подібного силуету, що є сучасною інтер-

претацією традиційної сорочки.

Примхливі лінії крою створюють виразний декоративний контур, візуально подовжують пропорції і відтворюють гармонійну побудову кожного виробу.

В результаті отримано оригінальні моделі вбрання – стримані, що не оголюють тіло і, разом з тим, підкреслюють жіночність м'якістю ліній і форм. Кожен комплект багатоярусний і містить кілька елементів одягу: сорочку, спідницю, жилет та модернізовану стилізовану плахту, які й сьогодні годяться до повсякденного вжитку та для урочистих подій.

Для формування закінченого образу вбрання було використано лаконічні однотипні намиста червоного кольору з природних матеріалів, які надають яскравого композиційного акценту кожному виробу.

Розроблена колекція стала основним лотом благодійного аукціону. Зароблені кошти були спрямовані на допомогу хворим дітям – закупівлю медичного обладнання для лікарень Запоріжжя та Запорізької області.

Ескізи до творчої роботи «Квітка – душа»

Демонстрація творчої роботи «Квітка-душа»

Отже, в процесі творчої роботи учні училища не тільки виконують корисну, творчу та якісну роботу, а й розширюють свій світогляд, долучаючись до невичерпної скарбниці

української культури; виховують у собі громадянина і патріота своєї держави, розвивають відчуття громадянської й людської гідності, набувають активної життєвої позиції та мотивації до участі в благодійній діяльності.

Творчий підхід до створення інтер'єрних живописних полотен та декоративних панно через проекти «Вулиці мого міста» і «Стилізація петриківського розпису»

Впровадження технології проектного навчання підсилює практичну зорієнтованість професійної освіти, її предметно-професійний аспект, що особливо характерно для професії декоратора вітрин. Ця професія належить до утилітарно-прикладних, але одночасно дозволяє учню сформувавши індивідуальний мистецький почерк і реалізувати себе як творчу особистість.

Складність цього процесу полягає в тому, що у більшості учнів відсутня попередня художня підготовка, і навчання в училищі стає першим етапом ознайомлення з прийомами живопису та графіки. Лише наполеглива праця та загальна атмосфера співтворчості дозволяє вихованцям навчального закладу перейти від рівня примітивних навчальних малюнків до повноцінних живописних робіт. Окрім того, майбутні фахівці опановують художніми засобами створення гармонійного середовища шляхом вибору відповідних ліній, форм та кольорів, враховуючи їх психологічний вплив на сприйняття людини. Одночасно учні вчать будувати та реалізовувати маркетингову рекламну ідею, розробляють естетичну концепцію послуги або товару.

Оформлення коридорів училища учнівськими творчими роботами

У цих умовах ідея розкриття індивідуальної майстерності учнів за допомогою технології проектного навчання виявилась найбільш прийнятною. Відтворення цієї ідеї відбулось у процесі виконання кваліфікаційної роботи у формі творчого проекту «Вулиці мого міста».

Майбутні декоратори вітрин демонструють нариси, виконані в рамках проекту «Вулиці мого міста»

Проект «Вулиці мого міста» розпочинався із замальовок архітектурних споруд, природних ландшафтів. Слід зауважити, що для урбаністичних запорізьких пейзажів характерна невідрізна геометрія, але ще існують збережені та реконструйовані куточки старого міста, що передають витончений архітектурний стиль, притаманний Олександрівську – попереднику сучасного Запоріжжя. Саме цей стиль надихнув учнів та їх педагогів розробити ескізи для інтер'єрних полотен, якими передбачалось прикрасити вестибюль та кабінети навчального закладу.

Навчальні приміщення вимагають стриманої стилістики без зайвого декору, тому після обговорення творчих підходів до реалізації проекту було обрано в якості найбільш прийнятної станковий живопис, що виконується акриловими фарбами. Манера письма – складний мікс із реалістичних і стилізованих елементів: монотонні обриси вулиць промислового міста створюють фон для відкритих фіранок вікон з квітами на підвіконні. Підтекстом художнього задуму стала ідея: якщо кожна оселя стане еталоном краси і добробуту, то і вулиці провінційно-промислового міста набудуть особливого шарму сучасного європейського міста. Отже, учні малювали вулиці, де що змінюючи звичні пейзажі, біля будівель з'являлися квітники, колір будівель набував теплих яскравих відтінків.

Перед виконанням робіт необхідно було обрати творчу манеру письма, яку б мали використовувати усі учасники проекту. Окрім того, полотна на стінах повинні сприйматись як цілісна експозиція. Саме тому учні спочатку виконали масштабну підготовчу роботу з вивчення художніх аналогів, перегляду альбомів з ілюстраціями та репродукціями; відвідували художні та краєзнавчі музеї.

Неможливо навчитись виконувати якісні роботи без опори на зразки видатних майстрів минулого та сучасності. Навчальні плани училища не передбачають курсу академічного малюнку та обмежуються лише базовим курсом малювання. Тому учасникам проекту довелося багато попрацювати не тільки в майстернях училища, але і в домашньому режимі, щоб реалізувати складні сюжети, що передбачали побудову лінійної перспективи, передачу кольоровими відтінками повітряної перспективи, зображення фактури матеріалу та імпресіоністського настрою.

Для відпрацювання техніки письма учні під керівництвом майстрів виробничого навчання спочатку копіювали роботи сучасних італійських художників, а потім у своїх власних роботах використовували запозичені технологічні прийоми. Особливо вдалимі були роботи, виконані акриловими фарбами та засобами вітражу.

Слід підкреслити надзвичайну роль майстрів виробничого навчання як прекрасних комунікаторів та творчих особистостей, які надихали своїх вихованців на інноваційні художні знахідки, мотивували їх до вивчення архітектурних пам'яток рідного краю, ділилися з учнями своїми авторськими надбаннями, виправляли допущені помилки, психологічно налаштували їх до найкращих результатів у проектній роботі.

Робота за зразками: учнівська копія роботи італійського майстра

Учнівська робота, що виконана у вітражній техніці

Не лише декоратори цікавляться українськими образотворчими традиціями, до проектної творчості залучені майбутні перукарі-модельєри, які започаткували проект «Стилізація петриківського розпису». Творчий процес цього проекту виглядає так: майстер виробничого навчання проводить гурткові заняття за тематикою петриківського розпису і на основі отриманих художніх навичок учні створюють на основі звичайних музичних платівок роботи, які передбачають розроблення декоративних композицій з архітектурними ретро-мотивами і рослинним орнаментом.

Під час роботи над проектом учні адаптують петриківські мотиви, наближаючи їх до традиційної стилістики і кольорової гами нашого регіону, в розписах присутні стилізовані волошки, маргаритки, маки, детально прописані селянські хатини під стріхами і лелечі гнізда. Етнічні замальовки у якості декоративних панно чудово вписались в інтер'єр майстерень виробничого навчання.

Декоративні панно, що виконані методом петриківського розпису

У процесі роботи над проектами «Вулиці мого міста» та «Ретро-мотиви у рослинному орнаменті» учні, окрім набутих професійних навичок, продемонстрували наполегливість у досягненні поставленої цілі, самостійність у прийнятті рішень, творчі здібності при втіленні художнього задуму, любов до українських традицій та рідного міста. Окрім того, майбутні фахівці сфери послуг підтримали імідж навчального закладу – інтер'єр училища набув оновленого вигляду, учнівські роботи органічно вписалися в стилістику навчальних приміщень.

Створення сучасних святкових зачісок та декоративних прикрас на основі українських традицій у рамках проекту «Національні мотиви в сучасних зачісках»

Професія перукаря-модельєра сприяє творчим пошукам, розвиває креативне мислення та змушує постійно відстежувати модні тренди. Учні, які планують працювати в цій галузі, від початку навчання налаштовуються на постійне оновлення своїх знань, бо примхлива мода щорічно змінює свої уподобання.

Майбутні фахівці сфери послуг постійно працюють у проектному форматі, створюючи Full Fashion Look, часто звертаючись до українських традицій, розуміючи, що вони є провідниками національних модних трендів.

Слід зауважити, що тема етнічних мотивів є на сьогодні актуальною в сфері перукарського мистецтва та декоративної косметики і домінує на світових подіумах, до неї звертаються відомі перукарі й стилісти.

Проектна робота розпочинається з дослідження історичних джерел, літературних творів, портретного живопису. Основна робота складається з таких етапів як ескізування, розроблення композиції, макетування, оформлення зачіски, виконання макіяжу і консультування клієнтів щодо вибору одягу та оздоблення.

Перукар постійно працює з клієнтами, тому повинен враховувати індивідуальні особливості іміджу. Студія «Лік» - творчий осередок, у рамках якого реалізується проект «Національні мотиви в сучасних зачісках», що передбачає моделювання повсякденних жіночих зачісок на основі етнічного плетіння та виготовлення прикрас для волосся. Ця студія є творчою платформою, на базі якої учні набувають навичок

виконання конкурсних подіумних та фантазійних зачісок з плетінням при підготовці до Всеукраїнських конкурсів професійної майстерності у номінації «Нова коса».

Навіть учні першого курсу легко засвоюють технологічні прийоми плетіння із чотирьох-семи пасом. Свою майстерність вони демонструють на різноманітних міських благодійних заходах. На ярмарках та виставках біля кожного працюючого за стільцем учня-перукаря шикуються довга черга із клієнтів, бажаючих заплести незвичайні коси за сучасними та старовинними методами.

Демонстрація традиційних українських зачісок під час міського ярмарку

Етнічні зачіски можуть ґрунтуватися на стародавніх образах скіфсько-сарматських часів. Скіфська пектораль, знайдені археологами ювелірні прикраси, свідчення грецьких істориків – все це стає основою для побудови композиції майбутньої зачіски.

Складові частини проекту з моделювання історичної зачіски наступні: малювання ескізу «першоджерела» моделі, розроблення технологічної карти з детальним описом послідовності виконання технологічних операцій, аналіз моделі з точки зору моделювання, рекомендації щодо техніки фарбування волосся відповідно до типу клієнта та стилістики майбутньої моделі.

Майбутні перукарі-модельєри творчо співпрацюють з візажистами та манікюрниками, в цьому разі проектна діяльність розширюється через доповнення її нейл-артом, макіяжем. Для груп третього ступеню навчання обов'язковим компонентом стає пастиж, виготовлений самостійно із штучного або

природного волосся. Усі вищезначені заходи становлять перший підготовчий етап роботи над проектом. Далі - викладач разом з майстром виробничого навчання оцінює проект і учень переходить до практичного втілення розробленого образу.

Етап практичного виконання роботи допускає використання індивідуального темпу кожним учнем, що створює рівні можливості для професійного зростання всіх учнів.

Останнім часом усі перукарські операції покровоко фіксуються камерою або за допомогою фотоапарату. Це потрібно для об'єктивного оцінювання кінцевого результату. Звіт про виконання учнівського проекту виконується у вигляді презентації, буклету, відеофільму.

Обкладинка буклету «Розроблення та виконання зачіски і боді-арту на основі українських мотивів»

Кращі учнівські роботи стають своєрідними посібниками для навчання, вони демонструють увесь шлях створення образу моделі в графічних схемах і фотографіях. Такі роботи розміщуються в блогах майстрів виробничого навчання і на сайті училища. Найкращі роботи виявляються за результатами голосування учнів на сторінках веб-сайту, які потім розміщуються в соціальній мережі INSTAGRAM.

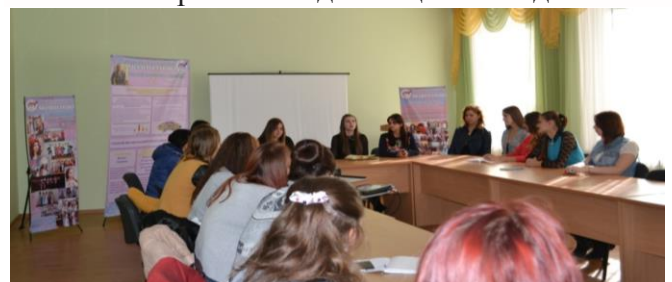

Відродження національних традицій благодійності у проекті «Я- волонтер»

Особливу значущість для формування в учнів ціннісних (гуманістичних, громадських і духовних) орієнтирів мають благодійні проекти соціального спрямування.

В училищі організовуються різноманітні напрями благодійної роботи в рамках проекту «Я – волонтер». Метою цього проекту є відродження благодійної діяльності як норми суспільного життя, яка наближає життєдіяльність учнів до дорослого життя, сприяє вихованню в них потреби і навичок благодійності як практичного втілення національних та загальнолюдських цінностей.

У переважній більшості ініціатором благодійної роботи є Рада учнівського самоврядування, члени якої започаткували низку цікавих та потрібних людям акцій і заходів.

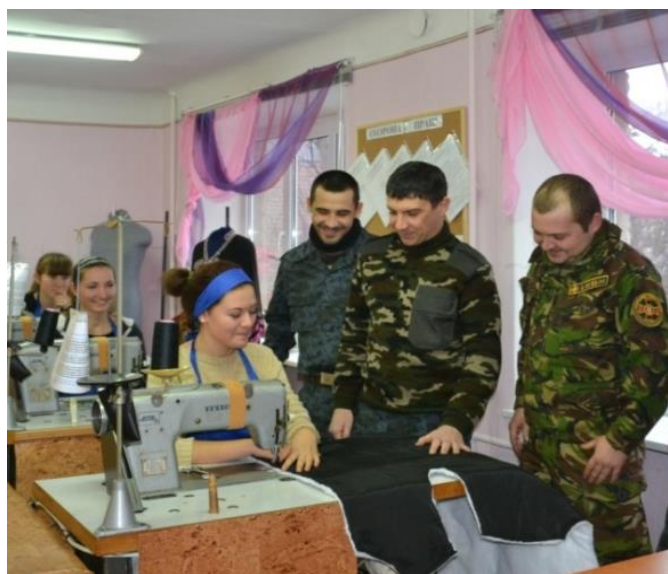
Обговорення членами Ради учнівського самоврядування напрямів реалізації проекту «Я – волонтер»

Акція «Допоможи героям» - збір речей, необхідних харчів та ліків для потреб воїнів, які перебувають в зоні дії антитерористичної операції (далі – АТО), надання їм перукарських послуг, збір художньої літератури та проведення зустрічей і свят з бійцями для підняття їх морального духу.

Надання воїнам, які перебувають в зоні дії АТО, перукарських послуг

Акція «Поділись теплом» - виготовлення спальних мішків та одягу для воїнів, які перебувають в зоні дії АТО.

Виготовлення та передача спальних мішків та одягу бійцям, які перебувають в зоні дії АТО

Збір і передача воїнам, які перебувають в зоні дії АТО, домашньої консервації

Збір продуктів учнями училища для воїнів, які перебувають в зоні дії АТО

Акція «Серце до серця – почути світ» - збір крові для лікування військовослужбовців, які задіяні в зоні АТО; придбання медичного обладнання для лікарень України та закупівлі слухових апаратів для дітей з вадами слуху.

Збір крові для лікування військовослужбовців, які задіяні в зоні АТО

Акція «Добрі справи» - проведення майстер-класів, розважальних заходів, надання безкоштовних перукарських послуг дітям-інвалідам відділень соціальної реабілітації, школи-інтернату №1, № 4, «Світанок», навчально-реабілітаційного центру-інтернату.

Проведення майстер-класів для дітей-інвалідів відділення соціальної реабілітації

Акція «Хто, як не ми» - проведення розважальних заходів та вручення подарунків дітям шкіл-інтернатів.

Проведення розважальних заходів та вручення подарунків дітям школи-інтернату «Світанок»

Надання перукарських послуг дітям школи інтернату № 1

Акція «Добрі справи» - виконання майстер-класів для мешканців відділення соціальної реабілітації дітей-інвалідів.

Виконання розпису на шкірі мешканцям відділення соціальної реабілітації дітей-інвалідів

Акція «Вшануймо та допоможемо» - проведення зустрічей та надання безкоштовних послуг людям похилого віку та інвалідам.

Надання безкоштовних перукарських послуг жінці похилого віку

Організація благодійного ярмарку «Поділись своїм теплом» - збір коштів для придбання засобів дитячої гігієни та іграшок для міського будинку дитини, інтернату для людей з обмеженими можливостями.

Придбання та дарування учнями іграшок дітям міського будинку дитини

Участь в обласному фестивалі-конкурсі патріотичної пісні та поезії «Україна – це МИ» учениці Анастасії Демчук, яка виборолла 2 місце у номінації «Вокал».

Слід відзначити позитивні наслідки участі учнів у благодійних акціях проекту «Я – волонтер». Перш за все, вихованцям училища надається можливість проявити самостійність і творчий підхід до організації акцій, відчуття власну відповідальність за їх результати. Важливо, що учні отримують особистий досвід етичних переживань і відчуття своєї значущості, здатності допомогти, радості від співпереживання. Спілкування з людьми різних вікових категорій та особливих потреб робить їх більш терпимими і толерантними до оточуючих. Юнаки і дівчати починають усвідомлювати своє українство, громадянський обов'язок, почуття патріотизму та національної самосвідомості.

Участь у благодійному проекті «Я – волонтер» внесло до учнівського життя яскравий рух, азарт пошуку і змагання, нові форми комунікацій, допомогло стимулювати пізнавальну активність, що позитивно позначилося на рівні навчальних досягнень вихованців училища.

Волонтерська діяльність учнівської молоді відзначена багатьма нагородами, в тому числі: Грамотами Департаменту освіти і науки Запорізької обласної державної адміністрації - за 1 місце у міському конкурсі на краще учнівське самоврядування в номінації «Учнівські ініціативи волонтерського спрямування». За активну волонтерську діяльність, допомогу воїнам АТО педагогічний колектив училища відзначений подяками Голови Запорізької обласної державної адміністрації (далі – ЗОДА), командування 72-ї окремої мотострілкової бригади (далі – ОМБ) та 55-ї окремої артилерійської бригади (далі – ОАБ).

Отримання Грамот ЗОДА учнями, які вибороли перше місце у міському конкурсі в номінації «Учнівські ініціативи волонтерського спрямування»

Подяка Голови ЗОДА

Подяка командування 55-ї ОАБ

Подяка командування 72-ї ОМБ

Теоретичне та практичне дослідження проблеми формування творчих та громадянсько-патріотичних здібностей учнів училища шляхом використання технології проектного навчання в процесі підготовки висококваліфікованих робітників (на прикладі професій «Кравець», «Закрійник», «Декоратор вітрин», «Перукар (перукар-модельєр)») дозволило дійти висновку про її значні переваги у порівнянні з традиційними педагогічними технологіями. Серед таких переваг можна виокремити наступні:

1. Трансформація домінуючої ролі педагога. Учень стає в позицію суб'єкта процесу освіти, він сам відбирає потрібну йому інформацію, сам визначає її необхідність, виходячи із задуму проекту. Педагогічний працівник стає партнером учня.

2. Відсутність готових, систематизованих знань, що підлягають засвоєнню. Знання можуть носити випадковий, несистематизований характер, можуть бути «не істинними», суперечливими. Їх систематизація, встановлення істинності й суперечності - справа самого учня. Він не засвоює готові уявлення і поняття, але сам з безлічі вражень, знань і понять будує свій проект.

3. Основний елемент проектного навчання не знання або інформація, а пізнавально-дослідницька діяльність. Різниця тут полягає в тому, що знання є результатом самостійної діяльності учня; перевірені практикою, вони стають особистими його знаннями.

4. Процес роботи не менш важливий, ніж результат. Проект не просто передбачає діяльність учнів за рішенням нових для них завдань, але переслідує в якості основної і кінцевої мети розвиток творчих здібностей.

5. У системі проектного навчання особливу важливість набуває вміння самостійно мислити, виробляти власні рішення.

6. Допустимість виконання проекту в індивідуальному темпі створює рівні можливості для особистісного зростання всіх учнів.

7. Система проектного навчання впливає на мотиваційну сферу, підвищуючи інтерес як до процесу навчальної діяльності, так і до її результатів.

8. Участь у створенні і реалізації проектів соціального призначення – передумова формування національних і загальнолюдських духовних цінностей учнівської молоді, утвердження

якостей громадянина-патріота України як світоглядного чинника.

Отже, практична діяльність педагогічного колективу училища доводить ефективність та доцільність використання педагогічної технології проектного навчання і виховання, оскільки вона сприяє кращому засвоєнню учнями професійних знань, умінь і творчих навичок, спонукає та мотивує їх до самостійної дослідницької діяльності як основи подальшої самоосвіти, як засобу розвитку пізнавальної спрямованості особистості учня, його духовних цінностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буджак Т. Метод проектів як засіб формування інтелектуальних здібностей учнів //Хімія. Біологія. – 2000. - №10. – С.10.
2. Либидь 2006. – 271 с. Закон України “Про освіту” // Освіта України : нормативно-правові документи. До 4 Всеукраїнського з’їзду працівн. освіти / МОН України. – К., 2001. – С.11-38.
3. Лернер П. Проектування як основний вид пізнавальної діяльності школярів (на прикладі освоєння ПГ «Технологія») // Завуч. – 2003. - №7. – С. 6-10.
4. Логвін В. Метод проектів у контексті сучасної освіти //Завуч. – 2002. - №26. – С.4.
5. Освітні технології: навч.-метод. посіб. /О.М.Пехота, А.З.Кіктенко, О.М.Любарська та ін.; За заг. ред. О.М.Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.
6. Осмоловський А. Василенко Л. Від навчального проекту до соціальної самореалізації особистості //Шлях освіти. – 2000. - №2. – С.34-37.
7. Пашковська Н.В. Шкільні освітні проекти як складові іміджу сучасного навчального закладу //Управління школою. – 2003. - № 35. – С24 – 25.
8. Перспективні освітні технології: Наук. – метод. посібник. /за ред. Г.С.Сазоненко. – К.: Гопак, 2000. – 560с. (112-201).
9. Проектний метод навчання молодших школярів //Дайджест. – 2001. - №7-. – С.57-58.
10. Сисоєва С.О. Особистісно-орієнтовані педагогічні технології: метод проектів //Неперервна професійна освіта: теорія і методика: Наук. – метод. журнал. – К., 2002. – Вип.1 (5). – 230с.

11. Учнівське самоврядування в умовах сучасності: практичний порадник / автори-упоряд. Л. Качинська, В. Крашевський. – Рівне: РОППО, 2001. – 140 с.

12. Чобітько М. Педагогічне проектування в процесі особистісно орієнтованої професійної підготовки // Освіта і управління. – 2004. – Т.7. – №2. – С.121-126.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ ОСВІТІ – ВИМОГА ЧАСУ

Сергій Осипенко, директор Державного навчального закладу «Дніпрорудненський професійний ліцей»

Софія Суєтова, методист Державного навчального закладу «Дніпрорудненський професійний ліцей»

В умовах сучасних економічних відносин, розвитку різних форм господарювання, впровадження новітніх інформаційних технологій виникає потреба відповідного кадрового забезпечення, значного підвищення рівня професійної підготовки фахівців, уміння виконувати професійні обов'язки на конкретному робочому місці, використовувати комп'ютерні програми, швидко знаходити необхідну інформацію і приймати відповідні рішення.

Як показують практичні спостереження, в даний час у керівників підприємств складається нова система вимог до кваліфікованих робітників. Їм потрібні люди, які могли б поєднувати в своїй роботі діяльність двох-трьох «вузьких» спеціалістів, потрібні універсали, які б виконували проблемні завдання, уміли знайти вихід зі складних виробничих ситуацій. Роботодавці зацікавлені не тільки в професійній кваліфікації випускників ПТНЗ, але і в таких їх особистісних і функціональних якостях, як вихованість, певний рівень загальної культури тощо. Оцінка ринку праці показує затребуваність і таких якостей спеціаліста, як звичайна витривалість, дисциплінованість, уміння володіти собою у складних, іноді, екстремальних ситуаціях.

За допомогою яких засобів і прийомів педагогічний колектив Державного навчального закладу «Дніпрорудненський професійний лі-

цей» прагне виховати не просто професійно компетентного фахівця, а особистість, пристосовану до мінливостей ринку праці, політичних та економічних змін у державі, особистість, здатну адаптуватися в такому складному сучасному світі?

Перший засіб – **професійна орієнтація школярів**, створення для них ситуації свідомого вибору майбутньої професії. Протягом кількох років ліцей тісно співпрацює з школами нашої місцевості. Профорієнтаційна робота, яку проводить педколектив з учнями 9-11 класів, дає змогу донести до випускників шкіл, що адаптуватися необхідно до реальних потреб регіональної економіки, що є потреба у фахівцях певного профілю та рівня підготовки. Таким чином, розуміння цього факту дає можливість учням залишатися у своїй місцевості та отримати робітничу професію, яка потрібна на сучасному ринку праці.

Наступний важливий засіб – **професійно-практична підготовка ліцеїстів**, яка реалізується під час навчально-виховного процесу та проходження виробничої практики. Формуванню необхідних професійних компетенцій сприяє впровадження у навчально-виховному процесі особистісно-діяльнісного та компетентнісного підходів, проектної технології; застосування проблемного та розвивального навчання,

інформаційних технологій, проведення ділових ігор, тренінгів. У рамках реалізації другого етапу дослідно-експериментальної роботи за темою «Управління освітньо-розвивальним середовищем професійно-технічного навчального закладу» в ліцеї проведена низка тренінгів як з учнями, так і з педколективом закладу. Тренінги дали змогу дати або поновити знання та навички і перевірити ставлення до певної проблеми як ліцеїстів, так і викладачів, майстрів виробничого навчання.

Досить прогресивною в практиці навчального закладу вважається технологія **соціально-го партнерства**. Сьогодні однією із головних задач системи професійної освіти у зв'язку з вимогами до кваліфікації та якості підготовки спеціалістів - повний облік вимог працедавців. Швидко реагувати на зміни кон'юнктури ринку праці можливо тільки при створенні системи соціального партнерства, яка зможе об'єднати всіх суб'єктів з урахуванням інтересу до взаємодії на основі партнерських відносин.

Соціальне партнерство Державного навчального закладу «Дніпрорудненський професійний ліцей»

Соціальне партнерство для навчального закладу стало природною формою існування. В умовах ринкової економіки тільки в тісному контакті з працедавцями, іншими освітніми закладами, громадськими організаціями, органами управління і самоуправління професійно-технічні навчальні заклади зможуть виконувати своє головне призначення – надавати якісну професійну підготовку за спеціальностями, яких потребує вимогливий ринок праці.

Для того, щоб зацікавити своїх партнерів, система професійної освіти повинна підготувати випускників, які володіють поряд із профе-

сійними характеристиками - розвинутими особистими якостями, такими як ефективне спілкування, креативність, відповідальність.

Соціальне партнерство, встановлення і зміцнення зв'язків з провідними підприємствами нашого регіону відкривають для ліцею додаткові можливості випереджаючого розвитку:

- спрощення доступу до інформації про ринок праці;
- забезпечення обліку вимог працедавців до змісту підготовки фахівців;
- спрощення процедури коректування старих і розробки нових навчальних матеріалів і програм, які відповідають вимогам працедавців;
- відкриваються широкі можливості для організації практики ліцеїстів;
- розширюються можливості працевлаштування випускників.

Навчання у професійно-технічному навчальному закладі - це головний період для розвитку основних соціогенних і професійних компетенцій людини, а саме:

- формування професійних, світоглядних і громадських якостей майбутнього кваліфікованого робітника;
- розвиток професійних здібностей як передумови подальшої самостійної професійної діяльності;
- становлення інтелекту і стабілізація рис характеру;
- перетворення мотивації та всієї системи ціннісних орієнтацій;
- формування соціальних цінностей у зв'язку з професіоналізацією.

Тому сьогодні на тлі зростаючої конкуренції освітніх послуг, загострення демографічної ситуації в країні підвищується значущість свого потенціалу. А завдання кожного професійно-технічного навчального закладу – сформувати у майбутніх висококваліфікованих робітників повагу до обраної професії, необхідні уміння і навички; розвивати творчий потенціал майбутніх фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Становських З.Л. Рефлексія як складова професійного самовизначення старшокласників // Педагогічний процес: Теорія і практика: Зб. наук. праць. – К.:ЕКМО, 2004.

2. Орлов В. Ф. Розвиток рефлексії як особливий напрям професійного становлення // Професійне становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія. – Розд. 3.2. // За заг. ред. І. А. Зязюна. – К.: Наукова думка, 2007.

3. Данюк В.М. Менеджмент персоналу / Данюк В.М., В.М.Петюх – К.: КНЕУ, 2008.

4. Гайнулліна Ф.І. Регіональний соціальний діалог в умовах глобалізації економіки // Праця і соціальні відношення, 2002, – № 3 – с.91-97.

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНИХ ПРОГРАМНИХ ПРОДУКТІВ У СИСТЕМУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Олена Кулинич, заступник директора з навчально-методичної роботи Державного навчального закладу «Запорізьке вище професійне училище»

Сьогодні людство постало перед фактом, що знання оновлюються навіть швидше, ніж відбувається зміна поколінь. Розвиток сучасного суспільства супроводжується величезними темпами збільшення обсягів інформації, яка використовується для всіх галузей виробництва. Ми стоїмо на порозі інформаційної цивілізації, де подвоєння обсягів збереженої в усьому світі інформації та наукових знань складає три роки й описується експонентним законом. У недалекому майбутньому наукові знання та інформація будуть подвоюватися і потроюватися фактично щороку. Це означає, що людина і суспільство вже сьогодні мають справу з новими знаннями і виробничими технологіями, інструментами і матеріалами, новими вимогами до якості виробничої діяльності, новими регулятивними нормативами і механізмами, засобами передачі інформації, зрештою, з новим соціальним і культурним середовищем, в якому розгортається суспільна й індивідуальна діяльність. Це зумовлює необхідність суттєвих змін у професійній освіті.

Вимоги до рівня професійної освіти з боку держави, провідні цілі та завдання рефор-

мування освітньої системи України, пріоритетні напрями й основні способи радикальних перетворень у системі професійної освіти визначені Державною національною програмою «Освіта» (Україна XXI століття), Законами України: «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», «Стратегією сталого розвитку «Україна-2020»», нещодавно презентованими проектами «Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років», «Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року в частині «Освіта і наука».

Але найбільш цікавим, з точки зору прогнозування вимог до системи професійної освіти, найбільш очікуваним педагогічними колективами системи професійно-технічних навчальних закладів, коледжів, технікумів є доопрацьований проект Закону України «Про професійну освіту». Відповідно до зазначеного варіанту проекту Закону «завданнями професійної освіти є: задоволення потреб (вимог) ринку праці національної економіки у кваліфікованих кадрах; забезпечення конкурентоздатності та мобільності осіб на ринку праці» (стаття 3, п.3).

Слід враховувати, що виробнича сфера в епоху формування інформаційного суспільства, або «інформаційної цивілізації» вимагає від системи професійної освіти підготовку кадрів, що володіють як базовими, так і професійно-спрямованими інформаційними технологіями, кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів, здатних до інтеграції в професійну діяльність все нових і нових інформаційних продуктів, професійно-орієнтованих програмних продуктів, які піднімають навіть звичні нам робочі операції на новий рівень механізації, автоматизації, інформаційного супроводу і обліку робочих процесів, діяльності лінійної ланки управління виробничими процесами.

Однак впровадження у навчально-виробничий процес підготовки кваліфікованих робітників професійно-орієнтованих програмних продуктів, сучасних програмованих засобів механізації, автоматизації виробничих процесів, на жаль, супроводжується цілим рядом проблем, подолання яких залежить від багатьох чинників.

Тож метою цієї роботи і є пошук шляхів подолання проблем впровадження професійно-орієнтованих програмних продуктів у систему професійної освіти.

Складові інформатизації професійної освіти

Останні події, пов'язані з реформуванням системи професійної освіти, виявили багато проблем, які супроводжуватимуть діяльність навчальних закладів у найближчий час, зокрема, пов'язаними з необхідністю виживання в умовах реорганізації, скорочення фінансування, переструктурування, зміни напрямків, за якими готуються майбутні кваліфіковані кадри з урахуванням потреб місцевих громад тощо. Наразі ключовими у формуванні замовлень на підготовку кваліфікованих кадрів стають вимоги з боку місцевих громад. Ці вимоги повинні враховувати не тільки потреби сьогодення, виявлені ретроспективним моніторингом запитів підприємств регіону, але й завдання професійної освіти щодо інтеграції у світовий і європейський освітній простір. Не в останню чергу повинні враховуватись прагнення молоді здобути такі професійні навички, які допомогли б адаптуватись до будь-якого рівня розвитку інформаційного суспільства.

Провідною ознакою інформаційного суспільства є інформатизація. Сутність поняття «інформатизація» розкривається у ст. 1 Закону України «Про національну програму інформатизації» (1998 р.).

Інформатизація – це сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, спрямованих на створення умов для задоволення інформаційних потреб, реалізації прав громадян і суспільства на основі створення, розвитку, використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, що ґрунтуються на застосуванні сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки.

Інформатизація освіти спрямовується на формування та розвиток інтелектуального потенціалу нації, удосконалення форм і змісту навчального процесу, впровадження комп'ютерних методів навчання та тестування, що дасть можливість вирішувати проблеми освіти на вищому рівні з урахуванням світових вимог.

Результатами інформатизації освіти, окрім загальної комп'ютерної освіченості, розвитку змісту, методів і засобів навчання до рівня світових стандартів, мають бути:

- скорочення терміну навчання і тренування на всіх рівнях підготовки кадрів та підвищення якості такого навчання і тренування;
- інтеграція навчальної, дослідницької та виробничої діяльності.

Тобто інформатизація професійної підготовки не може обмежуватися впровадженням комп'ютерних технологій у розумінні засобів навчання або перевірки набутих професійних знань. Наявність мультимедійних та інтерактивних апаратних засобів, безліч комп'ютерних тестових редакторів, онлайн і офлайн методи спілкування задля донесення інформації, перевірки засвоєння матеріалу – це, безумовно, фактори підвищення загальної обізнаності і рівня готовності до існування у світі розвиненого інформаційного суспільства, але не є гарантією високої кваліфікації та конкурентоспроможності на конкретному ринку праці конкретної економічної галузі.

Інформатизація професійної освіти полягає не лише у формуванні загальної інформаційної культури, а й в опануванні на базі відповідного рівня комп'ютерної освіченості професійно-орієнтованими програмними продуктами.

Інформатизація навчального закладу в системі професійної освіти – тривалий, складний і багатофакторний процес, складові частини якого поділяються на технічні, технологічні та методичні. На основі аналізу науково-педагогічних досліджень було зроблено висновок, що провідною метою процесу інформатизації професійної освіти є підвищення ефективності навчально-виховного процесу в ПТНЗ шляхом створення ІКТ-насиченого освітнього середовища, яке відповідає профілю професійної підготовки.

Роль педагогічних працівників в успішному подоланні проблеми впровадження професійно-орієнтованих програмних продуктів

Головна проблема інформатизації професійної освіти полягає в обмеженому доступі учнів до опанування професійно-орієнтованими програмними продуктами. Причин таких негараздів безліч. Багаторічний досвід роботи викладачем спеціальних дисциплін у системі ВНЗ I-II рівнів акредитації, вивчення досвіду роботи колег у системі підготовки молодших спеціалістів будівельного напрямку, а тепер і педагогічна діяльність у системі професійно-технічної освіти дозволили сформулювати деякі проблеми впровадження професійно-орієнтованих програмних продуктів у систему професійної освіти.

Отже, по-перше, це проблема зацікавленості (точніше незацікавленості) окремих педагогічних працівників у запровадженні в навчальний процес відповідних програмних продуктів. Якщо перефразувати закон Парето (принцип 80/20), лише 20 % педпрацівників здатні до ініціативної та ефективної педагогічної діяльності. Саме ці працівники є рушійною силою, зокрема, і в питаннях запровадження у навчальний процес професійно-орієнтованих програмних продуктів, якщо такі не передбачені Державними стандартами професійно-технічної освіти. На сьогоднішній день загальна інформаційна культура викладацького складу в системі професійної підготовки залежить від багатьох факторів. Це і вікові чинники, і ініціативність, схильність до інноваційних пошуків, і рівень вимог з боку адміністрації навчального закладу тощо.

Розглянемо цю проблему крізь призму більш значущих категорій, наприклад, типи культур та системи освіти, які забезпечують панування цих культур.

Американська дослідниця культури М.Мід у ролі засадових виділяє три типи культури, а саме: постфігуративну, кофігуративну та префігуративну.

Аналізуючи *постфігуративну* культуру (примітивні спільноти, релігійні невеличкі товариства тощо), М.Мід підкреслює, що дорослі в них не здатні до змін і передають нащадкам тільки чуття незмінної спадкоємності життя. Життя дорослих стає схемою майбутнього для дітей.

Постфігуративна культура передбачає і відповідні методи навчання дітей, що спираються на слідування тому, що було. Особливостями постфігуративної культури є відсутність сумнівів, рефлексивних оцінок, самоусвідомлення. Якщо діти не мають зразка виходу з нової проблемної ситуації, це може призводити до конфліктів, неврозів.

Деякі педагогічні працівники і досі схильні до панівної ролі в процесі навчання, нав'язуючи учням однобоке бачення технологічних прийомів, вимагаючи чіткого наслідування догм, записаних у навчальних посібниках. Це – шлях у нікуди. Випускник з таким «багажем» знань, навіть відмінник, приречений на болісні процеси втрати орієнтирів, розчарування, занижену самооцінку в процесі адаптації до сучасного виробничого процесу.

Кофігуративний тип культури передбачає, що і діти, і дорослі вчаться у ровесників, сучасників, але слідує старшим у нормах, поведінці тощо. Така криза постфігуративної культури може виникнути різними шляхами, наприклад, у результаті розвитку нових форм техніки, невідомих старшим; у результаті звернення до нової віри, коли новонавернені дорослі намагаються виховати своїх дітей у дусі нових ідеалів (згадаємо, скільки разів за останнє століття змінювалися ідеологічні концепції – від комуністичних ідеалів до декомунізації - і це за життя одного-двох поколінь). Саме ці причини пояснюють труднощі в освіті у кінці ХХ - початку ХХІ століть, кризові явища у вітчизняній освіті.

Тож зараз формується наступний тип – префігуративна культура. *Префігуративна* культура особлива тим, що дорослі вчаться також і у дітей. Це культура, яку передбачають, це світ, що буде. Освіта якраз і повинна підготувати дітей до нового, зберігаючи все цінне з минулого, адже зв'язок поколінь і є цивілізація. А світ майбутнього – це інформаційно розвинене суспільство. Тож право вибору кожного педагогічного працівника сьогодні (право вибору методик і форм навчання учнів) буде мати серйозні наслідки для наших учнів, які вже завтра будуть оперувати не шпателем і кельмою, а пультом штукатурного робота чи 3D принтера, за допомогою якого вже сьогодні будують багатоповерхові житлові будинки та офісні приміщення різної конфігурації.

Тож від вибору кожного педагога залежить: чи буде він просто носієм інформації або він зуміє створити такі умови, які допоможуть учням самим добувати інформацію і набувати нового досвіду в умовах стрімкого оновлення інформації. Адже відомий науковий факт: 50 років тому 90 % знань, якими оперує наука сьогодні, були невідомі. На жаль, не всі педагогічні працівники відчувають цю відповідальність.

Приємно, що серед педагогічних працівників училища є розуміння необхідності опанування сучасними інноваційними технологіями, запровадження інформаційно-комунікаційних технологій та впровадження професійно-орієнтованих програмних продуктів.

ДНЗ "Запорізьке вище професійне училище"

**Методичний марафон
"Інноваційні технології навчання
в професійно-технічній освіті"**

10–11 січня 2017 року

Програма:

День 1-й 10 січня 2017 року	День 2-й 11 січня 2017 року
10-00 – Відкриття марафону. Заплановані виступи-презентації педагогічних працівників	10-00 – Заплановані виступи-презентації педагогічних працівників
12-00 – Перерва	12-00 – Перерва
13-00 – Заплановані виступи-презентації педагогічних працівників	13-00 – Заплановані виступи-презентації педагогічних працівників.
	Закриття марафону. Підсумки

Виступи-презентації:	Виступи-презентації:
1. Кулинич О.А. "Ажурна пилка"	1. Войтюк Т.М. "Ігрові технології"
2. Височиненко Н.В. "Акваріум"	2. Бурдейна Л.М. "Ділова гра"
3. Срьоменко О.М. "Обговорення проблеми в загальному колі"	3. Паскарь Н.Ю. "Незакінчені речення"
4. Краєва С.В. "Робота в малих групах"	4. Копилець Ю.Ю. "Case-метод"
5. Кібальник Ю.О. "Робота в малих групах"	5. Паржницька Д.П. "Дискусія"
6. Сергеева О.А. "Навчаючі-учусь"	6. Кривко Н.П. "Карусель"
7. Кішко К.В. "Дерево рішень"	7. Гудзь А.Ю. "Метод проектів"
8. Прокоф'єв Є.О. "Методи розвитку ситуативно-зорової пам'яті"	8. Бідна В.В. "Навчаючі-учусь"
9. Бочарова Т.П. "Карусель"	9. Чебикіна А.У. "Акваріум"
10. Сидоренко О.А. "Опорні конспекти"	10. Стрельць Н.В. "Види і вимоги до тестів"
11. Білогоорохова Г.Ф. "Метод ПРЕС"	11. Мартинюк А.О. "Мікрофон"
12. Іолоп М.М. "Робота в парях"	12. Прокоф'єва А.М. "Рефлексія"
	13. Басов П.П. "Ігрові технології"
	14. Сова А.-М.В. "Мозковий штурм"

ДНЗ "Запорізьке вище професійне училище"

Програма методичного марафону.

Так, на початку 2017 року, 10-11 та 26 січня, відбувся методичний марафон на тему «Інноваційні технології навчання в професійно-технічній освіті», присвячений досвіду запровадження інтерактивних технологій.

Якість презентацій, різноманітність форм супроводжуючого матеріалу показали високий рівень володіння педагогічними працівниками не лише інтерактивними технологіями, а й сучасними засобами представлення інформації,

наприклад, програмою Microsoft Office PowerPoint.

Якісне ведення навчально-нормативної документації, на який звертала увагу атестаційна комісія під час проходження атестаційної експертизи ДНЗ «Запорізьке вище професійне училище» – ще один фактор, що підтверджує зацікавленість більшості педагогічних працівників в опануванні сучасними інформаційними технологіями та засобами представлення і обміну інформації.

Застосування системи Vypress Chat з метою обміну інформацією, документами всередині локальної мережі, до якої прив'язані всі комп'ютери училища, без якої не обходиться сьогодні жоден працівник, робоче місце якого обладнано комп'ютером – приклад того, як інформаційно-комунікаційні системи стають невід'ємною частиною професійної діяльності сучасних педагогічних працівників.

Однією з проблем, що іноді унеможливають повноцінне використання програмно-орієнтованих продуктів, є їх фінансова недоступність. Перед ініціативним педагогічним працівником постає проблема наближення навчально-виробничого процесу до умов виробництва шляхом імітації, заміни, використання демоверсій недоступних за фінансових причин програмних продуктів. Цей процес, не в останню чергу, пов'язаний із розробкою електронних засобів навчального призначення.

Педагогічними працівниками училища підготовлена ціла низка електронних засобів навчального призначення, які успішно застосовуються у навчальному процесі.

По-друге, серед проблем впровадження професійно-орієнтованих програмних продуктів у систему фахової освіти – різний рівень базових комп'ютерних знань учнів, неоднорідність комп'ютерної грамотності контингенту.

Шляхи подолання цієї проблеми – це цілий комплекс заходів, серед яких індивідуальні та групові додаткові заняття; система інтернет-онлайн і офлайн консультацій за допомогою чатів у локальній мережі або Skype; створення тематичних груп у різних соціальних мережах; створення і розповсюдження консультативних методичних матеріалів з окремих етапів роботи в тій або іншій професійно-орієнтованій програмі, які розраховані, в тому числі, і на низький рівень базової

комп'ютерної грамотності учня тощо.

Особливе місце в системі заходів, що дозволяють подолати різнорівневість комп'ютерної та інформаційної обізнаності, – впровадження у навчальний процес сучасних хмарних сервісів, доступ до яких забезпечується, у тому числі, з мобільних пристроїв (смартфонів, планшетів тощо).

Всі зазначені заходи розв'язують питання підвищення інформаційної культури через формування умінь і навичок роботи в конкретному програмному продукті. Необхідність опанувати прийомами роботи в конкретній професійно зорієнтованій програмі стимулюють учня до підвищення загального рівня обізнаності в інформаційно-комунікаційних технологіях. А застосування сучасних технологій (з точки зору апаратної складової, методів комунікацій) у не нав'язливій формі допомагають ліквідувати прогалини інформаційної грамотності, що виникли в силу різних обставин на рівні загальної освіти.

Так, у навчальному закладі розроблено програму впровадження хмарних сервісів у навчально-виробничий процес, розраховану на 5 років.

Реалізація проекту здійснюється відповідно до плану. Методист у якості базової платформи рекомендувала безкоштовний Google додаток Blogger. Під час проведення майстер-класів усі бажаючі були забезпечені виходом до мережі Internet, попередньо відбулися консультації зі створення акаунтів у Google.

Майстер-клас зі створення персональних блогів

Із 2016 року функціонує Електронний методичний кабінет, доступ до якого забезпечено із сайту ДНЗ «ЗВПУ» або за посиланням <http://metodkabinetdnzzyvu.blogspot.com>.

Окрім методичного супроводу діяльності педагогічних працівників, наявний веб-ресурс дозволяє відстежувати та аналізувати персональні блоги педагогічних працівників, методичних комісій з метою виявлення ефективних форм дидактичних і навчально-методичних матеріалів, представлених у формі електронних освітніх ресурсів, для впровадження у навчально-виховний процес.

Скріншот Веб-методичного кабінету

Організація співпраці педагогічних працівників і учнів через хмарні сервіси Google – основна задача наступних етапів програми. Але вже заплановано відкритий урок з предмета «Матеріалознавство» для учнів професії «Маляр. Штукатур. Лицювальник-плиточник» з теми «Властивості розчинних сумішей і розчинів», на якому етап актуалізації опорних знань, закріплення нового матеріалу планується здійснити за допомогою смартфонів, планшетів та комп'ютерів із застосуванням інтерактивної дошки через мережу Інтернет.

Викладачі, майстри виробничого навчання успішно опановують також й інші сервіси Google, які доступні через мобільні пристрої зв'язку і комунікації.

Проблема фінансової підтримки впровадження програмного забезпечення професійної діяльності кваліфікованих робітників

Не остання за складністю подолання, а іноді вона і є головним каменем спотикання, -

це проблема фінансової підтримки впровадження професійно-орієнтованого програмного забезпечення в процес підготовки кваліфікованих робітників.

По-третє: захмарна вартість самого професійно-орієнтованого програмного продукту іноді є основним чинником його відсутності у професійній підготовці. Попри найгарячіше бажання навчати наших учнів з використанням професійно-орієнтованих програмних засобів, подужати цю перепону в умовах обмеженого фінансування іноді практично неможливо. Так, окремі розробники, враховуючи плачевний стан професійної освіти, започатковують систему знижок, розробляють так звані «університетські» ліцензії, а іноді, просуваючи новий програмний продукт, пропонують безкоштовні ліцензії. Але більшість розробників програмних продуктів все ж урівнюють навчальні заклади з підприємницькими структурами.

Перший програмний продукт, придбаний за мою ініціативою (програму для створення кошторисів ТК-ІБК), навчальний заклад, де я працювала раніше, придбав зі значною знижкою. Проблему оновлення кошторисної програми в умовах зміни цін, нормативних збірників, вирішували за рахунок спонсорських внесків.

Досвід впровадження графічних редакторів і САПР для занять з дисциплін «Будівельне креслення», «Основи САПР» теж був вдалим. Досить доступною виявилася університетська ліцензія САПР «КОМПАС-Графік», хоча можна було долучитися і до акційних пропозицій стосовно графічного редактора AutoCAD, на який іноді є знижки на застарілі версії програмного продукту.

Велика вдячність і розробникам комп'ютерної програми «Інпроект – Випуск кошторисів» НВФ «Інпроект». Цей програмний продукт у 2014 навчальному році можна було отримати безкоштовно, звернувшись до розробників з офіційним листом-проханням і зобов'язаннями не використовувати його для комерційних цілей.

Цікавим став досвід упровадження у навчання учнів професій адміністративно-економічного напрямку програми «1С:Бухгалтерія 8 для України» у 2015-2016 н.р. Цей сучасний програмний продукт для ведення бухгалтерського обліку є найбільш поширеним на підприємствах в усіх галузях виробництва, тож

випускники будуть мати додаткові бонуси під час працевлаштування.

11 лютого 2016 р. в актовій залі головного корпусу Київського національного університету ім. Т.Шевченка пройшла науково-практична конференція «Нові інформаційні технології в освіті» (Технології «1С:Підприємства» у підготовці ефективних та потрібних для національної економіки кадрів). Викладач Паржницька Д.П. взяла участь та виступила з доповіддю, детально розповівши про використання сучасного програмного забезпечення «1С» при підготовці затребуваних робітничих кадрів у ДНЗ «Запорізьке вище професійне училище» та поділилася практикою викладання дисциплін як сертифікований викладач «1С».

Майстер-клас на тему: «Огляд програмного забезпечення 1С-конфігурацій: бухгалтерський облік та управління невеликою фірмою» було презентовано викладачами Паржницькою Д.П. та Стрілець Н.В. під час обласного семінару-практикуму викладачів інформатики, комп'ютерних дисциплін та з професій «Обліковець».

Майстер-клас «Огляд програмного забезпечення 1С-конфігурацій: бухгалтерський облік та управління невеликою фірмою»

Слід зазначити, вартість цього програмного продукту, без якого підготовка з професій «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних», «Агент з постачання» провальна з точки зору конкурентоспроможності на ринку праці, - недешева, потребувала значних фінансових витрат.

Сучасні касові апарати, ваги – своєрідні мінікомп'ютери зі своїми особливостями програмування, функціональними можливостями. Без зазначених сучасних приладів з програмним забезпеченням на рівні наявних у сьогоднішніх магазинах, супермаркетах,

гіпермаркетах – це нав'язування «мертвих» знань, «учорашній день» роботи контролерів-касірів. Навчальний заклад системи профтехосвіти за нинішньої схеми фінансування не може забезпечити кожного учня робочим місцем, обладнаним надсучасною програмованою технікою та пристроями, хоча і намагається.

Практичне заняття із застосування касового апарату учнями професії «ОКН. Контролер-касір»

Для кваліфікованих робітників будівельних професій проблема впровадження у навчальний процес професійно-орієнтованих програмних продуктів теж пов'язана не стільки з відсутністю доступу до програмних продуктів, скільки з обмеженістю доступу до сучасного недешевого програмованого автоматизованого обладнання, що використовується в оздоблювальних роботах.

То ж знайомство з роботою обладнання зі змішування фарб, роботою штукатурних станцій, автоматів, роботів доводиться здійснювати за допомогою або екскурсій, або перегляду відеороликів.

Знайомство з графічним редактором AutoCAD, САПР «КОМАС-Графік» для виконання креслень – теми засідань гуртка «Будівельне креслення».

Серед предметів вибіркового циклу для учнів професії «Малюєр. Штукатур», «Малюєр. Штукатур. Лицювальник-плиточник» предмет «Дизайн», «Новітні технології в будівництві». Демонстрація на цих предметах різнопланових програм з 3D проектування, наприклад, «Sweet Home 3D», «Autodesk Homestyler» допомагають учням уявити перспективи зростання рівня професійної майстерності в сучасному інформаційному суспільстві. Ці програми дозволяють опанувати принципи дизайну, візуалізувати різноманітні дизайнерські проекти, формувати

різні відтінки фарбування поверхонь, підбирати малюнки з реальних колекцій керамічної плитки тощо.

Використання інтерактивної дошки, доступ до інтернету відкривають широкі можливості застосування онлайн-програм. Окремі виробники пропонують безкоштовні онлайн-додатки своїх програм, що є, на мою думку, навіть більш ефективним маркетинговим прийомом, ніж демоверсії програм.

Так, під час уроку з предмета «Дизайн» було використано безкоштовний онлайн-додаток для проектування інтер'єру «Autodesk Homestyler».

Робота з інтерактивною дошкою в онлайн-додатку програми «Autodesk Homestyler»

Учні із задоволенням знайомилися з перспективами застосування різних кольорових гам, матеріалів, форм, предметів інтер'єру. Застосування подібних онлайн-додатків дозволяє частково розв'язати проблему дорожнечі програмних продуктів, що супроводжують діяльність сучасного кваліфікованого робітника.

Наведені приклади подолання проблем впровадження професійно-орієнтованих програмних продуктів звісно не розв'яжуть їх у всіх закладах системи професійної освіти. Необхідними факторами комплексного подолання зазначених проблем є зацікавленість усіх суб'єктів процесу: засновників, стейкхолдерів, роботодавців, розробників програмних професійно-орієнтованих продуктів і самих навчальних закладів. Лише завдяки інтересу всіх сторін можливо досягнути успіху.

Однак, подолання зазначених проблем, на жаль, породжує нові, серед яких – вибір того чи іншого професійно-орієнтованого програмного продукту, відмова від альтернатив на тривалий час. Конкуренція на ринку розробників програмних продуктів, з часом, буде стимулювати

їх до надання переваг професійним навчальним закладам; роботодавці, нарешті, будуть оплачувати опанування програмного продукту, затребуваному на їхніх підприємствах; викладачі опанують програмний продукт, якщо це стане їх функціональним обов'язком. Без достатньо розвинутого рівня і здатності до рефлексії учень, який завчив окремі операції і функції в одній програмі, може виявитися нездатним до самостійного опанування програмного продукту з аналогічним кінцевим результатом, але інакшими процедурними операціями. Тож слід уже сьогодні приділяти увагу інформаційним технологіям, які надають широкі можливості реалізації практичних умінь і навичок в умовах виробництва, схильного до постійної трансформації та модернізації.

Серед сучасних світових тенденцій інформатизації освіти - створення єдиного освітнього простору. Багатьох проблем, пов'язаних із пошуком коштів на придбання програмного продукту, апаратного забезпечення тощо можна було б запобігти, якщо забезпечити доступ до навчання в середовищі професійно-орієнтованих програмних продуктів, наприклад, через використання «хмарних» технологій. Так, доступ до програмних професійно-орієнтованих продуктів, всебічне залучення всього педагогічного і учнівського колективу до навчання в «хмарному» середовищі – і є кінцева задача та основна мета програми створення інноваційного освітнього проекту «Електронне навчальне середовище ДНЗ «Запорізьке вище професійне училище».

У векторі досліджень вітчизняних науковців і практиків повинні бути і найновіші світові тенденції інформатизації професійної освіти,

такі як: використання симуляцій та віртуальних світів (Gamification); використання доповненої реальності (Augmented Reality) в освітніх закладах медичного та технічного профілю; використання так званих просторових операційних середовищ («spatial operating environments»), що дозволяють проводити колективну роботу, поєднуючи об'єкти реального та віртуальних світів (наявне жестове управління) інші.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основи інформаційного права України: Навч. посіб. В.С. Цимбалюк, В.Д. Гавловський, В.В. Гриценко та ін.; За ред. М.Я. Швеця, Р.А. Калюжного та П.В. Мельника. — К.: Знання, 2004. — 274 с.

2. Осин А.В. Мультимедиа в образовании: контекст информатизации. – М.: Агентство «Издательский сервис», 2004. – 320 с.

3. Уваров А.Ю. Об условиях успешного использования цифровых образовательных ресурсов в учебном процессе. <http://tm.ifmo.ru/tm2004/src/439c.pdf>

4. Дослідження світових тенденцій розвитку інформатизації освіти http://ivo.kneu.edu.ua/ua/dosl_glot/informedu/

5. Єльнікова О. В. Вимірювання рівня інформатизації навчального закладу [Електронний ресурс] /Єльнікова О. В.// Народна освіта: електронне наукове фахове видання.

6. Основні завдання інформатизації професійної освіти /Литвин А.В., Литвин О.Г. /Національний університет «Львівська політехніка» Львівський науково-практичний центр НАПН України. <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/15869/1/166-Lytvyn-349-353.pdf>

ШАНОВНІ КОЛЕГИ!

15-17 березня 2018 року відбудеться головна подія освітньої галузі України – Дев'ята Міжнародна виставка «Сучасні заклади освіти - 2018» у Київському Палаці дітей та юнацтва (вул. І. Мазепа, 13).

У межах виставки відбудуться: науково-практичні конференції, семінари, круглі столи, презентації, майстер-класи, воркшопи, відкриті уроки, експертні дискусії, педагогічні коучинги, дискусійні панелі-конкурси для учасників виставки з нагородженням Гран-Прі, золотими, срібними та бронзовими медалями, дипломами, сертифікатами.

Науково-методичний центр професійно-технічної освіти у Запорізькій області запрошує до участі у виставці та пропонує методичний супровід написання, оформлення конкурсних матеріалів. Інноваційні розробки будуть розмішені на стенді «Професійна освіта Запорізької області».

ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ПІДГОТОВКА

ЕЛЕКТРОННІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ

СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПОСІБНИКА-КВЕСТУ «БІОЛОГІЧНА МОЗАЙКА»

***Наталія Вертелицька**, викладач Державного навчального закладу «Мелітопольський будівельний центр професійно-технічної освіти»*

***Вікторія Должкова**, викладач Державного навчального закладу «Мелітопольський будівельний центр професійно-технічної освіти»*

Проблеми розробки і використання нових інноваційних засобів навчання були і залишаються актуальними впродовж усього періоду впровадження інформаційних технологій в освітній процес.

Можливості звичайних засобів навчання обмежені. Традиційні підручники для вивчення біології та хімії мають певну кількість навчальних матеріалів, малюнків та схем, але не містять цікавого перевірконого матеріалу, а також немає можливості вивчити більш поглиблено ту чи іншу тему.

Переваги електронних засобів навчання в тому, що вони дозволяють вивчати теми курсу дистанційно. Також можливо оновлення навчальної інформації в електронних засобах навчання. В порівнянні з друкарськими виданнями це може відбуватися швидко і виграє у фінансовому плані. Електронні засоби навчання володіють інтерактивністю, при цьому учень стає суб'єктом освітнього процесу.

Електронний посібник-квест має дещо інший стиль навчання, у якому немає чітко вираженої орієнтації на послідовне і лінійне вивчення матеріалу. Перш за все, це пов'язано з використанням наочності, яка на кілька порядків вища, ніж у друкованих підручниках.

Крім того, посібник містить ігрові елементи навчання. У посібнику-квесті використовується графіка, анімація, гіперпосилання, відеосюжети тощо. І, як наслідок, є можливість

відтворювати і перевіряти інформацію у різноманітних формах, які неможливо застосувати у друкарських примірниках. Також це забезпечує різноманітність перевірконих завдань, тестів і самостійних робіт, які можна виконувати як в інтерактивному, так і в навчальному режимах, що дуже актуально у наш час. Посібник-квест можна доповнювати, коригувати, змінювати структуру і вносити свої зміни.

Наш посібник орієнтований на чинну програму з біології для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Рівень стандарту (зі змінами, затвердженими наказом МОН України № 826 від 14.07.2016). У наш час це важливо для якісної освітньої підготовки і конкурентоспроможності української молоді.

Характеристика інноваційної розробки

Представлений посібник-квест може використовуватися викладачами професійних ліцеїв, загальноосвітніх шкіл для підготовки до занять, повторення матеріалу, а також може використовуватися як основа-шаблон для створення власних посібників з біології та хімії чи інших предметів природничо-гуманітарного циклу.

Мета створення посібника-квеста:

- формування особистих якостей учнів, їх навчальної компетентності;
- активізація пізнавальної діяльності учнів, розвиток їх творчого мислення, уяви, асоціацій, фонових знань та самостійності у навчанні;

- збільшення евристичної складової навчального процесу;
- впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес;
- впровадження дистанційної форми навчання у навчальний процес ліцею;
- впровадження ігрової форми з постановкою запитання та правом вибору відповіді;
- запровадження автоматизації моніторингу успішності учнів.

Для досягнення означеної мети створені й апробовані наступні розробки:

1. Екологічне виховання на уроках хімії. Методичні рекомендації

2. Інтегровані уроки біології. Методичні рекомендації

3. Фрагменти електронного навчально-методичного комплексу, що використовуються при вивченні дисциплін «Біологія», «Хімія» (набір з чотирьох електронних інтерактивних анімаційних розділів, перевірочних і підготовчих тестів з курсу біології та хімії).

Опис електронної навчальної розробки «Біологічна мозаїка»

Електронний посібник-квест «Біологічна мозаїка» складається з чотирьох розділів: вступ, молекулярний рівень, клітинний рівень і організмний рівень.

У розділі «Вступ» подана історія біології, інформація про видатних українських біологів та біологів світу. Також цей розділ знайомить із поняттям «життя» і основними властивостями живого, дає розгорнуту відповідь на питання про рівні живого та про методи біологічних досліджень.

«Молекулярний рівень» пропонує розглянути елементарний хімічний склад живих організмів, а також роль неорганічних речовин у життєдіяльності організмів, є лабораторні роботи.

У розділі «Клітинний рівень» розглянута історія вивчення клітини, її основні компоненти і функції. Також увага приділена виконанню практичних і лабораторних робіт.

«Організмний рівень» знайомить з неклітинними формами життя. Акцентує увагу на хворобах, які спричиняють віруси. Наведені дані про одноклітинні та багатоклітинні організми.

Після вивчення кожної теми і наприкінці розділів є перевірочні та підсумкові тести.

Електронний посібник-квест, який ми представляємо, містить навчальні матеріали, які можна використовувати і в якості самоосвіти. Вони розділені на незалежні один від іншого модулі, кожен з яких дає цілісне уявлення про певний розділ біології.

Гіпертекст електронного навчального посібника-квеста містить невеликі тексти, анімаційні пояснення навчального матеріалу, багато відеофрагментів тощо.

Акцент посібника ставиться на використанні постановки запитань з правом вибору відповіді, тому що це сприяє підвищенню інтересу до предмета й кращого осмислення тем.

Текстова інформація зведена до мінімуму у зв'язку з тим, що тривале читання тексту з екрана знижує розумову активність і швидко призводить до значного стомлення, і як наслідок – до зниження сприйняття і засвоєння знань.

Інструкція щодо користування електронним посібником-квестом:

1. За допомогою запускаячого файлу 0.0.doc відкрити головне меню.

2. Вибрати розділ і за гіперпосиланням перейти до нього.

3. Прочитати питання і дати відповідь.

4. Якщо відповідь неправильна, то перейти до теоретичної частини посібника з допомогою гіперпосилання.

5. Уважно прочитати теоретичну частину і спробувати пройти тест знову.

6. Після отримання результату тесту учень має можливість перейти до вивчення наступної теми, скориставшись гіперпосиланням.

Очікувані результати

Після використання посібника-квесту «Біологічна мозаїка» очікуємо від учнів таких результатів:

- оволодіння теоретичними знаннями з певних тем біології та хімії;
- розширення обізнаності учнів із сучасними технологіями у галузі біології та хімії;
- бажання вивчати предмети природничо-гуманітарного циклу.

Матеріально-технічне забезпечення електронного посібника - квеста:

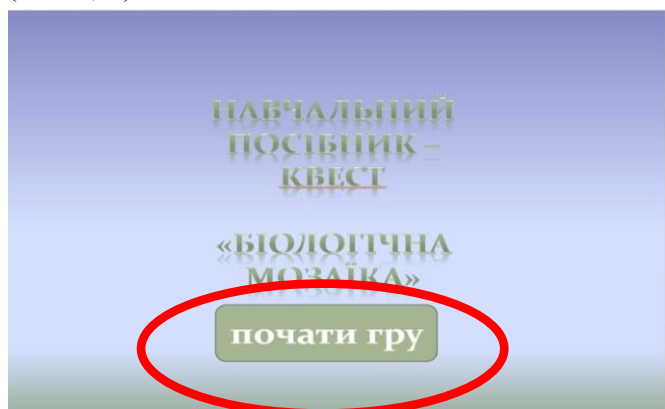
1. Мультимедійний проектор.
2. Демонстраційний екран.
3. Сучасна комп'ютерна техніка.
4. Доступ до глобальної мережі Інтернет.

Фрагмент посібника-квесту.

Фрагмент розділу «Молекулярний рівень організації життя»

Мета: Вивчити елементний склад живих організмів; звернути увагу на роль неорганічних речовин у життєдіяльності організмів. Навчитися характеризувати хімічні елементи, найважливіші для організму людини.

Після запуску програми кліком на «Почати гру», учень вибирає відповідний розділ (мал.1, 2)

Мал.1

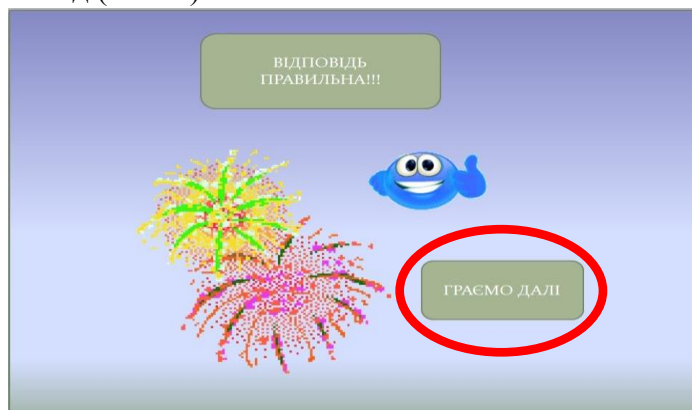
Мал.2

Зробивши клік на розділ «Молекулярний рівень», учень переходить за гіперпосиланням на слайд із запитанням та варіантами відповідей (мал.3)

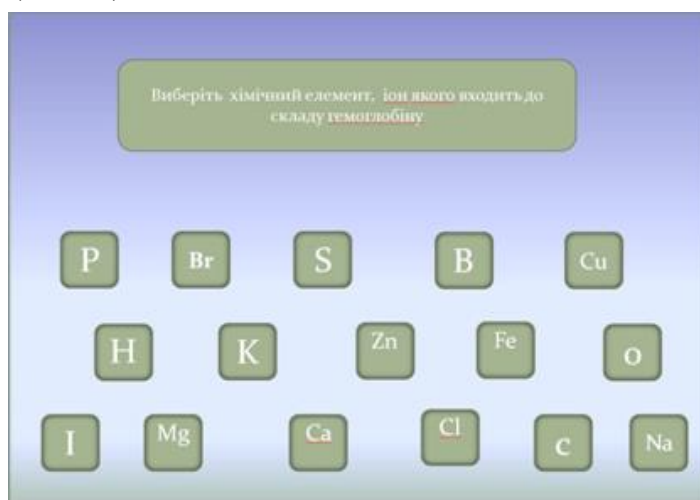
Мал. 3

Якщо учень правильно обирає відповідь, то за гіперпосилання переходить на наступний слайд (мал.4)

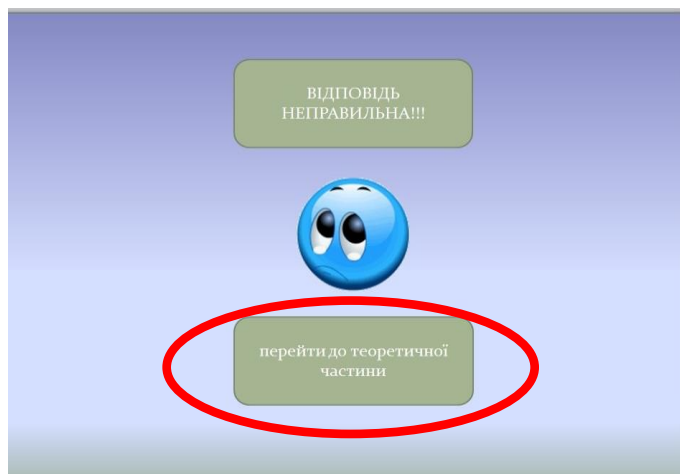
Мал. 4

Натиснувши на гіперпосилання «Граємо далі» учень переходить до наступного питання (Мал. 5)

Мал. 5

Якщо учень обирає неправильну відповідь, то гіперпосилання переводить його до наступного слайду (Мал. 6), а він, у свою чергу, на «Теоретичну частину» (Мал. 7)

Мал.6

Теоретична частина

Елемент, іон	Біологічне значення
Fe ²⁺	Входить до складу гемоглобіну, міоглобіну, кристаліка та роївки ока, бере участь у синтезі хлорофілу; забезпечує транспортування Кисню до тканин та органів
Cu ²⁺	Бере участь у процесах творення крові, фотосинтезу, каталізує внутрішньоклітинні окисні процеси
Mg	Підвищує врожайність рослин, активізує процес фотосинтезу, впливає на процеси творення крові
F	Входить до складу емалі зубів (через його нестачу розвивається карієс, через надлишок – флуороз)
I	Входить до складу гормонів щитоподібної залози (тироксину), впливає на обмін речовин
N	Обов'язковий компонент амінокислот

Далі

Мал.7

Після перегляду теоретичної частини учень знову проходить той же тест (Мал. 5) і знову обирає відповідь. Якщо відповідь правильна, гіперпосилання на наступний слайд, як на мал. 4 і слайд з наступним запитанням.

Навчально-контролюючий тест із теми: «Вода. Особливості молекули води»

Мета: вивчити молекулу води, її склад і функції.

Після запуску тесту учень вводить у відповідне поле своє прізвище та ім'я. Після цього натискає кнопку «Почати тестування» (мал.8)

Навчально – контролюючий тест
з теми:
„ВОДА. ОСОБЛИВОСТІ МОЛЕКУЛИ ВОДИ”

Введіть прізвище та ім'я

Почати тестування

Всього завдань **12**

Мал. 8

Розгорніть вікно на весь екран. Для повернення у віконний режим натисніть кнопку «Esc» на клавіатурі.

Після натискання кнопки «Почати тестування» починається навчально-контролюючий тест, в якому є навчальний матеріал, а наприкінці необхідно відповісти на запитання й отримати бали за правильні відповіді. Ви бачите наступне вікно (мал.9).

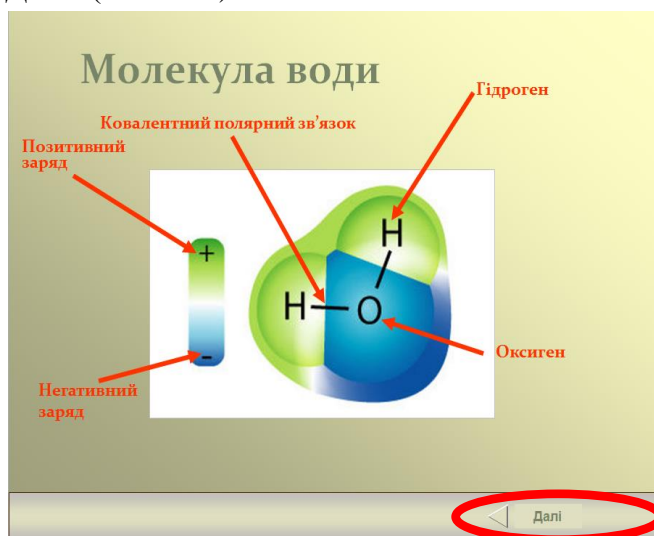
Молекула води містить один атом Оксигену та два атоми Гідрогену, між якими утворюється ковалентний полярний хімічний зв'язок. Оксиген притягує до себе електрони Гідрогену і у ділянці атомів Гідрогену формується невеликий позитивний, а в ділянці атома Оксигену – невеликий негативний заряд.

Саме через те молекула води – диполь

Далі

Мал. 9

Якщо все зрозуміло, натискаємо кнопку «Далі» (мал.9-15)

Мал. 10

Мал. 11

Функції води

Вода – це універсальний розчинник.

Деякі речовини легко розчиняються у воді і тому їх називають **гідрофільні**.
Інші не розчиняються, і тому мають назву **гідрофобні**.

Далі

Мал. 12

Функції води

Безпосередня участь води у хімічних реакціях

Далі

Мал. 13

Функції води

Визначає фізичні властивості клітини: її форму, тиск, пружність

Далі

Мал. 14

Функції води

Джерело кисню і водню в процесі фотосинтезу

Далі

Мал.15

Починаючи з малюнка №16, необхідно пройти тест. На екрані є кілька тверджень, потрібно обрати правильне і натиснути кнопку. Після цього обираємо поле «Далі».

Оберіть функції води

- 1 охолоджує організм під час потовиділення
- 2 участь у хімічних реакціях
- 3 в процесі фотосинтезу
- 4 збереження спадкової інформації

Далі

Мал.16

З чого складається молекула води ?

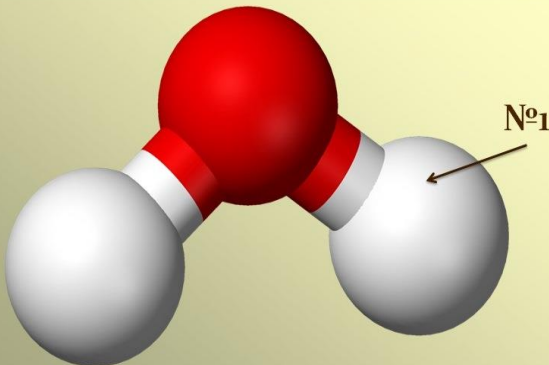
- 1 З одного атома Оксигену і двох атомів Гідрогену
- 2 З двох атомів Оксигену і одного атома Гідрогену
- 3 Тільки з атомів Оксигену
- 4 Тільки з атомів Гідрогену

Завдання 2 4 бали. Оберіть усі правильні відповіді! Далі

Мал.17

Яку назву має атом №1?

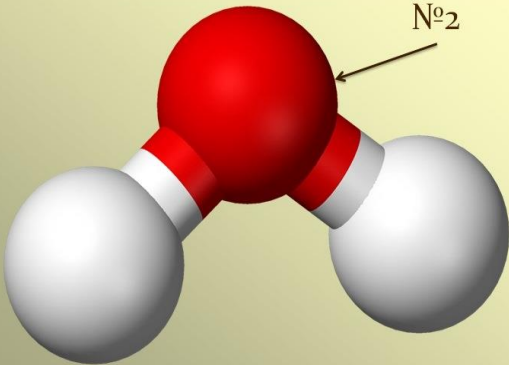

Введіть відповідь: _____

Завдання 4 4 бали. Далі

Мал. 18

Яку назву має атом №2?

Введіть відповідь: _____

Завдання 4 4 бали. Далі

Мал. 19

Після проходження тесту, учень бачить кількість правильних і, якщо є, неправильних, відповідей. Програма також виставляє оцінку за проходження тесту. (Мал.20)

Мал.20
Тест із теми:

«Сучасне визначення поняття «життя». Основні властивості живого»

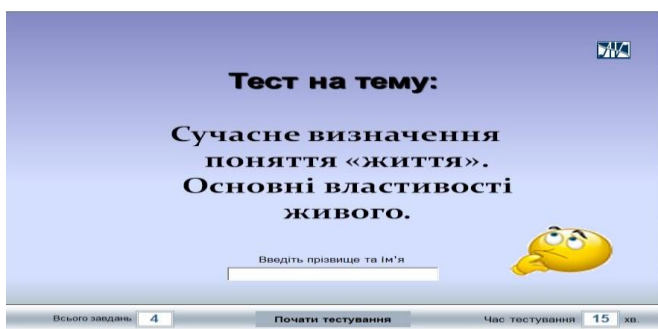
Мета: вивчити властивості та їх визначення.

Учень вводить своє прізвище та ім'я у відповідне поле й натискає на кнопку «Почати тестування» (мал.21).

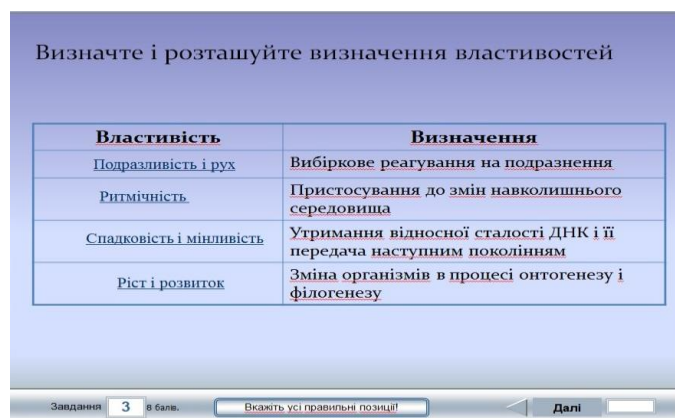
Мал.23

Малюнки № 24 і № 25 подібні до попередніх. Тільки тепер слід переміщувати назви властивостей.

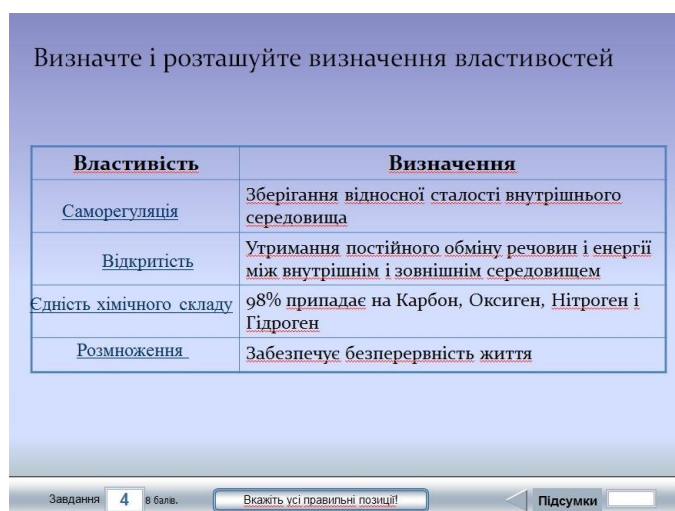

Мал. 21

Наступні малюнки №22 і №23 пропонують з'єднати назви властивостей і їх визначення. Потрібно навести курсор на визначення, зробити один клік лівою клавішею і перевести курсор на обраний для відповіді прямокутник. Знову натиснути лівою клавішею – визначення переміститься на прямокутник.

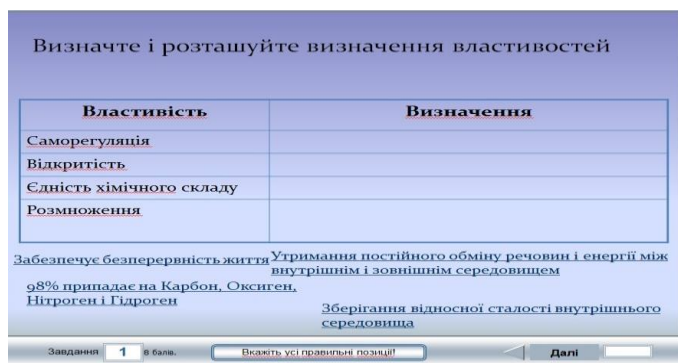

Мал.24

Мал. 25

По закінченні тесту учень отримує оцінку за відповіді (Мал. 26)

Мал.22

Обравши дослід, учень переходить за допомогою гіперпосилання на слайд, дивиться відеоролик, натиснувши на нього, та відповідає на запитання, натиснувши на «Далі»

Підсумки тестування

Оцінка

Правильні відповіді

Набрані бали

Помилки у виборі відповідей на завдання

Всього завдань бали **Знову** **Вихід** Затрачено часу

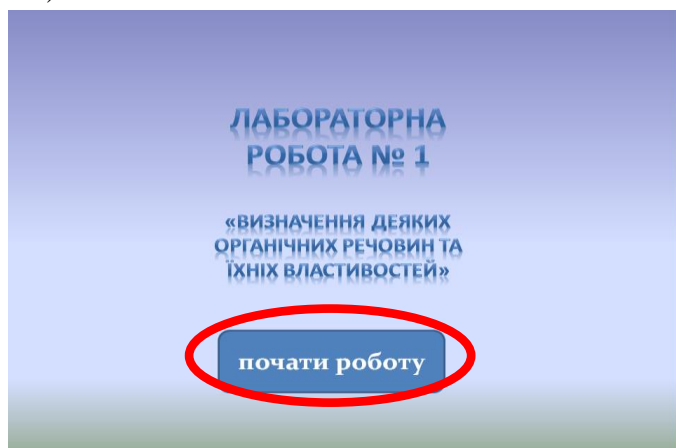
Мал.26

Фрагмент «Лабораторна робота №1»

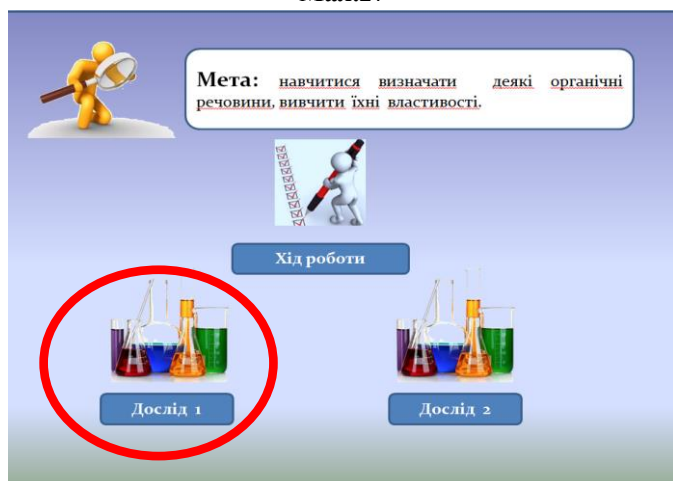
Тема: Визначення деяких органічних речовин

Мета: навчитися визначати деякі речовини, вивчити їхні властивості.

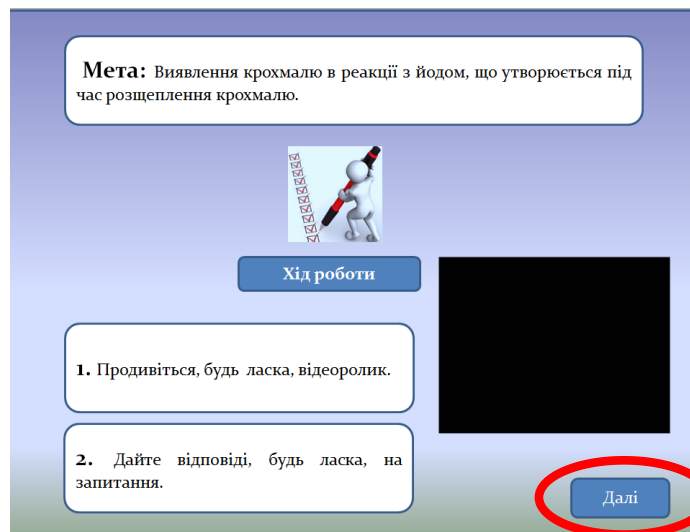
Натиснувши гіперпосилання «Почати роботу», учень переходить до наступного слайду, де може обрати дослід, натиснувши на гіперпосилання «Дослід 1» або «Дослід 2» (Мал. 27, 28)

Мал.27

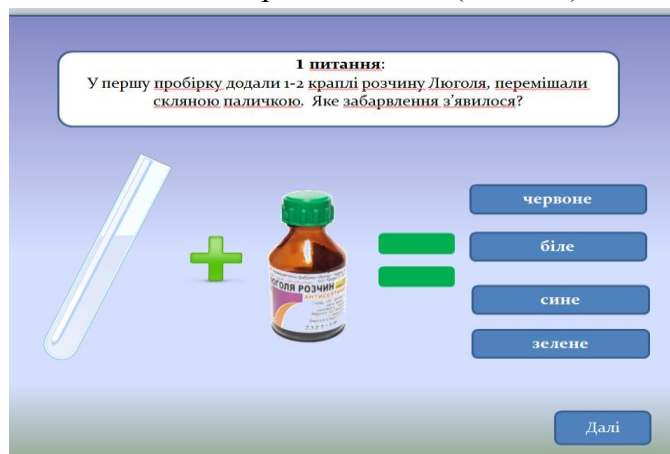

Мал.28

Мал.29

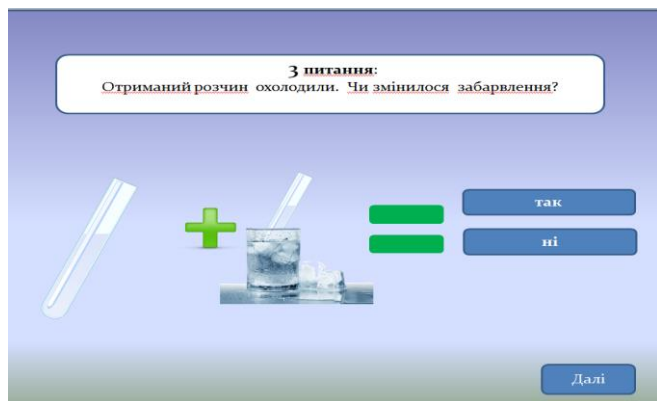
Учень обирає відповідь і натискає на гіперпосилання, якщо відповідь правильна, то буде слайд з наступним запитанням. (Мал.30-36) Якщо відповідь неправильна, то буде гіперпосилання на попередній слайд. (Мал. 29)

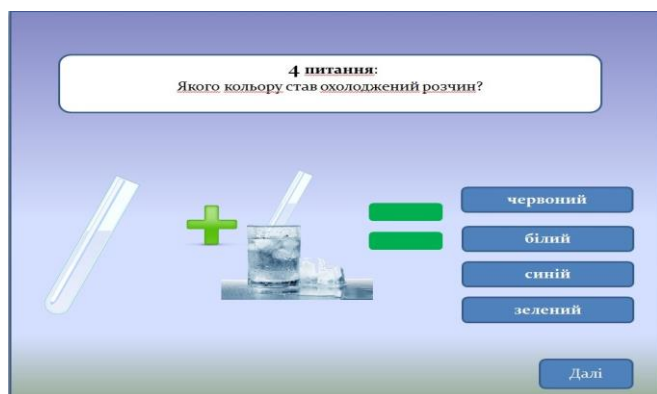
Мал. 30

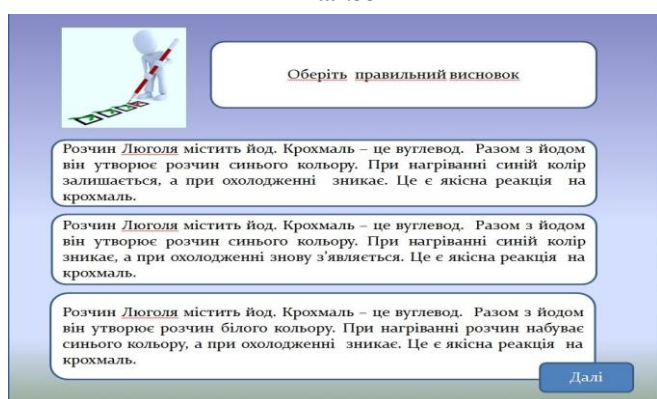
Мал.31

Мал.32

Мал.33

Мал.34

Якщо всі відповіді правильні, то на останньому слайді треба вибрати правильний висновок. (Мал.35)

Мал.35

Якщо висновок правильний, гіперпосилання переходить на слайд, аналогічний малюнку 4, а якщо неправильний – малюнку 6 і надається змога знову пройти дослід гіперпосиланням на слайд, який зображений на малюнку 29.

Перспективність подальшої розробки обумовлена потребою в створенні електронних навчально-методичних посібників, навчально-методичних комплексів з метою оновлення навчального матеріалу, контролю за результатами засвоєння знань учнями, використання при здійсненні дистанційного навчання тощо.

У запропонованій розробці враховано особливості сприйняття нових знань учнями старших класів, здатність електронних засобів полегшити сприйняття матеріалу, прискорити передачу знань. Гнучка структура посібника надає можливість подальшого удосконалення шляхом розширення та поглиблення інформаційного забезпечення шляхом зазначення посилань на доступні інформаційні електронні джерела.

Перспективність вбачається і в тому, що в подальшому передбачена розробка таких посібників не тільки з біології чи інших загальноосвітніх предметів, а також зі спеціальних дисциплін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біологія. Підручник для 10 класу загальноосвітнього навчального закладу/ Данилова О.В., Шабанов Д.А., Брайон О.В., Данилов С.А. – Х.: Торсінг, 2001. -256 с.
2. Використання сучасних інформаційних технологій при розробці електронних посібників: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://shpargalka.org.ua/r/2/2016.html>.
3. Корбут О.Г. Електронний підручник як елемент освітнього середовища [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1087>.
4. Осадчий В.В., Шаров С.В. Створення електронного підручника: принципи, вимоги та рекомендації. Навчально-методичний посібник/ В.В. Осадчий, С.В. Шаров. –Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2011. -120 с.
5. Положення про підготовку навчальних видань та електронних засобів навчального призначення [Текст]/Уклад.: В.Т. Горобенко, Г.І. Лоза, І.О. Мікульонок. – К.: НТУУ «КПІ», 2008, - 48 с. - 420 прим.

6. Савченко І. Впровадження інформаційно - комунікаційних технологій у навчально - виховний процес професійно - технічних навчальних закладів/ І. Савченко// Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки та перспективи: зб. наук. праць. – Випуск 4. – К.:ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2014. – С. 192 – 205.

7. Саражинська, Н. Електронні засоби навчання: міфи та реальність [Текст] / Н. Саражинська // Школа (Шкільний світ) : Інформаційно - методичний журнал. - 2007. - № 12. - С. 50-53

8. Тагліна О.В. Біологія.10 клас (рівень стандарту, академічний рівень). Підручник для загальноосвітніх навчальних закладів. – Х.: Вид-во «Ранок», 2010. - 256с.

9. Ткачук Г. Розвиток ІКТ-компетентності педагогів у системі методичної роботи професійно – технічного навчального закладу/ Г.Ткачук// Науковий вісник інституту ПТО НАПН України. Професійна педагогіка: зб. наук. праць. – Випуск № 10. – К.: ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2015. – С. 72 – 77.

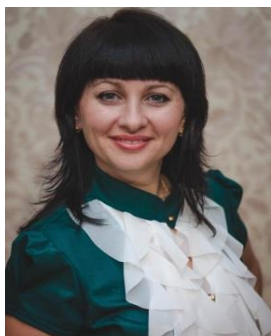
10. Шепетко, Ю. М. Електронний підручник як ефективний засіб підвищення якості освіти / Ю. М. Шепетко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2010. - № 6.

11. Ярошенко О.Г. Хімія: Підручник для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів (рівень стандарту, академічний рівень). – К.: Грамота, 2010. – 224 с.

ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ПІДГОТОВКА

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ТА ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ І В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС

ТВОРЧИЙ ПРОЕКТ

Наталія Кардашова, викладач української мови та літератури Державного навчального закладу «Мелітопольське вище професійне училище»

Сучасний етап розвитку системи освіти в Україні характеризується освітніми інноваціями, спрямованими на збереження досягнень минулого і, водночас, на модернізацію системи освіти відповідно до вимог часу, нових надбань науки і культури. Однією з характерних особливостей цього періоду розвитку педагогічної освіти є пошук нових форм, методів, змісту і засобів навчання.

Система освіти вступила в період фундаментальних змін, що характеризуються новим розумінням цілей освіти, новими концептуальними підходами до розробки і використання навчальних технологій. У зв'язку з цим виникає необхідність в інтенсифікації процесу вивчення предметів гуманітарного циклу таким чином, щоб він був корисним, цікавим і, водночас, захоплюючим. А це можливо шляхом подолання надмірної абстракції, через розкриття ролі освітніх предметів у пізнанні навколишнього світу, через інтеграцію з іншими предметами та формування у такий спосіб цілісного, гармонійного світосприйняття навколишнього світу учнями. При цьому функції викладача перетворюються у менеджера процесу пошуку та конструювання нових знань, а функції учня – в активного конструктора власної системи знань. Соціальне замовлення не тільки України, а й світового співтовариства вимагає, перш за все, людей, здатних самостійно самовдосконалюватися, пізнавати, тобто оволодівати інструментарієм, необхідним для розуміння того, що відбувається у світі; діяти таким чином, щоб робити потрібні зміни у середовищі свого мешкання;

жити в суспільстві, беручи участь у всіх видах людської діяльності.

Сучасний ринок праці потребує кваліфікованих конкурентоспроможних робітничих кадрів, у яких рівень інтелектуалізації праці досить високий.

Актуальність. Система професійно-технічної освіти займає важливе місце між середньою і вищою освітою. Вона має специфічне завдання – готувати висококваліфікованих робітників для усіх галузей економіки. В майбутньому вона стане обов'язковою базою для здобуття вищої освіти – економічної, технічної, сільськогосподарської.

На сьогоднішній день у професійно-технічній освіті, як і в освіті взагалі, існує багато проблем.

Обдарована особистість є великою цінністю суспільства. Відтак, освіта обдарованих виступає об'єктивним гарантом його подальшого соціально-економічного й культурно-політичного розвитку. Відповідно актуалізується гуманітарна корекція сфери освіти, переглядаються її концептуальні та методологічні засади, уможлиблюється її реформування і зміни у вихованні особистості в напрямі орієнтування на її різносторонній потенціал, розвиток обдарованості й таланту.

Цілеспрямований розвиток індивідуальності можливий лише тоді, коли теорія освіти не декларуватиме необхідність творчості педагога і творчості учня, а систематично за допомогою доцільних методів втілюватиме її у навчально-виховному процесі. Гуманітарна освіта у цьому плані є досить перспективною, оскільки вона виходить із самоцінності особистості, духовності та суверенності. Її метою є формування людини як неповторного творця самої себе і своїх обставин.

Об'єкт дослідження: процес навчання та виховання учнів у ДНЗ «Мелітопольське вище професійне училище» на уроках української мови та літератури та в позаурочний час з творчими учнями у системі науково-методичної та виховної роботи.

Інноваційні технології: виявлення, навчання та підтримка розвитку обдарованих учнів

Обдаровані діти — майбутній цвіт нації, інтелектуальна еліта, гордість і честь України, її світовий авторитет. Вони відіграють важливу

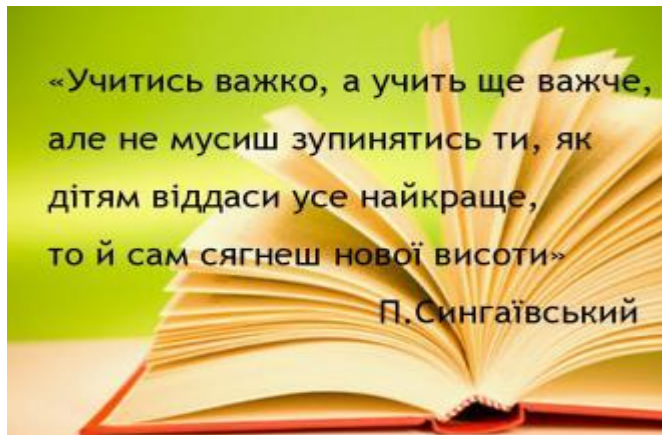
роль у підвищенні економічного, соціального й духовного добробуту суспільства. Саме тому робота з пошуку й підтримки обдарованої молоді на сьогодні є пріоритетним напрямом розвитку сучасної освіти, яка має на меті сприяти вирішенню питань, пов'язаних із розробкою нових механізмів пошуку, навчання, виховання та розвитку юних талантів.

Ідея розвитку творчих здібностей є дискусійною. Теорія, згідно з якою творчі здібності є природними людськими якостями, а тому такими, що піддаються педагогічному впливу, є досить новою, оскільки з часів Платона вважалося, що творчий акт є ненормальним, непередаваним і надприродним, а тому таким, що не підлягає педагогічному впливу.

Погляди Платона знайшли своє продовження в педагогіці. Так П. Сорокін вважав, що пророча, надсвідома сила є базою для найвищих відкриттів і досягнень в усіх галузях людської творчої діяльності і здатна продукувати оригінальні творіння, а тому не може бути ніякого зв'язку між творчістю і освітою. Згідно з другою версією, творчість пов'язана з божевіллям. За третьою – творчість – атрибут людської поведінки, але не будь-якої особистості, а лише вибраної інтелектуальної еліти – геніїв. До того ж, аналізуючи творчість геніальних осіб, І.Кант визнає творчість природною людською якістю, але такою, що не піддається педагогічному впливу, оскільки геній творить за правилами, які не можна ні збагнути, ні передати іншим. Завершує перелік можливих підходів до природи творчих здібностей і їх піддатливості педагогічному впливу ідея про те, що усі люди більшою чи меншою мірою здатні творити. Класичне підтвердження зазначеної ідеї знаходимо у Х. Бергсона. Але якщо це так, то в чому тоді відмінність між пересічним

індивідом і генієм? У тому, що першого потрібно навчити того, чого немає потреби вчити другого. До того ж, творчості можна вчити, але не можна навчити.

Методична робота у ДНЗ «Мелітопольське вище професійне училище» спрямована на створення умов для творчого, інтелектуального, духовного й фізичного розвитку учнів, здобуття ними якісної освіти залежно від потреб людини, суспільства та ринку праці.

Природа проблеми, яка виникає під час роботи з обдарованими учнями, полягає в чітко визначених пріоритетних завданнях, які ставлять перед собою викладачі. Важливими є такі принципи: рівноправність у роботі викладача та учня, що сприяє виробленню стійкої психологічної рівноваги обдарованої дитини в процесі її саморозвитку; систематичність у роботі, що допомагає сформувати волю та емоційну сфери; постановки проміжних завдань: активізації розвитку зацікавленості; формування активної мотиваційної позиції під час виконання завдань, що допомагає розвитку відчуття успіху. Однією з важливих рис є створення інформаційного простору та формування змагального середовища. Необхідною умовою для розвитку

і виявлення здібностей учня є психологічний супровід.

Обдарованість називають талантом, маючи на увазі особливості людей, що виявляють здібності у різних галузях діяльності. Видатні люди часто відзначаються різнобічною обдарованістю – А.С. Макаренко, Я.А. Коменський, К.Д. Ушинський, Т.Г. Шевченко.

Сучасний урок як спільна творчість викладача та учнів

У своїй роботі викладач української мови, української літератури, зарубіжної літератури, німецької мови прагну створити у співпраці з учнями та батьками таке середовище, яке б дало дитині змогу, докладаючи постійних зусиль, отримувати не стільки результат, скільки досвід соціальної адаптації її обдарованості.

Сучасний урок словесності ефективний лише тоді, коли весь його навчальний матеріал подається з урахуванням особистісних характеристик кожного учня. Слід пам'ятати, що безадресність губить справу. Викладач має знайти такі форми, способи організації уроку, які б апелювали до власного життєвого досвіду учня, активізували його творчу, інтелектуальну, емоційну сфери, залучили до процесу пізнання. А через нього – до утворення нових характеристик особистості, її збагачення.

У кожній дитині закладені креативні начала – творчі можливості. Завдання викладача – розвинути ці начала.

Сучасний урок – це урок демократичний, тому для моїх уроків характерними ознаками є:

- підготовка не мовознавців-теоретиків, а гуманних освічених людей;
- навчання не словом, а справою;
- проведення уроків не для учнів, а разом з ними;

- спрямування діяльності на особистість кожного учня;
- забезпечення повного засвоєння навчального матеріалу на уроці.

Сьогодні, як ніколи, перед педагогами стоїть важливе завдання: виховати в учня доброту, любов до людини, запобігти фізичному і моральному виродженню учнівської молоді, її бездуховності.

На уроках мови, літератури, в позакласній роботі намагаюся прищеплювати учням високі моральні якості: чуйність, повагу до ближнього, почуття людської гідності, обов'язку, справедливості, сумління і чесність, милосердя і добродійність. Все це закладено в дитині від природи, тільки треба розбудити, вчасно підтримати.

Мета моєї педагогічної діяльності – виховання в молодого покоління потреби й готовності до конструктивної взаємодії з людьми незалежно від віку, їхньої національності, соціальної приналежності, віросповідання, світогляду, мислення й поведінки, тобто виховання особистості, здатної до розуміння та співпраці в розв'язанні питань міжособистісної, групової, міжнаціональної взаємодії тощо.

Процес толерантного виховання молодого покоління розглядається мною як система, що являє собою частину більш широкої системи формування загальнолюдських цінностей та світогляду на уроках української мови та літератури як виду мистецтва слова і допомагає учням повніше осягти художній зміст, виявити конкретно-історичне та загальнолюдське значення зображеного письменником, формувати морально-етичні ідеали, підносити на вищий рівень культуру.

Видатні діячі науки і культури (В. Винниченко, Б. Грінченко, Леся Українка, Іван Франко) надавали першорядного значення проблемі виховання підростаючого покоління засобами художньої літератури.

Життя - вічна наука. Сьогодні воно змінюється стрімко, часом непередбачуване. У період реформування освіти роль викладача у навчально-виховному процесі має бути переосмислена кожним, і кожен має зрозуміти, усвідомити свою роль у житті нашої держави і в житті своїх учнів. Освіта сьогодення спрямована на умови демократії, ринку, новітніх наукових інформаційних технологій. Місія освіти полягає в тому, щоб допомогти кожній дитині

усвідомити суть свого життя, визначити орієнтири власного майбутнього.

Мова - найважливіший засіб спілкування, пізнання та впливу

У контексті мовної підготовки майбутніх фахівців та застосування у цьому процесі сучасних освітніх технологій особливо актуальними є вивчення української мови та утвердження її як основної мови функціонування загальноосвітньої, професійної та вищої школи.

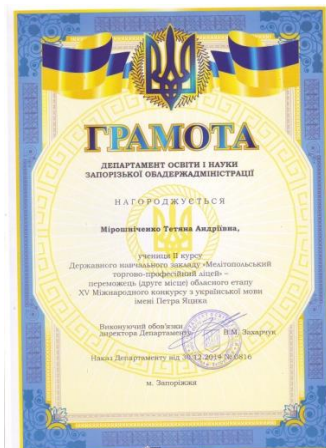
Вивчаючи праці провідних педагогів та науковців, визначила, що метод дослідження, або відкриття, є основоположним у методиці творчого навчання, тобто навчання як творчого процесу відкриття дитиною навколишнього світу. Тому при вивченні мовного матеріалу намагаюся надати учням можливість додатково здобувати необхідний матеріал. Для цього, на мою думку, найоптимальнішими є інтерактивні методи навчання, що базуються на взаємодії та у взаємодії реалізуються (Вправи «Хвилинка мудрих думок», «Перлини мудрості», «Ажурна пилка», «Мозковий штурм», «Мікрофон», «Навчаючи – учусь», «Дерево рішень» та багато інших). Рівноправність учасників активної взаємодії забезпечує кооперативна форма навчальної діяльності. З власного досвіду можу сказати, що найефективнішими формами кооперативної діяльності є робота в парах, у малих групах, поетапна групова робота. Робота в групах не виключає інших форм (лекції, конференції, дослідження-реконструювання, дослідження-характеристика, дослідження-відновлення, дослідження-трансформація, спостереження з елементами аналізу й зіставлення, психологічна гра «Очікування»). Різноманітні форми

роботи дають можливість зробити навчально-виховний процес більш ефективним.

Навчальні ігри активізують увагу, підвищують інтерес до вивчення предмета, проте вони не повинні мати анархічний характер, тому що мають спільні вимоги та методику проведення. Застосовую ряд таких ігрових вправ «Так чи ні», «Чиста дошка», вправа «Народ скаже, як зав'яже», «Установіть відповідність», «Коректор», «Меню твору».

Важливим етапом вважаю мотивацію творчої діяльності уроку. Цьому сприяє створення проблемних ситуацій, які викликають інтерес до здобутих знань, активізують навички та вміння учнів стимулювати розвиток пізнавальної діяльності при розв'язанні проблемних завдань. Шляхи створення проблемних ситуацій на уроках української мови різні: видозміна мовного матеріалу, його систематизація, конструювання, дослідження.

Як результат моєї роботи – щорічні переможці обласних етапів конкурсу з української мови імені Петра Яцика, Міжнародного мовно-літературного конкурсу імені Т.Г. Шевченка.

Література як мистецтво

У Святому писемі сказано: «Блаженна людина, що насичується від плодів своєї праці і шукає в ній утіху». Це – істина. У навчанні слід використовувати активні методи, спонукаючи учнів до пошуку «своєї істини».

Загальновідомо: література має гуманістичну суть і цим вирізняється з-поміж інших навчальних дисциплін. Кожен талановитий твір викликає глибокі переживання, хвилює. У процесі читання спрацьовує особливий психологічний феномен – в уяві учня виникають відтворені автором картини, образи, ситуації. Вони мають на нього сильний емоційний вплив, особливо якщо читач-підліток. Ця властивість емоційного впливу літератури є обов'язковим елементом навчального процесу.

Урок літератури – це людиноформуючий процес, головна мета викладання – виховання, а вже потім – пізнання.

Основним засобом виховання, що навчає, є постановка проблемного питання. В групах з різним рівнем знань використовую нестандартні уроки, які вимагають ґрунтовної підготовки, врахування різних факторів, зокрема рівня сформованості умінь і навичок учнів, їх вікових особливостей та інтересів. На таких уроках учень повинен бути центральною фігурою: як дослідник, як доповідач, як ініціатор дискусії, як активний учасник групи, як консультант тощо. Завдання ж викладача полягає не тільки у визначенні теми, обсягу навчального матеріалу і форм його опрацювання, а й у чіткій мотивації навчально-виховного процесу на уроці, забезпеченні демократичного стилю спілкування, атмосфери творчого пошуку, успіху кожного вихованця. Цього можна досягти, зацікавлюючи учня художнім текстом, передбачаючи вільний вибір ним змісту та форми навчальної діяльності, пропонуючи прийоми виконання завдань, шляхи пошуків відповідей на поставлені запитання, заохочуючи прагнення знаходити свій спосіб вирішення тих чи інших проблем, підтримуючи ініціативу, самостійність, уміння застосувати набуті знання та навички у нових умовах. Лише при такому підході до проведення нестандартних уроків з літератури можна говорити про їх доцільність, результативність, спрямованість на плекання підлітка як творця свого життя.

Досвід показує, що доцільно проводити добре відомі уроки-конференції, уроки-семінари, уроки-диспути, уроки-дослідження,

уроки-пошуки, уроки-табу, уроки-КВК, уроки - відкриття, уроки-дослідження, уроки-ділові ігри, уроки-подорожі, уроки-погляди в історію, уроки-практикуми; уроки-вибори; уроки-лінгвістичні проекти; уроки-роздуми, наповнивши їх новим змістом, модернізувавши відповідно до вимог часу, інших суспільних реалій, змін у освітніх програмах з літератури, поінформованості та ерудиції сучасних учнів. Учні залюбки беруть участь в уроках-концертах, уроках-конкурсах, уроках-вікторинах, уроках-уявних подорожах, уроках-іграх тощо.

На мою думку, види уроків, які я впроваджую у своїй роботі, допомагають відійти від стандарту, підштовхнути учня до власного, неповторного, індивідуального, особливого погляду на життя.

На таких уроках створюється ситуація довіри та успіху, і за таких обставин дитина розкривається, може повірити у свої можливості, реалізуватися як творча особистість, сміливо продемонструвати свої здібності. І як результат: учень-випускник не тільки володіє знаннями, уміннями та навичками з предмета, але й уміє формулювати власну точку зору, відстоювати свою позицію, співпрацювати в групі, колективі, мати коло однодумців, бути комунікабельною, толерантною особистістю.

Окремий вид роботи і найбільш вдалий проект, що розвиває в учнів творчі та розумові здібності, зокрема, уважність, винахідливість, уміння логічно мислити, комбінувати - це створення реклами за прочитаним твором. Причому відбувається це в захопливій ігровій формі, що дає можливість учню випробувати себе в певній ролі та отримати задоволення від результатів власної праці.

Користуючись джерельною базою Інтернету, учні підбирають ілюстративні та анімаційні матеріали, продумують зміст реклами. Результати роботи демонструють на уроках. Після презентації відбувається обговорення та оцінювання роботи за такими критеріями:

- індивідуальність, творчий підхід, оригінальність;
- якість інформації за мінімальної кількості слів;
- логічність; аргументованість; доступність;
- відповідність реклами художньому тексту.

Аналізуючи рекламні проекти, учні знову звертаються до тексту, вчаться аргументувати своє бачення твору, висловлювати власну думку, критично реагувати на зауваження. І головне, що все це відбувається в невимушеній ігровій формі та в атмосфері доброзичливості.

**Бібліотека ім.В.Маяковського.
Конкурс творчих проектів, присвячений
Дню юнацької книги**

Урок – гра

Методичні та організаційні форми співдружності між викладанням літератури і театром склалися протягом багатьох років. Мета такої роботи: розширювалося коло літературних інтересів учнів, виникав стійкий інтерес до фактів сучасної культури, і перш за все - до театру, дієвіше збагачувався світ емоцій, моральних почуттів і знань учнів, активно

формувався морально-естетичні оцінки, помітно підвищувалася самостійність і обґрунтованість суджень.

Урок української літератури. Творчість Л.В.Костенко «Маруся Чурай».

Театралізація - методичний прийом, що передбачає введення в урок заздалегідь підготовлених елементів театральної дії, оформлення, при якому заздалегідь підготовлені учні з'являються в класі з елементами костюма героя, вимовляють найбільш виразні його репліки.

Форми уроків з театралізацією: «Парад героїв», гра «Дізнайся героя», «Суд над героєм», «Прес-конференція з героями» тощо.

Цікавими є уроки-зустрічі з письменниками, художниками, музикантами, талановитими людьми рідного краю. Зустрічі не лише реальні, а й уявні. До таких уроків готуються всі: і ті, хто виступатимуть у ролі письменників чи літературних героїв, і ті, хто ставитимуть їм запитання, читатимуть вірші, прозові уривки тощо.

Такі уроки - це міні-спектаклі, які долучають вихованців до мистецтва, формують їхні естетичні смаки, громадянсько-патріотичні переконання, збагачують емоційно-інтелектуальний світ, пробуджують жагу пізнання.

Особливими є уроки, коли приходять письменники-сучасники.

Мета таких уроків: познайомити учнів із творчістю митців, удосконалювати навички виразного читання, аналізу художнього твору, формувати духовно багату особистість, розвивати логічне мислення учнів, виховувати почуття малої батьківщини та гордість за своїх земляків.

Письменниця Альона Балль

Поет В.І.Резніченко на уроці вивчення літератури рідного краю

На уроках поєдную лінгвістичний та літературознавчий матеріал із народознавчими дослідженнями.

Уже стало доброю традицією проводити уроки літератури рідного краю на природі, які міцно вписалися в систему літературної освіти учнів. Літературне краєзнавство - це специфічна галузь науки про літературу, предметом

якої є вивчення фольклорної спадщини та літературних творів, художніх образів, нав'язних природою, історичними подіями, традиціями, звичаями, побутом і людьми певного краю. Літературне краєзнавство багатогранне.

Урок літератури рідного краю

Усвідомлюючи, що і мова, і література – універсальна база для розвитку учня, намагаюся навчити учнів гуманності у стосунках з людьми, шляхетності, високій моральності. Використовуючи проблемно-пошукові ситуації,

дослідження, складання алгоритмів, асоціативні вправи та випереджуючі завдання, навчаю вихованців не задовольнятися поверхневими знаннями, а вміти дискутувати, обґрунтовувати, бути уважним до протилежних думок, оцінювати різні шляхи вирішення проблем.

Сучасним учням необхідні не лише спеціальні знання, вміння, навички, які вони опановують у процесі вивчення професійно-орієнтованих предметів, а й глибокі загальноосвітні знання й уміння.

Намагаюся, щоб більшість уроків при викладанні філологічних наук та позакласної гурткової роботи мають професійне спрямування, що сприяє виявленню творчих здібностей з обраної професії.

Розвиток інтересів та вподобань молоді в позаурочний час

Зв'язок між навчальними предметами та позакласними заходами є відображенням зв'язків між відповідними науками, кожна з яких у своїй галузі вивчає єдиний, об'єктивно існуючий матеріальний світ, який сприяє виявленню обдарованих учнів.

Одним із пріоритетних завдань позаурочної виховної роботи у професійно-технічних навчальних закладах є реалізація на практиці особистісно орієнтованого підходу до кожної молодої людини. Важливу роль у цьому процесі відіграє гурткова робота, що здійснюється відповідно до індивідуальних можливостей, інтересів, нахилів, здібностей вихованців та з використанням різних організаційних форм роботи.

Важлива роль у вихованні учнів, розширенні й поглибленні їхніх знань, розвиткові творчих здібностей належить спеціально організованій виховній роботі у позанавчальний час. Таку роботу називають позакласною та позашкільною.

Позакласна робота - різноманітна освітня і виховна робота, спрямована на задоволення інтересів і запитів дітей, організована в позаурочний час педагогічним колективом навчального закладу.

Позашкільна робота - освітньо-виховна діяльність позашкільних закладів для дітей та юнацтва.

Обидва види роботи мають спільні завдання і передбачають застосування переважно однакових засобів, форм і методів виховання.

Завдання позакласної та позашкільної роботи - закріплення, збагачення та поглиблення знань, набутих у процесі навчання, застосування їх на практиці; розширення загальноосвітнього кругозору учнів, формування в них наукового світогляду, вироблення вмінь і навичок самоосвіти; формування інтересів до різних галузей науки, техніки, мистецтва, спорту, виявлення і розвиток індивідуальних творчих здібностей та нахилів; організація дозвілля учнів, культурного відпочинку та розумних розваг; поширення виховного впливу на учнів у різних напрямках виховання.

Туристсько-краєзнавча робота з учнями як засіб виховання особистості - свідомого громадянина, патріота Батьківщини

Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання як стрижневі, основоположні, що відповідають нагальним вимогам і викликам сучасності.

Важливою ділянкою краєзнавчої роботи в ліцеї є гурткові заняття. Досвід підтверджує, що вони хоча й належать до категорії навчальних, однак в основному передбачають широку

позакласну і позаліцейну діяльність. Головними особливостями тематичних гуртків є: поглиблене теоретичне вивчення матеріалу, різноманітність форм і методів роботи. В їх основі лежить добровільний та глибокий інтерес учнів до краєзнавства, а також самостійна діяльність. Краєзнавчі факультативи організують тих учнів, які прагнуть самостійно отримати знання про рідний край, поглиблено вивчають документальні матеріали місцевих архівів, музеїв, наукову краєзнавчу літературу, беруть участь в експедиціях.

Експерсія до унікальних куточків на сході України- міста Запоріжжя та Дніпро

Коли б уявити себе маленькою пташкою, то можна було б подумки мандрувати просторами України. І скрізь ми зустріли б привітних, доброзичливих людей, які є найбільшим багатством нашої держави.

Ми живемо в невеликому місті Запорізької області – Мелітополі, яке дуже любимо. Мешкаючи у певному місті, ми часто не звертаємо уваги на безліч цікавинок, що нас оточують. Місто здається звичним. Дивно, що, опинившись у іншому місті, ми роззираємось довкола, фотографуємо чи не кожну будівлю, дивуємось і захоплюємось, стаємо уважнішими.

На зимових канікулах учні нашого ліцею, а саме гуртківці «Пішохідного туризму» та «Етнографічного краєзнавства» об'єднуються і разом з керівниками М. Трет'як та Н. Кардашовою подорожують. Ці спогади залишаються протягом усього життя.

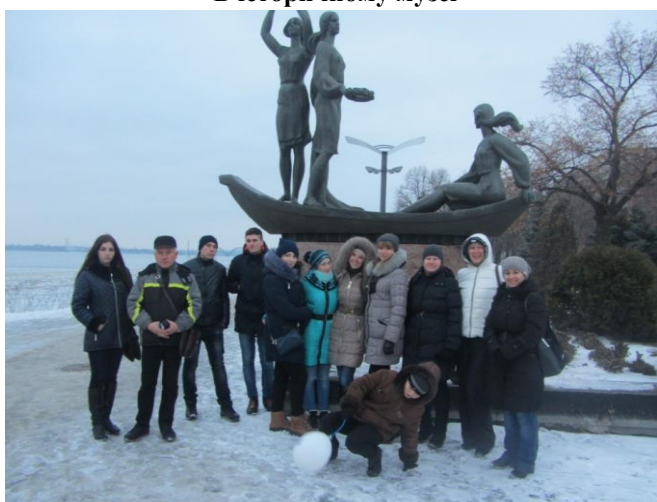
Місто Дніпро. Ліцеїсти мали змогу побачити панораму міста не лише вдень, а й увечері: навіть фотографії не зможуть передати побачене на власні очі.

Найбільші враження отримали в Дніпропетровському історичному музеї імені Дмитра Яворницького (Музей старожитностей), який є найбільшим музеєм міста і належить до пам'яток історії, культури та архітектури національного значення. Незабутні враження учні отримали від діорами «Битва за Дніпро» — найбільшої в Україні і однієї з найбільших у світі. Ми побачили глибокий предметний план, що складається із залишків оборонних споруд, зброї, засобів переправи та інших військових атрибутів, спеціальне освітлення зали, звукові ефекти створювали ефект безпосередньої присутності на місці штурму Дніпра.

В історичному музеї

Набережна міста

Подорож до міста козаків – Запоріжжя

Ні, ти не знаєш добре України,
Якщо на Запоріжжі не бував,
Де небо – то від хвиль Дніпрових синє,

То золоте – від степових заглав.

Петро Ребро

Острів Хортиця - важлива та значуща історична спадщина нашого краю. Найбільший в Європі річковий острів знаходиться на річці Дніпро і входить у межі міста Запоріжжя. Це одне з 7 чудес України. Перебуваючи на о. Хортиця, пізнали красу козацького побуту, побачили, як жили наші козаки – оборонці рідного краю.

Побували у першому приватному музеї зброї. Колекція зібрана Віталієм Шлайфером. Там розміщено понад 4000 видів різної зброї, починаючи з кам'яних наконечників стріл, закінчуючи АК-47 та ПМ. Учні були захоплені неперевершеною представленістю експонатів. Особливо сподобався кортик часів УНР, який є справжнім витвором мистецтва.

Після подорожей учні брали участь у Всеукраїнському конкурсі «Моя Батьківщина - Україна». Учениця 34 групи Шевченко Тетяна посіла III місце в обласному етапі.

У рамках декади української мови та літератури подорож до міста Запоріжжя є традиційною.

Вивчення місцевих краєвидів

Вивчення краєзнавства в ліцеї є одним із джерел виховання гідних громадян України, формування справжніх будівельників свого майбутнього. Воно допомагає дітям усвідомити нерозривний зв'язок, єдність історії свого села чи міста з історією та сьогоденням країни; відчувати причетність до них кожної людини, кожної родини; визнати своїм найпершим обов'язком, честю стати гідним послідовником кращих традицій рідного краю. Через призму дослідження подій в окремих місцевостях краєзнавство сприяє глибокому вивченню яскравої, але непростой історії Батьківщини, осмисленню її ролі на тлі європейської і світової культури, прилученню підрастаючого покоління до духовної та історичної скарбниці свого народу. Краєзнавство належить до нового типу міждисциплінарного знання у сучасній науці і включає в себе географічні, історичні, економічні, демографічні, біографічні, фольклорні, літературознавчі, соціологічні, екологічні, музезознавчі, бібліографічні аспекти.

Щороку в День визволення міста Мелітополя від німецько-фашистських загарбників учні нашого ліцею вирушають в етнографічну експедицію в село Садове, де знаходиться меморіальний комплекс «Визволителі». Мета експедиції – вшанування подвигу славних воїнів-визволителів нашої Батьківщини і тих, хто загинув за її визволення, відвідування місць поховання героїв Другої світової війни на Мелітопольщині, зустрічі з ветеранами війни, очевидцями грізних воєнних подій, збирання матеріалів для ліцейного музею.

Сприйнятливий серце дитини нічого не пропустить повз, все відобразить. І як важливо залишити в пам'яті дітей побільше гарних вра-

жень. Природа - це невичерпне джерело прекрасних вражень, де дитину на кожному кроці чекає щось нове, невідоме раніше, те, що навчить, виховує. Добре, коли в похід вихідного дня група виходить у повному складі на зустріч з природою.

Інтеркультурна модель як інноваційний чинник розвитку міжкультурної інтеграції міста Мелітополя

Місто Мелітополь багато в чому схоже на інші українські міста: історично багатонаціональне, з успішним промисловим минулим і численними проблемами нового часу.

Заснований на місці ногайського поселення, Мелітополь є унікальним: 230 років у гармонії й злагоді живуть у ньому різні етноси й національності, співіснують і розвиваються православна, греко- та римо-католицька, мусульманська, караїмська, іудаїстська, протестантська, крішнаїтська конфесії, які дають гарний приклад добросусідських відносин, взаємоповаги, виконують роль регіонального центру, створюють ту неповторну ауру, що притаманна перехрестю різних культур і народів. У місті зареєстровано 31 громадську національно-культурну організацію, з яких 22 об'єднано в Спілку громадських організацій

«Рада національних товариств».

Учні нашого були запрошені до участі у Всеукраїнському форумі «Мелітополь інтеркультурний: джерела та горизонти діалогу».

Головні гасла Форуму: «Ми різні – і в цьому наше багатство!», «Ми разом – і в цьому наша сила!». У рамках Форуму було заплановано низку науково-освітніх і культурно-виховних заходів, в яких учні стали активними учасниками.

Традиційний щорічний захід, присвячений Шевченківським дням

Місія освіти полягає в тому, щоб допомогти учневі усвідомити суть свого життя, визначити орієнтири майбутнього. Оновлення системи навчання, демократизація вимагають підвищення уваги до пошуку нових шляхів удосконалення та формування пріоритетів учнівської молоді. Врахування взаємозв'язку загальної, професійної та виховної освіти сприяє цілеспрямованому, систематичному, поглибленому вивченню взаємопов'язаних понять гуманітарних предметів і дисциплін професійно-теоретичного циклу; посилює функції предметів базової основи професійного навчання.

Інноваційний підхід забезпечує позитивну мотивацію здобуття знань, активне функціонування інтелектуальних і вольових сфер, сприяє розвитку творчої особистості.

Створення ситуації успіху, сприятливих умов для повноцінної діяльності кожної дитини – найголовніша мета, що покладена в основу навчально-виховного процесу. У процесі своєї роботи я переконалася, що лише вдала інтеграція сучасних педагогічних технологій інтерактивного навчання на основі постійного розвитку критичного мислення учнів дасть змогу розвивати творчі здібності, а значить, і формувати творчу особистість учня.

Суспільство змінюється. Проте непорушними мають бути віковічні святощі: материнство, сім'я, любов, освіта, благородство, по-

вага до батьків, милосердя, вірність. На них не повинна впливати економіка і політика, історія чи мода... І в цьому, я впевнена, мають допомогти уроки української мови та літератури. Розвиток і виховання такого стану духовності супроводжується присвоєнням дітям основних законів моральності та вироблення переліку правил спілкування в різних суспільних умовах і ситуаціях.

Результативність досвіду

Підвищився інтерес до вивчення предметів, збільшилася кількість учнів, що бажають взяти участь у різних конкурсах та мовно-літературних змаганнях, перемоги учнів в обласних конкурсних етапах; поступово намічається тенденція зростання успішності, підвищення відсотків якості знань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вердіна С.В., Панченко А.Г. Секрети педагогічної майстерності. Уроки для вчителя. – Х.: Вид.група «Основа», 2014
2. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. / Автор – укладач Наволокова Н.П. – Х.: Вид.група «Основа», 2009
3. Методичний порадник: форми і методи навчання. / Автор – укладач Житник Б.О. – Х.: Вид.група «Основа», 2009
4. Ніколаєнко С.М. Інноваційний розвиток професійно-технічної освіти в Україні.

ВИХОВНИЙ ПРОСТІР**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПТНЗ**

Вікторія Вертелецька, викладач історії
Державного навчального закладу «Дніпро-
рудненський професійний ліцей»

Державний навчальний заклад «Дніпрорудненський професійний ліцей» протягом трьох років працює над проблемною темою «Патріотичне виховання як засіб формування громадянина-патріота». Основні цілі нашої роботи: виховувати в ліцеїстів почуття патріотизму, національної та загальнолюдської гідності, розвивати та поглиблювати знання з історії рідного краю та України.

На початку кожного навчального року ми разом із класними керівниками та майстрами виробничого навчання плануємо роботу з патріотичного виховання учнів, потім організуємо та проводимо заплановані заходи. На кінець навчального року видаємо альманах перспективного та педагогічного досвіду методичної комісії класних керівників, щомісяця випускаємо газету «ЛІЦЕЙка» та всю інформацію розміщуємо на сайті ліцею. Робота наша системна, що дає змогу досягти певних результатів

Сьогодні найбільшої актуальності набуває патріотичне, громадянське виховання як основні положення, що відповідають нагальним вимогам та викликам сучасності, закладають підвалини для формування свідомих нинішніх і прийдешніх поколінь. Інтеграційні процеси в Україні відбуваються на фоні сплеску патріотичних почуттів і нових ставлень до історії, культури, традицій і звичаїв українського народу. Нині потрібні нові підходи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. Оскільки 40 % від загального обсягу виховних впливів на особистість дитини здійснює

освітнє середовище, то і відповідальність покладається більша, і можливостей відкривається більше. Важливо, щоб ПТНЗ став для кожного учня осередком становлення громадянина-патріота України, готового брати на себе відповідальність, розбудовувати країну як суверенну, незалежну, правову, соціальну державу, сприяти єдності та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві. В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідею розвитку української державності як консолідуючого чинника розвитку українського суспільства та української політичної нації. Важливу роль у просвітницькій діяльності посідає відновлення історичної пам'яті про тривалі державницькі традиції України.

Важливим завданням для педагогів ліцею є розробка механізму реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді.

До вашої уваги структура національно-патріотичного виховання в Державному навчальному закладі «Дніпрорудненський професійний ліцей».

Складовими її є:

- Патріотичне виховання на уроках.
- Організація роботи методичної комісії класних керівників.
- Волонтерський рух.
- Патріотичне виховання через сім'ю.
- Дослідницько-пошукова робота з історії рідного краю.
- Музей ліцею.
- Музей міста Дніпрорудне.
- Зв'язок з випускниками ліцею - учасниками бойових дій.
- Допомога ветеранам Другої Світової війни.
- За здоровий спосіб життя.
- ЗМІ: сайт ліцею, газета «ЛІЦЕЙка».

Методична комісія класних керівників плідно працює над проблемною темою «Патріотичне виховання як засіб формування громадянина-патріота».

Щороку кожний класний керівник проводить крім тематичних виховних годин, відкрити. На цей захід запрошуються всі учні нашого ліцею. Тематика цих виховних заходів

національно-патріотична та присвячена пам'ятним датам нашої держави.

Наш ліцей впроваджує протягом 5 років технологію проектного навчання.

Уже в цьому році 21 вересня на базі ліцею проведено обласний семінар для керівників методичних комісій класних керівників на тему: «Любов до Батьківщини починається з любові до рідного краю». Ми презентували проект, який складався з трьох блоків:

I - Дослідницько-пошукова робота з історії рідного краю.

II - Волонтерський рух.

III – Інтерактивна екскурсія до музею.

Мої колеги з професійно-технічних навчальних закладів Запорізької області були присутні на цьому семінарі. У своїх відгуках вони високо оцінили нашу роботу.

Хочу зупинитися на кожній складовій нашої роботи окремо.

На уроках історії, правознавства, української мови та літератури відбувається виховання громадянської свідомості, гідності та честі в гармонійному поєднанні національних і загальнолюдських цінностей, утвердження ідеалів гуманізму, демократії, добра й справедливості. Викладач має домогтися усвідомлення учнями спільності інтересів усіх етносів українського народу в розбудові України, формування міжнаціональної толерантності, необхідності розвитку духовної, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Одним із завдань викладача є максимальне використання потенціалу творчих здібностей та обдарувань учнів.

Стало традицією у нашому навчальному закладі проводити інтелектуальні ігри, дискусії, диспути, прес-конференції, засідання «круглого столу», тематичні діалоги, ділові ігри.

Вдало використовуємо документи, спогади, кіно- і фотоматеріали, звукозаписи, художні твори, які допомагають створити на уроках відповідну емоційну атмосферу, підсилюють виховний вплив навчального матеріалу.

Волонтерський рух у ліцеї народився ще навесні 2014 року. В перші дні війни Україну пішли захищати і випускники нашого навчального закладу. Ми розуміли, що стояти осторонь не маємо права, і в березні вже почали діяти. Першою нашою допомогою було просто поповнення рахунків на мобільні телефони, щоб у

хлопців був зв'язок з рідними. Потім почали збирати необхідні речі, ліки, речі особистої гігієни, продукти, в'язали теплі речі. Все зібране передавали через волонтерів, які відправляли допомогу на фронт.

Літо 2014 року принесло багато горя, нашої допомоги потребував Запорізький військовий шпиталь, у якому перебували поранені та хворі бійці. Ми збирали і своїми силами відвозили до шпиталю ліки, речі особистої гігієни, гумові сланці, збрали величезну бібліотеку. Малюнки, листи, обереги, шили прапори, плели маскувальні сітки. До сьогоднішнього дня підтримуємо воїнів 37 батальйону, 55 арт. бригади та 72 бригади імені Чорних Запорожців.

Нами започатковані волонтерські акції, які вже четвертий рік поспіль допомагають збирати велику кількість необхідних речей:

«Ліки замість квітів»;

«Подарунки солдатам до Дня Святого Миколая»;

«Різдвяний кошик солдату»;

«Великодній кошик солдату».

Ми тісно співпрацюємо з волонтерською організацією Василівського району, яку очолює Юров Андрій.

З перших днів війни випускники ліцею захищають Україну.

Олександр Крячко - 55 артилерійська бригада. Його фото облетіло всі газети та Інтернет. Дебальцево - героїчна оборона та вихід з оточення. Юрій Лобач - 72 бригада імені Чорних Запорожців. 3 6 березня 2014 року брав участь в усіх операціях і боях. Звільнення Маріуполя, Амросіївка, вихід з оточення, Волноваха, Доучаєвськ, зараз уже більше року-Авдіївка.

Репкін Костянтин - 92 бригада.

Остапенко Юрій - Національна гвардія.

Репещук Михайло - 101 бригада.

Ми постійно підтримуємо зв'язок з воїнами. Наші герої завжди є бажаними гостями в ліцеї. Під час відпусток вони завжди знаходять час для зустрічі з учнями, викладачами.

Приходять на виховні заходи. 29 вересня на святковий концерт до Дня вчителя до нас завітав Лобач Юрко з Авдіївки.

У серпні 2014 року обірвалося життя двох наших земляків - Кушова Руслана та Сергєєва Олексія. За ініціативи міської патріотичної організації були зібрані кошти, виготовлені банери та розміщені на стіні нашого гуртожитку.

Неможливо виховувати учнів громадянами-патріотами без знань історії рідного краю. В нашому ліцеї навчаються учні з усієї Запорізької області, і разом з кожною дитиною до нас приходять частинка історії.

З великим інтересом і захопленням збираємо та вивчаємо археологічні пам'ятки з берега Каховського водосховища, предмети побуту, знаряддя праці XIX-XX століття, фотоматеріали, періоду.

Так народився у 2008 році наш музей. Усе: від крихітної речі до великої, оформлення експозицій зібрано та створено учнями і працівниками нашого ліцею. Музей незвичайний, усі екскурсії - інтерактивні. Це особливо цікаво нашим гостям: від малих до дорослих. До всього можна доторкнутися, долучитися до процесу дослідження артефактів. Протягом навчального року до нас на екскурсії приходять діти з дитячих садочків міста, учні шкіл, батьки та гості.

Стало традиційним проводити уроки історії та виховні години в музеї.

У програму з предмета «Історія України» включено уроки з історії рідного краю, саме їх я проводжу в музеї. Учні з задоволенням та з

великим інтересом беруть участь в інтерактивних екскурсіях.

Разом із майстром виробничого навчання Гуменюком Валерієм Євгенійовичем у музеї проводяться виставки періодичних видань кінця XIX - початку XX століття.

Постійно займаємося проектною діяльністю. Беремо участь в обласних конкурсах Всеукраїнської експедиції учнівської та студентської молоді - «Моя Батьківщина – Україна» (виборили 2 місце з проектом «Археологічні пам'ятки: минуле, сучасне, майбутнє»). Зняли і змонтували ролик «Кургани» та виклали в YouTube. Зараз працюємо над довгостроковим проектом «Роль музею в патріотичному вихованні молоді».

Усіх, кого зацікавила наша дослідницько-пошукова робота, запрошуємо відвідати музей. Ми тісно співпрацюємо з батьками ліцеїстів. Вони цікавляться життям своїх дітей, є постійними гостями в гуртожитку, на святах та інших заходах, допомагають їх готувати та проводити. Беруть активну участь в житті ліцею.

Постійно проводяться спортивні свята, козацькі розваги, ліцейні та міські змагання з різних видів спорту, військово-патріотичні ігри.

Усі заходи, які проводяться в ліцеї, відображено на сайті та в газеті «ЛІЦЕЙка».

З ДОСВІДУ РОБОТИ

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

Віктор Кириченко, викладач історії Державного навчального закладу «Запорізьке вище професійне училище «Моторобудівник»

Коротке вступне слово до моїх колег замість вступу

Із замилюванням, любов'ю і неприхованою гідністю ми говоримо про велику націю – український народ, що у всі віки шанував розум, красу слова, свою державність. А могутність засвідчував, будуючи церкви, відкриваючи школи, бібліотеки, дбаючи про розвиток культури.

На сучасному етапі життя висунуло суспільний запит на виховання творчої особистості, здатної, на відміну від людини-виконавця, самостійно мислити і генерувати ідеї, приймати сміливі, нестандартні рішення.

Загальноосвітній та професійно-технічний навчальні заклади сьогодні покликані змінити мислення суспільства, навчити його демократії в найширшому розумінні цього слова, сформулювати демократичні цінності.

Стає очевидним, що саме гуманітарна освіта передусім формує особистість молодої людини, готує її до життя у світі, який динамічно змінюється, навчає сучасних форм спілкування, розвиває здатність засвоювати інформацію і приймати ефективні рішення.

У ситуації з викладанням суспільних дисциплін у навчальних закладах сфокусувались усі суперечності українського суспільства. Виникла парадоксальна ситуація, коли навчально-виховний заклад як процес безперервного духовного виробництва не може функціонувати в очікуванні розроблення нової ідеології у сфері суспільних наук. Сучасне суспільство потребує

інформованої та компетентної особистості, здатної приймати самостійні рішення і нести за них відповідальність. Тому одним із головних освітньо-виховних завдань суспільствознавчої галузі є формування громадянськості як комплексу якостей та життєвих компетенцій особистості. Іншими словами, виховання молоді – магістральний шлях оновлення українського суспільства. Адже період, у якому перебуває наше суспільство, характеризується значним соціальним песимізмом. Він є наслідком дії не тільки економічних чинників (зубожіння значної частини населення, безробіття, інфляція), а й соціальних і моральних (неякісні закони, неефективна влада, користолюбство, байдужість до людей, гіпертрофована цінність грошей, матеріальних благ). Хоч це різні чинники, але вони не лише пов'язані між собою, взаємообумовлені, а й мають єдине джерело – діяльність людей, їх рівень культури, людяність, професіоналізм.

Розірвати цей ланцюг негараздів може ефективна діяльність навчального закладу, бо це єдиний соціальний інститут, через який проходить усе молоде покоління. Дитина повинна стати тим сонцем, навколо якого обертаються всі освітні засоби, замість тиску та примусу створюються умови для самовиявлення і культивування особистості учня.

Але виходячи з свого педагогічного досвіду зазначу, що успішність навчального процесу у конкретній навчальній групі майже не залежить від педагогічної майстерності вчителя або старанності учнів. Його визначає загальний рівень функціональної грамотності, технологічної, інтелектуальної та вольової підготовки учнів, вплинути на який викладач майже не може.

Типовою стає ситуація, у яку щодня потрапляють мої колеги: вони готуються, продумують зміст і педагогічні технології, аналізують свій і чужий досвід, усіляко намагаються, щоб на уроках не було маніпулювання, монологу, агресії, одержимості й навіть нудьги, але змушені повсякчас боротися за нормальну навчальну дисципліну. Інакше кажучи, на кожному уроці доводиться розв'язувати головне педагогічне завдання сучасного вчителя: як учити

дітей, які не хочуть учитися? При цьому намагатися застосовувати відомі методичні прийоми, які підвищують навчальну дисципліну, однак не сприяють ефективності розвивального освітньо-виховного процесу: можна, використовуючи певну систему, грати з групою у педагогічну «рулетку»: уважно послушайте мене, а потім до дошки підуть двоє-троє учнів і будуть відповідні оргвисновки (з продовженням удома: чому низький бал?); можна змусити дітей безупинно писати з підручника або під диктовку (оргвисновки будуть під час перевірки зошитів чи за результатами тематичного оцінювання навчальних досягнень!); можна репресувати учнів, які найбільше заважають групі й викладачу раціонально використати сорокап'ятихвилинну мить уроку.

А ще можна працювати тільки в «триметровій зоні», всю свою енергію віддавати тільки тим, хто «хоче й може», а з іншими жити за домовленістю «ви не заважаєте нам і мені, я не заважаю вам».

Скільки зауважень поспіль можна в таких умовах зробити одному персонажу п'ятнадцяти – сімнадцяти років, який не бажає приймати жодних правил «гри»? На якому порядковому зауваженні нерви вчителя почнуть відмовляти, і він буде готовий застосувати будь-який педагогічний «батіг», щоб нарешті отримати змогу робити свою справу професійно, знайти в групі застосування своїм знанням, досвіду?

Не відкрию нікому ніякої таємниці, якщо зауважу, що на уроках діти взагалі не бояться покарання низькими балами – через таку «дурницю» атестатів про середню освіту не позбавляють, бо за прийнятої системи оцінювання навчальних досягнень учнів один бал є оцінкою позитивною; батьки не звертають особливої уваги на такі «дрібниці».

Звичайно, тупість не є терміном педагогічної психології, але на практиці, на жаль, доводиться мати з нею справу. Стає дуже прикро, коли бачиш, вибачте, тупість плюс прагнення заважати класу і викладачу, помножене на хамство. Кому з нас не знайоме почуття безсилля, породжене нерозвиненістю мислення учня?! Чи варто звинувачувати у якихось гріхах дітей, якщо майже половина з них робить помилки в написанні свого прізвища або імені?

Але куди подітися, коли треба виконувати план уроку, програму, просто свою роботу. Доводиться усувати перешкоди. Тут уже легко пе-

рейти межу припустимого для педагогічної етики. Як огидно підвищувати голос у класі, але що робити, якщо учні взагалі тебе не чують, якщо вони звикли до крику вдома й у школі? Чи ви вірите легенді, що, якщо говорити тихим голосом, вони починають уважно слухати?

Як багато сьогодні говорять про повагу до особистості дитини. Як мало говорять про повагу до вчителя. А хіба він – не особистість? Хто дав право заважати йому виконувати свій професійний обов'язок, та ще й творчо, та ще й чесно вкладаючи сили і нерви?

Педагогічна діяльність – не ремесло, а мистецтво, що вимагає високої професійної майстерності. По суті, від умілості та успіху в цій діяльності залежить майбутнє дитини, яке виступає новою долею людського роду.

Нові вимоги до освіти розширюють і вимоги до вчителя. Посередній учитель розповідає. Гарний учитель пояснює. Видатний учитель демонструє. Великий учитель надихає. Учень при цьому – не чаша, яку слід заповнити, а факел, який слід запалити.

Обдарованість дитини... Що це таке?

Учитель плекає особистість. Але особистість може бути сформована лише особистістю. Модернізація національної освіти відповідно до потреб сучасності, інтегрування в світовий освітній простір збіглися з перехідним періодом, що характеризується низкою протиріч. Сучасна освіта має відповісти на запитання: кого ми вчимо? Навіщо? До чого прагнемо?

Серед найбільш цікавих і загадкових явищ природи дитяча обдарованість традиційно займає одне з провідних місць. Проблеми її діагностики та розвитку хвилюють педагогів протягом багатьох століть. Інтерес до неї в даний час дуже високий, що легко може бути пояснено громадськими потребами.

Останнім часом термін «обдарованість» отримав знову громадське визнання, так само як і соціальна значимість проблеми навчання обдарованих дітей, що є важливим кроком до її вирішення.

Яких же дітей необхідно називати обдарованими і що таке обдарованість? Нині існує понад 100 (!) визначень обдарованості, при чому серед них немає жодного, яке цілком влаштувало б хоч якусь частину психологів і педагогів.

У найновішому словнику української

мови зазначено, що обдарованим (талановитим) є той, хто має великі здібності; дар (талант) – це видатні природні здібності, хист, обдарування.

Ще одне визначення: *обдарованість* – своєрідне поєднання здібностей (окремих психічних якостей, що обумовлюють можливості людини в тій чи іншій діяльності), єдність, яку вони складають у своїй взаємодії; обдарованість містить у собі здатність до узагальнення, інтелектуальну потенцію, високу креативність та високий рівень мотивації.

Існують різні типи обдарованості. Так, дуже дефіцитна і найменш вивчена лідерська або соціальна обдарованість. Така обдарованість характеризується здатністю розуміти інших людей, будувати з ними конструктивні взаємини, управляти ними. Ще один тип обдарованості – художня. Цей тип обдарованості, як правило, виявляється у високих досягненнях у художній діяльності – музика, танці, живопис, скульптура, сцена. Психомоторна (спортивна) обдарованість проявляється дуже помітно, але в контексті загальноосвітньої школи не являє спеціального інтересу. Учні зі спортивною обдарованістю часто не зовсім добре вчать. Це пов'язано насамперед із нестачею часу та належного бажання. Якщо в учнів, що захоплюються спортом, створити відповідну мотивацію, тобто настрій, то вони, як правило, можуть чудово навчатися.

Пряме відношення до шкільної освіти мають таких три типи обдарованості: академічна, інтелектуальна і творча (креативна).

Академічна обдарованість являє собою яскраво виражену здатність навчатися. Академічно обдаровані учні – це завжди генії самого навчання, це блискучі професіонали навчальної праці, чудові майстри швидкого, міцного та якісного засвоєння навчального матеріалу.

Інтелектуальна обдарованість – це не тільки і навіть не стільки здатність навчатися, скільки вміння думати, аналізувати, зіставляти факти, тобто виконувати складну інтелектуальну роботу. Носії такої обдарованості – розумники та розумниці. Вони іноді блискуче, іноді непогано, іноді чудово встигають з одних предметів і погано з інших – це залежить від їхнього ставлення до предмета й до викладача.

Творча (креативна) обдарованість – це те, що виявляється в нестандартному баченні дитиною світу, в нешаблонному мисленні і в тому, що суспільство оцінює над усе. У творчої обда-

рованості багато різних варіантів: є учні, які виявляють неабиякі творчі можливості буквально в будь-якій діяльності, за яку беруться, але бувають учні, в яких таке нестандартне бачення виявляється досить яскраво лише в одній сфері.

Кожна обдарована (талановита) дитина – індивідуальність і потребує особливого підходу.

Виявити талант мають психологічні служби, а створити умови для виявлення – суто педагогічне завдання.

Виявлення обдарованих і талановитих дітей – це тривалий процес. Обдарована дитина сама собі допоможе, якщо вчитель творчий, а навчальний процес цікавий, різнобічний, результативний.

До проблеми виявлення та розвитку обдарованості

Проблема розвитку обдарованості стала найактуальнішою останні п'ять-сім років, коли почали створюватися умови для максимального розвитку учнів і виникла необхідність виявлення їх здібностей. Саме в цей час розпочався пошук можливих форм та методів роботи з обдарованими дітьми, але на перший план висували тільки формування інтелектуальних здібностей. Спостереження за учнями незабаром переконало, що у всіх дітей, незалежно від рівня обдарованості і навіть рівня інтелектуальних можливостей, необхідно розвивати і їх креативні якості. Але для цього треба створити такі умови, за яких учень відкривав би для себе нове, умів би дивуватися пізнанню, захоплювався спілкуванням із собі подібними. Організація такої навчальної діяльності – це основне, найбільш важке завдання, з яким ми зіткнулися, працюючи з дітьми, що мають високий рівень навчальних можливостей. Труднощі обумовлені тим, що методи традиційного навчання виявилися недостатніми для формування внутрішньої мотивації, спрямованості особистості на інтелектуальний розвиток. Будучи впевненими в тому, що здатність до самовдосконалення може формуватися тільки в творчому процесі, ми визначили такі основоположні умови для реалізації можливостей кожного учня:

- створення розвивального середовища для реалізації пізнавальних можливостей кожного учня;
- занурення учня в дослідницький пошук;

- наявність творчого потенціалу самого вчителя, його власна обдарованість.

Провідними ідеями програми роботи з обдарованими дітьми є:

- орієнтація на максимально можливий розвиток здібностей учня, на пріоритет вічних цінностей. Вона визначає розвиток інтелекту в тісному взаємозв'язку з загальнолюдськими нормами поведінки, культурою спілкування, інтелігентністю як вищою формою вихованості;

- свобода вибору кожним учнем змісту і форм освіти, що створить умови для максимального розвитку дітей з різним характером інтелектуальної обдарованості;

- створення особливої атмосфери довіри, щирості, готовності до взаємодопомоги і прийняттю критичної оцінки.

Важливою умовою є вміння вчителя відшукати серед безлічі учнів талановитих дітей. Процес виявлення обдарованих дітей заснований не тільки на таких об'єктивних даних, як рівень успішності, а й на досвіді педагога. Це завдання – виявити якомога більше дітей з ознаками обдарованості і забезпечити їм сприятливі умови для удосконалення властивих їм видів діяльності – є одним з найважливіших у роботі вчителя-предметника. В основі пошуку юних обдарувань покладено комплекс заходів (медико-психологічних, педагогічних), спрямованих не тільки на дітей, а й на батьків і педагогів.

Загальноприйнято виділяти кілька етапів роботи з обдарованими учнями.

На першому етапі виявлення обдарованих дітей враховуються відомості про високі успіхи в якій-небудь діяльності дитини від батьків і педагогів. Можуть бути використані також результати групових тестувань, соціологічних опитувальних листів. Це дозволить окреслити коло дітей для більш поглиблених індивідуальних досліджень.

Другий етап можна позначити як діагностичний. На цьому етапі проводиться індивідуальна оцінка творчих можливостей і особливостей нервово-психічного статусу дитини психологом та психотерапевтом.

Існує багато методик, які допомагають пізнати творчу, обдаровану дитину з креативністю її мислення.

Зокрема:

- методика Векслера допоможе визначити рівень інтелектуальних здібностей;

- методика Кетелла допоможе оцінити інтелектуальні можливості дитини;

- методика Айзенка допоможе визначити рівень інтелекту;

- методика «Неіснуюча тварина» допоможе визначити, наскільки в дитини розвинена творча уява, оригінальність мислення, емоційний стан;

- методика «Прогресивні матриці Равена» допоможе визначити рівень аналітико-синтетичних умінь;

- анкета з визначення здібностей учнів за методикою американських учених Хаана і Кафа допоможе визначити на основі співставлення з інтересами одноліток особливості спрямованості даної особистості.

Відповідно до результатів першого етапу дитина обстежується набором психологічних тестів в залежності від переваги того чи іншого варіанта потенційних можливостей.

При перевазі розвитку інтелектуальної сфери дитина відрізняється гостротою мислення, допитливістю і легко вчиться, виявляє практичну кмітливість. У цих випадках використовуються методики, спрямовані насамперед на визначення базових когнітивних і мовних параметрів у обдарованих дітей (наприклад, методика Векслера).

У дітей, обдарованих у сфері академічних досягнень, найбільш розвинені можуть бути окремі схильності – до мови та літератури, математики або природознавства. Тому завдання психолога не тільки визначити рівень загально-інтелектуального розвитку, а й оцінити бажану сторону мислення (Стенфордський тест досягнень).

Діти з творчим і продуктивним мисленням відрізняються незалежністю, неконформністю поведінки, здатністю продукувати оригінальні ідеї, знаходити нестандартне рішення, винахідливістю. Їх виявлення передбачає оцінку, передусім їх творчих нахилів (тести Торренса) і особистісних характеристик (опитувальники Айзенка, Личко, тест Люшера і т.п.).

Діти з переважанням контактності, потреби в спілкуванні і лідерстві відрізняються ініціативністю, високими організаторськими здібностями, їх зазвичай легко вибирають на головні ролі в іграх і заняттях, вони впевнено почуваються серед однолітків і дорослих. В цьому випадку вам допоможуть особистісні методики та соціометрія.

Якщо ж у дитини переважають художні здібності, вона з ранніх років виявляє схильність до малювання або музики, психологічне тестування тут має бути спрямоване на оцінку ступеня емоційної стійкості та рівня нейротизму, оскільки ці діти зазвичай відрізняються високою ранимістю і вимагають індивідуального психологічного підходу з боку педагогів і нерідко психотерапевтичної корекції лікаря-фахівця.

Обдарованість у руховій сфері виявляється високим ступенем психомоторних реакцій, спритністю, розвитком рухових навичок (біг, лазіння, стрибки), фізичної сили. Діагностика обдарованості в цій сфері проводиться методиками визначення зорово-моторної координації, тахіоскопією.

Багато дітей виявляють високу ступінь обдарованості не в одній якійсь сфері, а в декількох. Завдання педагогів і психологів не тільки виявити це, а й удосконалювати, розвивати їх. Важливо використовувати різноманітні методики відбору дітей і надалі безперервно спостерігати за їх успіхами.

На третьому (практичному) етапі роботи з обдарованими дітьми основна роль відводиться педагогам, завдання яких – сформулювати і поглибити їх здібності. Реалізуються ці вимоги за допомогою широкого спектра педагогічних прийомів і методів (авторські програми, індивідуальні заняття, консультації тощо, а також різнобічні програми).

На четвертому етапі відбувається узагальнення роботи з обдарованою дитиною: проводиться аналіз досягнутих результатів, співвідносяться результати реалізації програми з поставленими метою і завданнями, визначаються перспективи і шляхи подальшої роботи з обдарованими учнями.

Обдаровані діти набагато швидше за своїх однолітків проходять початкові рівні соціальної адаптації (слухняність і зразкову поведінку, орієнтоване на отримання позитивної оцінки дорослих); в підлітковому віці вони часто як би минуть фазу дитячого конформізму і чинять опір стандартним правилам, груповим нормам і внутрішньогруповим орієнтаціям на авторитарних лідерів.

Проблеми обдарованої дитини

Здавалося б, дітям, що виділяються серед однолітків розумовими, творчими здібностями,

буде легше вчитися, у них має бути менше проблем та труднощів у житті. Однак у школі, в сім'ї у обдарованих дітей виникає чимало ускладнень. Педагогам слід знати про ці проблеми.

Літа Холлінгуорт зробила великий внесок у розуміння проблем, що виникають у обдарованих дітей. Вона виділила й описала основні серед них.

Ворожість до школи. Навчальна програма для обдарованих дітей нудна й нецікава. Отже, можливі порушення в поведінці. Дослідження доводять, що у початковій ланці освіти, як правило, їх всіляко намагаються зрівняти з іншими, підігнати під зручний стандарт слухняного та розумного учня. Ось чому так часто ті, кого у ранньому віці вважали «вундеркіндами», з віком стають звичайними прагматичними людьми, які нічого оригінального, нового не створюють.

Особливі ігрові інтереси. Обдаровані діти люблять складні ігри й байдужі до простих, котрими захоплюються їх однолітки. Як наслідок, діти іноді залишаються в ізоляції.

Занурення у філософські проблеми. Для обдарованих дітей характерно замислюватися над поняттям життя і смерті, релігійних вірувань тощо.

Невідповідність між фізичним, інтелектуальним і соціальним розвитком. Часто обдаровані діти віддають перевагу спілкуванню зі старшими, і їм досить важко стати лідерами.

Конформність. Обдаровані діти, відкидаючи стандартні вимоги, не схильні до конформізму, особливо якщо ці стандарти не відповідають їхнім інтересам.

Прагнення до досконалості. Для обдарованих дітей характерна внутрішня потреба у досконалості. Вони не заспокоюються, доки не досягнуть бажаного.

Нереальні цілі. Обдаровані діти часто ставлять перед собою завищені цілі, а, не маючи можливості досягти ці цілі, переживають.

Відчуття незадоволеності, власної неадекватності.

Занижена самооцінка. Наукові дослідження показали, що самооцінка високообдарованих молодших школярів нижче, ніж у третини їхніх ординарних однолітків, а соціальна невпевненість нижче, ніж у чверті. У зв'язку з цим обдаровані діти більш чутливі й уразливі в соціальному плані.

Потреба в увазі дорослих. Через прагнення до пізнання обдаровані діти нерідко монополізують увагу вчителів, батьків та інших дорослих.

Нетерплячість, зневажливість у ставленні до дітей, рівень інтелектуального розвитку яких є нижчий за їхній.

На думку М.Карне та А.Анастасі, вчителі, які працюють з обдарованими дітьми, мають бути чутливими і доброзичливими, мати високий рівень інтелектуального розвитку, динамічний характер, почуття гумору, бути особистісно зрілими, емоційно-стабільними і мати позитивну Я-концепцію.

Форми і методи роботи з обдарованими дітьми

Робота з обдарованими дітьми виступає одним з варіантів конкретної реалізації права особи на індивідуальність. Кожна дитина по-своєму неповторна. Вона приходить у цей світ, щоб творити своє життя, знайти себе: хтось здібний до музики, образотворчого мистецтва, художньої праці, хтось до математики, хтось пише вірші, оповідання. Скільки дітей - стільки й здібностей, які залежать від психолого-фізіологічних особливостей людини, соціального оточення, сім'ї та навчального закладу.

Робота з обдарованими дітьми вимагає належної змістової наповненості занять, зорієнтованості на новизну інформації та різноманітні види пошукової аполітичної, розвиваючої, творчої діяльності. Вона під силу висококваліфікованим, небайдужим до свого предмета вчителям. Формами роботи можуть бути групові та індивідуальні на уроках і в позаурочний час, факультативи. Зміст навчальної інформації має доповнюватись науковими відомостями, які можуть одержати в процесі виконання додаткових завдань у той же час, що й інші учні, але за рахунок вищого темпу обробки навчальної інформації. Серед методів навчання обдарованих учнів мають превалювати самостійна робота, пошуковий і дослідницький підходи до засвоєних знань, умінь і навичок. Контроль за їх навчанням повинен стимулювати поглиблене вивчення, систематизацію, класифікацію навчального матеріалу, перенесення знань у нові ситуації, розвиток творчих елементів у навчанні. Домашні завдання повинні мати творчий, диференційований характер. Вищеперелічені аспекти, які мають бути органічно вплетеними в

уроці, доповнюються системою позакласної роботи: виконання учнем позанавчальних завдань; заняття у наукових товариствах; відвідування гуртка або участь у тематичних масових заходах (вечорах любителів літератури, історії, фізики, хімії та ін.); огляди-конкурси художньої, технічної та інших видів творчості, зустрічі з ученими тощо. Індивідуальні форми позакласної роботи передбачають виконання різноманітних завдань, участь в очних і заочних олімпіадах, конкурсах на кращу науководослідну роботу. Вчителі повинні послідовно стежити за розвитком інтересів і нахилів учнів, допомагати їм в обранні профілю позакласних занять.

Природно, кожному вчителю самому доводиться багато працювати над створенням власної системи особистісних, ділових, моральних якостей, в основі якої лежить бажання розвинути вихідні можливості учня.

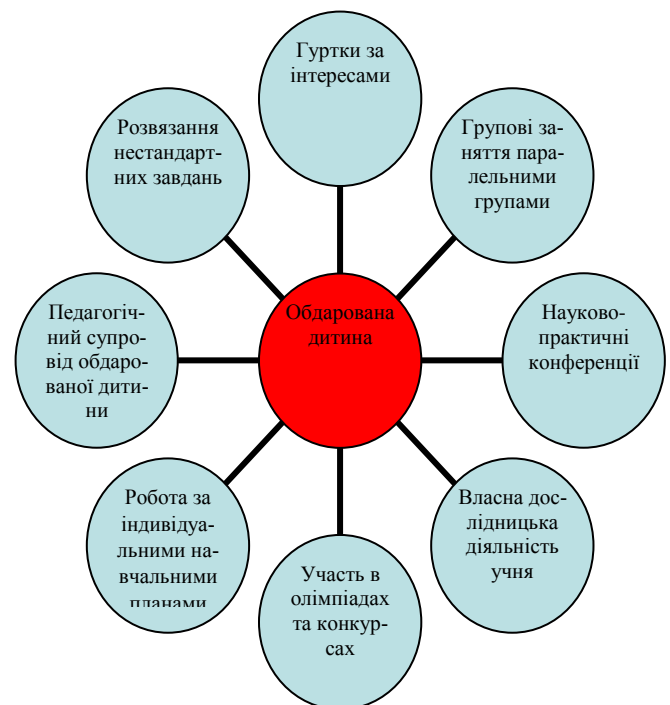

Схема 1. Найбільш використовувані педагогами форми роботи з обдарованими дітьми.

Розвиток обдарованості учнів залежить від професійного рівня педагогів та використання креативних методів навчання. У практиці педагогічної діяльності слід використовувати нові технології навчання, які сприятимуть розвитку інтелектуальної, творчої, предметної або лідерської обдарованості.

Форми роботи з обдарованими дітьми а) в навчанні:

Різномірне навчання. У кожному класі чи навчальній групі, під час вивчення кожного навчального предмета матеріал слід організувати на різних рівнях (А, В, С). Обдаровані діти мають можливість займатися на найвищому рівні навчання.

Елективні курси. Курси за вибором дозволяють частину часу віддавати вивченню предметів, що відповідають особистим інтересам і потребам обдарованих дітей та сприяють спеціалізації навчання. Введення елективних курсів передбачає знайомство учнів з самими різними областями і предметами вивчення, які можуть їх зацікавити. В результаті розширюється коло інтересів, і у дитини формується уявлення про те, що вона хотіла б вивчати більш глибоко. В старшій школі спеціалізація навчання може проводитися через індивідуальні навчальні плани.

Схема 2. Методи та заходи психолого-педагогічної підтримки діяльності обдарованих дітей.

Проектно-дослідницька діяльність. Дає можливість включати у процес навчання самостійні дослідження та розв'язування творчих завдань (індивідуально і в малих групах). Учень бере участь у постановці проблеми, у виборі методів її вирішення. Таким чином здійснюється процес прилучення його до творчої, дослідницької роботи.

б) у вихованні:

Організація виховного середовища навчального закладу дозволяє створювати в учнів мотивацію до вироблення активної життєвої позиції, формувати високий рівень і міцну стій-

кість культури, моральності, творчої активності та соціальної зрілості, що проявляється учнями в житті і діяльності, в повсякденній поведінці як у навчальному закладі, так і поза ним.

в) у розвитку:

Індивідуальний освітній план. Це документ освітньої діяльності визначається на певний період, який сприяє забезпеченню оптимального для кожного окремого учня освітнього процесу, що включає навчання, виховання і розвиток в конкретний період. Він передбачає прийняття учнем відповідальності за власну освіту, усвідомлення його мети, розуміння особливостей свого стилю навчання, безпосереднє проектування власної освітньої діяльності, планування конкретних дій з організації навчальної діяльності та її рефлексію. Цей план сприяє тому, що учень починає сам фіксувати потреби у своїй зміні, просуванні, здобутті знань і умінь для вирішення актуальних освітніх завдань. План складається спільно з учнями і класним керівником та узгоджується з батьками учня та фахівцями школи (медиками, психологами та ін.).

При складанні індивідуальних програм потрібно врахувати проблеми обдарованих дітей, про які говорилося вище.

Взаємодія з батьками. Необхідно, щоб у закладі освіти склалася система заходів, спрямованих на співпрацю з батьками. Батьки залучаються до життєдіяльності навчального закладу через пізнавальні, творчі та спортивні заходи.

Необхідно формувати в учнів готовність і вміння навчатися протягом усього життя, здатність до самозміни і формування. Важливо, що діти хочуть працювати, пропонують нові цікаві теми.

Схема 3. Принципи роботи з обдарованими дітьми.

Кругозір їх розширюється, а за допомогою ІКТ багато можливостей отримати інформацію, обробити її, представити у вигляді презентації, ролика, буклета, поділитися своїми досягненнями з ровесниками.

Завдання педагогів полягає у тому, щоб створити умови, за яких будь-яка дитина могла б просуватися шляхом власної досконалості, уміла мислити самостійно, нестандартно.

Кілька слів про роль батьків у вихованні обдарованої дитини в сім'ї

У кожній людині сонце. Тільки дайте йому світити.

Сократ

Розвиток творчих здібностей особистості - це одвічний гуманістичний принцип. Ще стародавні греки вважали, що самостійна, а отже, і творча особистість здатна самовіддано служити своєму народу і державі. Кожна держава зацікавлена у вихованні такого могутнього інтелектуального потенціалу, як обдаровані, талановиті діти.

Усі обдаровані діти мають потребу в знаннях, яскраво виражений інтерес до певної галузі знань. Немає потреби примушувати їх вчитися, вони самі шукають собі роботу, частіше складну інтелектуальну, із задоволенням нею займаються, присвячуючи їй увесь свій вільний час. Обдаровані діти вільно і швидко оволодівають відповідними вміннями і навичками. Вони показують високий рівень досягнень.

Обдарована дитина шукає спілкування з дорослими, бо ті розуміють її краще, ніж однолітки, які часто насміхаються, дають прізвиська. Обдаровані діти часто перебільшено емоційні, вони запальні, легко збуджуються через дрібниці, але це не вередування, а виявлення багатства їх натури.

Творчі діти рідко бувають спокійними, вони страждають від своєї винятковості, але багатьох рятує тонке відчуття гумору, вони цінують його. У них особлива мова, особливе сприйняття. Тому такі якості обдарованих дітей вимагають особливого підходу до них, і не випадково за рішенням Всесвітньої організації охорони здоров'я входять до «групи ризику». Вони потребують особливого виховання, спеціальних, індивідуальних навчальних програм, спеціально підготовлених вчителів, шкіл.

Фахівці давно відзначили, що обдаровані діти часто виростають в інтелігентних сім'ях, і справа тут зовсім не в особливих генах геніальності, а у сімейній атмосфері, в системі сімейних цінностей.

Взагалі, батьки заохочують і бажали б розвивати у своїй дитині пізнавальні потреби та різні здібності, але роблять вони це по-різному. Деякі батьки прагнуть до того, щоб дитина запам'ятала більше фактів, назв, подій, відчувала гордість за свої знання.

Психологічні дослідження показують, що пізнавальна мотивація виявляється у формі дослідницької, пошукової активності, чутливості до нового, новизни ситуацій, знаходження нового у звичайному.

Для виявлення обдарованості використовують різні методи: від найпростішого батьківського спостереження до спеціально розроблених стандартизованих та тестових завдань.

Батьки використовують виховні стратегії: стратегія прямого виховного впливу, де вони постійно пропонують дітям якісь розвиваючі ігри, вправи. Інколи ця стратегія дає результати, але дуже часто в дитини виникає внутрішня протидія. Друга категорія батьків вважає, що вивчати та розвивати їхню дитину повинні фахівці. Однак не потрібно повністю перекладати всі турботи на плечі інших, а самим знаходитись осторонь.

Третя стратегія - коли батьки дають вибір своїй дитині й намагаються підібрати престижний навчальний заклад, не контролюючи розвиток здібностей.

Найголовніше в таких сім'ях - атмосфера пізнавальних інтересів самих батьків (самі читають, ходять на виставки, не нав'язуючи свого інтересу).

Така стратегія саморозвитку виявилась найефективнішою.

Властивістю таланту є свідомий, поглиблений, всебічний розвиток обдарованості. У кожній дитині закладені певні здібності, тільки в одних вони виявляються дуже яскраво й виразно, а в інших залишаються дрімати всередині. Здібності можуть виявлятися і в ранньому дитинстві, і в зрілому віці. Від народження всі діти здібні, однак такі рівні здібностей, як обдарування, талант і геніальність притаманні далеко не кожному. Батьки повинні добре знати, що обдаровані діти швидше за інших виконують завдання, прагнуть до самостійності, до

розв'язання завдань проблемного характеру або таких, які вимагають кмітливості, різних способів розв'язання, творчості.

Розвиток здібностей нерозривно пов'язаний із формуванням інтересу. Обдарованість і талант не люблять тиску. Більшість дітей конфліктують з учителями, батьками в разі нетактовного ставлення, відсутності уваги або належного розумового навантаження. Ці діти відрізняються гарною пам'яттю, багатим словниковим запасом, вони надзвичайно гостро переживають невдачі, часто перебувають у стресовому стані, виявляють впертість і прагнення довести розпочату справу до кінця, що нерідко сприймається дорослими як вередливість, а допитливість може оцінюватися як порушення норми. Батькам потрібен індивідуальний підхід до вирішення проблемних питань з дитиною. Вони повинні здійснювати контроль над читанням дитини, захопленнями, але спрямувати свою діяльність на організацію допомоги дитині, збільшити ступінь її самостійності, здатність до ефективного вирішення різного роду проблем, створити умови для забезпечення позитивного емоційного стану обдарованої дитини, позитивно-стійкого ставлення до життя, творчої діяльності. Стосунки батьків повинні будуватися на довірі. Допомога не може мати форму наказу, батьки повинні формувати в дітей стійкість у тихотравмуючих ситуаціях, навчати навичкам саморегуляції, набуття вміння щодо адаптації у соціально значущому середовищі без зниження потреби в реалізації обдарованості.

Батьки повинні особливу увагу приділяти розвиткові пізнавальних інтересів дитини, адже завдяки їм формуються основні інтелектуальні вміння, необхідні для засвоєння знань, закладається основа для дальшого успішного оволодіння знаннями. Василь Сухомлинський зазначав, що до кожної дитини потрібен підхід. Тому батьки повинні розвивати у своїх дітей активну пізнавальну діяльність, зацікавлювати її різними видами завдань (пошукових, логічних, ігрових).

Дитина не тільки повинна засвоїти певну суму знань, а й навчитися спостерігати, порівнювати, виявляти взаємозв'язок між поняттями й міркувати. А досягти цього можливо лише засобами, що активізують пізнавальну діяльність.

Робота над розвитком пізнавальних інтересів дитини активізує її діяльність, підвищує

продуктивність праці. Звичайно, батьки не повинні залишати дитину наодинці зі своїми проблемами. Батьківська допомога має бути обмеженою, зваженою, вона має наштовхувати дитину на власні розв'язки, а не насаджувати свої. Головне завдання батьків - прагнути, щоб навчальна праця їх дитини приносила їй радість, а не муки й гіркоту невдач. Дитина, що захоплена справою, яка їй до вподоби, виявляє наполегливість, силу волі, критичне ставлення до загальновідомого. В творчості дитина може реалізувати всі наявні в неї знання, уміння та здібності. Батькам потрібно знати, що обдарована дитина прагне довірливого спілкування. Вона хоче бачити у батьках мудру дорослу людину, яка збагатить її уявлення про світ і про саму себе, допоможе подолати труднощі. Дітям дуже хочеться, щоб батьки сприймали їх як рівноправних в особистісному плані партнерів. Їм не хочеться, щоб їх повчали, вони прагнуть рівноправного спілкування, щоб їх сприймали як особистості й реагували на них як на особистості. Звичайно, перед батьками стоїть проблема формування й плекання не просто особистості, а особистості обдарованої, особистості свідомого українського громадянина.

Тут важливе значення мають відкриті запитання, творчі дискусії, глибоке знання батьками психологічної сутності творчого процесу, віра в інтелектуальні сили дитини. Для дитини батьки повинні створити умови, щоб обдарована дитина мала змогу самостійно здійснювати свою індивідуальну діяльність. Завдання батьків полягає в максимальному сприянні, стимулюванні активності та розвитку в дитини винахідливості, ініціативи, творчого підходу до навчання. Бажано, щоб у дитини був улюблений затишний куточок, де вона може повністю усамітнитися і спокійно подумати. У кімнаті дитина повинна відчувати атмосферу творчості, розкутості на уміння знаходити розв'язок нестандартних ситуацій, як націленість на відкриття нового.

Розвиваючи творчі здібності дитини, батьки виконують суспільний запит щодо формування особистості, здатної самостійно мислити, приймати сміливі й нестандартні рішення, творчо ставитись до праці. Саме такі творчі особистості мають високий рівень національної самосвідомості, що виявляє причетність їх до споконвічних духовних цінностей українського народу. А допоможуть їм такими стати їх

перші порадики - батьки.

Особливості методики роботи з обдарованими учнями на уроках історії

Правильно кажуть, що якщо людина талановита, то талант у неї багатогранний. Однак вона повинна ще зуміти розвинути у собі всі ці дарування, відшліфувати свої здібності і правильно скористатися ними з користю для себе і для людей, але вдається це далеко не всім і вже у всякому разі не відразу.

Алі Апшерон

У роботі з обдарованими дітьми потрібно дбати про відповідну змістову наповненість занять, орієнтуватись на новизну інформації та різноманітні види пошукової аполітичної, розвиваючої, творчої діяльності. Така робота під силу висококваліфікованим, небайдужим до свого предмета вчителям. Формами роботи можуть бути групові та індивідуальні заняття на уроках і в позаурочний час, факультативи. Зміст навчальної інформації має доповнюватись науковими відомостями, що їх можуть отримати учні, виконуючи додаткові завдання в той самий час, що й інші учні, але за рахунок вищого темпу опрацювання навчальної інформації.

Серед методів навчання обдарованих учнів мають переважати самостійна робота, пошуковий і дослідницький підходи до засвоєних знань, умінь і навичок. Контроль за їхнім навчанням повинен сприяти поглибленому вивченню, систематизації, класифікації навчального матеріалу, перенесенню знань у нові ситуації, розвитку творчих елементів у їх навчанні.

Індивідуальні форми роботи передбачають виконання різноманітних завдань, пошуково-дослідницьку роботу. Вчителі повинні послідовно стежити за розвитком інтересів і нахилів учнів, допомагати їм в обранні профілю індивідуальних занять.

Можна виокремити кілька основних напрямів у роботі з обдарованими учнями. Передусім, це надання їм можливості виконувати більше навчальних завдань. При цьому має бути витриманий оптимальний обсяг додаткової роботи (щоб запобігти перевантаженню).

Збільшення кількості завдань має поєдну-

ватися з обов'язковим підвищенням їх складності. Це сприятиме інтелектуальному розвитку, стане ефективним засобом формування здібностей обдарованої дитини. Провідним принципом організації та змісту навчання є його диференціація як за ступенем навчання, так і за вибором учнями предметів поглибленого вивчення.

Правила управління успіхом на уроці

1. Якщо після закінчення уроку в учня не з'явилися запитання, які хотілося б обговорити, чи бажання посперечатися з приводу якогось з них, пошукати рішення, то це означає, що урок, можливо, і був корисним, але залишив дітей байдужими до того, що на ньому відбувалося.

2. Необґрунтована похвала, гіпертрофовані компліменти, випадкові оцінки нівелюють відчуття успіху. Водночас потрібно вміти бачити реальні зміни, реальні зрушення й достоїнства дітей, якими б малими вони не були, і вчасно підтримати учня.

3. Успіх починається з визнання дітьми права вчителя вчити. Авторитет, особистість учителя, його різноманітні достоїнства й інтереси є запорукою успіху учнів.

4. Психологічний клімат, обстановка життєрадісності, ефективна організація діяльності учнів на уроці, розумне поєднання репродуктивних і творчих методів.

5. Використання вчителем елементів незвичності, романтичності, умінь його зацікавити учнів відіграють важливу роль у навчальному процесі.

6. Учитель повинен любити дітей. Не можна надавати перевагу спілкуванню з одними дітьми і не звертати уваги на інших.

7. Учитель повинен добре знати і весь клас чи навчальну групу, і кожного учня окремо. Він мусить багато знати про дітей, щоб у потрібну хвилину зуміти їм допомогти.

8. Початок уроку є тим моментом, від якого значною мірою залежить успіх усього уроку.

9. 80 % навчального успіху дітей залежить від умінь вчителя визначати для них домашні завдання.

Проблема полягає у тому, що діти й дорослі розмовляють «різними мовами», тобто вкладають різний зміст у слова. І якщо домашні завдання даються без докладного пояснення способу їх виконання, того, що вимагає вчитель - нерідко це змушує учнів відмовитися від виконання домашніх завдань взагалі. Домашні

завдання мають бути цікавими, творчими, а то й практично-орієнтованими, оригінальними, доступними, різнорівневими, цікавими за формою і такими, що враховують здібності та особливості дітей.

10. Поряд із цифровою розгорнута текстова оцінка відіграє виняткову роль у стимулюванні навчальної діяльності дитини.

11. Ступінь захопленості учнів предметом виражається в їхньому бажанні й готовності займатися ним після уроків.

12. Учитель повинен залучати учнів у колективну пізнавальну діяльність.

У своїй діяльності я використовую творчі методи, які сприяють ефективній роботі з обдарованими дітьми:

- повага до бажання учнів працювати самостійно;
- вміння утримуватись в процесі творчої діяльності;
- надання дитині свободи вибору галузі застосування своїх здібностей, методів досягнення мети;
- індивідуальне застосування навчальної програми залежно від особливостей учня;
- заохочення роботи над проектами, запропонованими самими учнями;
- виключення будь-якого тиску на дітей, створення розкріпаченої та невимушеної обстановки при роботі;
- схвалення результатів діяльності дітей в одній галузі з метою спонукати бажання випробувати себе в інших галузях діяльності;
- підкреслювання позитивного значення індивідуальних відмінностей;
- надання авторитетної допомоги дітям, які висловлюють відмінну від інших точку зору і у зв'язку з цим відчувають тиск з боку ровесників;
- добування максимальної користі з хобі, конкретних захоплень та індивідуальних нахилів;
- заохочення максимальної захопленості у спільній діяльності;
- переконання учнів, що вчитель є їхнім однодумцем, а не ворогом.

Як в умовах професійно-технічного навчального закладу виростити й підняти до істотних висот обдаровану дитину? На мою думку, все починається з перших навчальних занять, із психолого-педагогічних учительських спостережень за здібними учнями з метою виявлення

обдарованості. Поступово, крок за кроком, у учителя-предметника складається система різноманітних форм і методів роботи у процесі викладання історії для розвитку обдарованої дитини.

Варто пам'ятати, що саме на уроках обдарована дитина отримує важливу самоосвітню компетенцію, яка виховує внутрішню дисципліну, відсутність страху перед аудиторією, будь-якою роботою, вміння самоорганізуватися, планувати свою діяльність, обирати власні способи вирішення проблем і давати об'єктивну самооцінку своїм здобуткам.

На навчальних заняттях відбувається і перше виявлення творчого потенціалу обдарованої дитини, з'являється зацікавленість історією як предметом і як суспільним явищем, що потім приведе цю дитину до відповідної наукової діяльності.

Саме на уроках та готуючись до них учні проводять перші міні-дослідження, набувають перші навички самоконтролю на основі введення учителем у структуру заняття ситуацій самооцінювання і взаємооцінювання. Та й індивідуалізовані домашні завдання стимулюють такого учня до роботи з різними джерелами інформації. Слушною є думка О.Заболотного про те, що учитель, готуючись до уроків, «повинен прагнути підбирати такі запитання, які можуть викликати протилежні думки, й відповідь на які не лежить на поверхні, а народжується під час дискусії».

На основі зазначеного вище можна зробити висновок, що обдарована дитина, зокрема і майбутній юний історик-науковець, у навчальному закладі формується і розвивається саме завдяки буденній праці на уроках. Для того, щоб учень виявив бажання працювати над науковим дослідженням, у нього необхідно сформувати дослідницьку мотивацію.

Отже, коли молода людина має постійного уважного наставника у закладі освіти, який використовує педагогічні технології, зорієнтовані на роботу із обдарованими учнями (що передбачає ускладнення змісту навчального матеріалу, збільшення обсягу теоретичної частини, виконання учнями індивідуалізованих завдань, підвищення рівня самостійної роботи), одержує нову інформацію викладача, знаходить розуміння і допомогу від нього – це і є умови, які приведуть обдаровану дитину до очікуваного результату – формування її як особистості,

розвитку її здібностей і обдаровань, самореалізації і самоздійснення.

Організація дослідницької діяльності обдарованих учнів у позакласній роботі з історії

Випадкові відкриття роблять тільки підготовлені уми.

Блез Паскаль

З давніх часів людина завжди була у пошуку. Людство прагнуло віднайти не тільки скарби матеріальні, але й духовні. Скарби, які тишили не тільки око, але й душу. «Що?», «Де?», «Коли?», «Чому?», «Хто?», «Для чого?», «Як?» - ці, та багато інших питань ставила і ставить собі людина і хоче отримати на них не просто відповідь, а вичерпну відповідь. Тому історія є однією із найбільш цікавих наук, де завжди будуть актуальними ці запитання. А вчитель буде мати можливість організувати з учнями пошукову роботу, відкриваючи все нові і нові сторінки історії, розширюючи кругозір та знання учнів. Пошукову роботу учнів учитель може організувати як в урочний, так і в позаурочний час, вона може стосуватись безпосередньо теми, навчального матеріалу, який вивчається на уроці відповідно до тематичного планування, так і питань які виходять поза межі навчальної програми. Особливо це стосується історичної минувшини рідного краю, міста, села, власної сім'ї та родини, звичаїв, традицій, питань культури, мистецтва.

Аналіз сучасної практики позаурочної роботи з історії дає підстави стверджувати, що найбільшого значення учні надають таким видам позаурочної роботи, які пов'язані з пошуково-дослідницькою діяльністю, розвивають творчі, дослідницькі вміння, практичні навички здобуття історичних знань, сприяють формуванню їх предметної компетентності. Саме такі види діяльності допомагають учням розуміти й осмислювати минуле, збирати й аналізувати інформацію з різних історичних джерел, ставитися до них критично, розглядати їх у конкретному історичному контексті, оцінювати різні версії та думки про минуле, історичні події; розрізняти факти і точки зору, виявляти помилки, фальсифікації та стереотипи, аналізувати отриману інформацію, формувати незалежні й зважені судження, робити обґрунтовані висновки на підставі аналізу свідчень і вивчення широкого спектра точок зору.

Опитування показало тенденцію до зацікавленості у використанні таких видів і форм роботи, які ґрунтуються на пошуковій, дослідницькій діяльності учнів, що найкраще сприяє формуванню історичної компетентності учнів. Пояснюю це тим, що саме застосування активних, інтерактивних методів та дослідницького методу при організації роботи відіграє роль творчої організуючої сили, дозволяє розкрити і мобілізувати творчий потенціал учнів. Це клопіткий, важкий і тривалий процес перебудови мислення учнів зі схеми «почув – запам'ятовувати – переказувати» до схеми «пізнав (шляхом пошуку разом із вчителем та одногрупниками) – осмислив – сказав – запам'ятовувати».

Учням цікаво займатися дослідницькою діяльністю тому, що це розкриває перед ними можливість розвивати вміння аналізувати історичні документи, вчитися порівнювати дані з різних історичних джерел, оволодівати прийомами роботи з архівними документами, набутти найпростіші навички дослідження і власного судження, навчитися працювати з бібліографією, робити висновки, замітки, тези, реферувати прочитане, вести дискусії, відстоювати свою точку зору тощо. Власне саме ці уміння та навички стануть корисними молодим людям у подальшому житті.

Організацію роботи з історії варто розпочинати з урахування вимог до спеціального послідовного поетапного формування вмінь пошуково-дослідницької діяльності. Формування вмінь є систематичним процесом поступового їх ускладнення як за кількістю елементів, що утворюють уміння, так і з погляду його універсальності (здатності до перенесення на нові ситуації навчання, на ширше коло явищ).

Зміст позакласної роботи з історії повинен мати багатоаспектне наповнення, його реалізація має відбуватися у різноманітних формах позаурочних заходів (навчальні проекти, екскурсії, зустрічі з видатними людьми, вечори, ігри, вікторини, конкурси) та за допомогою різних методів.

Якщо учень здійснює певну роботу у позаурочний час, але вона пов'язана з отриманням оцінки та оцінюванням здобутих знань або роботи учня, то з одного боку, така робота не завжди є добровільною, з власної ініціативи, іноді вона не завжди дає можливість учневі до розкриття власної думки, творчого підходу при опрацюванні даного матеріалу, формування

власної точки зору та власної позиції щодо певних осіб. У більшості випадків це пояснюється страхом: «А якщо я помилюсь?», «Для чого зайві зусилля, краще думка відомої людини — вона безпомилкова».

Але з іншого боку — це спосіб та інколи бажання учня самого себе перевірити: «А що я можу?», «А чи зможу я?». Це спосіб самоутвердження себе як особистості, людини яка може зробити більше ніж інші, яка здатна довести в першу чергу собі, що вона не менш вартісна людина: «Я можу те, чого не можуть інші, або краще від інших». Це спосіб боротьби з комплексами, які паралізують особистість і не дають можливості для її розвитку. Це проста нагода і можливість учня показати себе як багатогранну особистість, яка може багато чого, набагато більше від того, що може побачити вчитель на уроці, це відкриття таланту, духовності, митця, громадянина.

Дослідницька діяльність - вища форма самоосвітньої діяльності учня. Формування пошуково-дослідницьких умінь в учнів - процес складний і довготривалий. Він не виникає на порожньому місці і не розвивається сам по собі. А тому завдання вчителя-керівника - поступово і методично формувати пошукові та дослідницькі навички, здійснюючи постійний контроль за виконанням учнями науково-дослідницьких робіт; аналізувати і виправляти помилки; визначати найкращі, найефективніші шляхи виконання роботи, розчленувавши її на певні складові та розділи, навчаючи учнів поєднувати дослідницьку діяльність з науковою, а також з'ясовувати можливості подальшого застосування результатів роботи.

Одним із перших кроків вчителя - керівника дослідницької роботи є вивчення науково-пізнавальних інтересів учнів, що впливає як на вибір теми дослідження, так і на хід роботи над нею. Не секрет, що навіть надзвичайно цікава тема, викликана лише потребами часу чи нав'язана вчителем учневі, не сприятиме успішному виконанню роботи. Пріоритетним та визначальним фактором у виборі теми є стійкий пізнавальний інтерес до неї дослідника і його бажання внести щось нове у її розкриття.

Тому ставлячи питання: «Чого хочемо досягти, залучаючи учня до пошуково-дослідницької роботи?» – можемо визначити такі основні її завдання:

- поглиблення знань учнів з предмета, а як побічне - розширення та розвиток загальних знань учнів;
- формування історичних компетенцій учнів;
- формування і становлення досвіду учнів у самостійному пошуку нових знань;
- застосування і використання учнями нових знань в умовах творчості;
- формування нових пізнавальних цінностей учнів і збагачення їх пізнавальної ціннісної орієнтації;
- виявлення та розвиток талантів та здібностей дітей;
- формування та розвиток в учнів умінь роботи з першоджерелами, систематизації та історичного аналізу та відокремлення головного від другорядного;
- формування в учнів власної думки, точки зору і неупередженого ставлення до історичних подій, фактів, особистостей;
- формування та розвиток в учнях навичок пошуку історичної справедливості;
- виховання в учнів колективізму у роботі та відповідальності за загальний результат роботи;
- усвідомлення своєї причетності до історії людства, та того, що ми є часткою цієї історії;
- ознайомлення учнів з історичним минулим рідного краю, його осмисленням та повернення історичної правди;
- розкриття ролі видатних осіб, непересічних особистостей в історичному процесі;
- розуміння єдності минулого і сучасного, його аналіз з погляду плінності часу;
- розвиток творчого підходу учнів у роботі над певним історичним матеріалом;
- формування авторитету обдарованих дітей серед учнівської молоді;
- виховання впевненості учнів в собі, у своїх силах;
- формування творчої, всебічно розвинутої особистості, виховання життєвої громадської позиції у сучасної молоді;
- пошук творчих ідей учнів;
- утвердження усвідомлення учнем своєї неповторності;
- виховання патріотів своєї землі, країни, народу.

Як бачимо, у позакласній роботі

об'єднується завдання навчального і виховного моментів. Мабуть тому, що кожен з них доповнює один одного і ніколи не існує відокремлено один від одного.

Вчитель підштовхує учня до процесу пізнання, скеровує в потрібне русло, вчить вчитися. Пізнаючи нове, отримуючи насолоду від дослідження, учень не тільки отримує певну суму знань з даного питання, але й формується як особистість, як громадянин, як людина, що здатна оцінити духовні надбання свого народу, його силу і розум, але разом з тим готова почерпнути і оцінити заслуги інших народів, націй.

Пошуково-дослідницька діяльність учнів організується у відповідності з наступними етапами:

Етап 1. Мотивація дослідницької діяльності.

Залучення до дослідницької діяльності починається з мотивації. Саме на цій стадії кожен учасник майбутньої роботи повинен побачити цілком конкретні вигоди. Зазвичай учні вперше стикаються з науковими дослідженнями, і абстрактні обіцянки тут недоречні.

Етап 2. Вибір напрямів досліджень.

Це найбільш складний етап. Тут все визначається спеціалізацією, світоглядом і компетенцією вчителя-предметника. Основні вимоги - новизна, практична значимість очікуваних результатів і логічна завершеність майбутньої роботи.

Етап 3. Постановка завдання.

На цьому етапі організується безпосередня робота з учнями-дослідниками. Вчитель спочатку фіксує досягнутий справжній рівень знань - стан питання (ймовірно «є») і бажану конкретну мету («потрібно» або «треба»). Особливо важливо, щоб діти самостійно ознайомилися і склали огляд літературних даних і сформулювали детальну і цілісну картину стану предмета і майбутніх досліджень. Список літератури не може перевищувати 5-7 джерел.

Етап 4. Фіксація і попередня обробка даних.

На цій стадії проводяться безпосередні спостереження (якщо можливі), їх результати фіксуються. Дуже важливо не втручатися у творчий процес, поки це можливо, а лише пропонувати схеми для сортування даних - і задавати питання: «Чому?.. Що з цього впливає?.. Що буде, якщо?..»

Етап 5. Обговорення результатів досліджень, висунування і перевірка гіпотез.

джен, висунування і перевірка гіпотез.

Обговорення необхідно для того, щоб припущенням і здогадкам надати форму гіпотез, що підлягають перевірці. Форма дискусії будь-яка, але у будь-якому разі демократична. При цьому кожен учасник роботи повинен висловити свою точку зору. Гіпотези зіставляються з даними експериментів або фактами, підтверджуються або спростовуються. Слід врахувати той випадок, коли всі висунуті гіпотези не підтверджуються і не вдалося досягти сформульованих на третьому етапі цілей. Результат досліджень - негативний. Але негативний результат - теж результат і заслуговує на увагу.

Етап 6. Оформлення результатів роботи

Результати роботи творчого колективу оформляються у вигляді повідомлення (повідіді).

Етап 7. Подання дослідної роботи

Цей етап - свого роду рекламна кампанія, програмування авторів роботи на успіх - вони повинні бути впевнені в майбутній перемозі на конференції.

Тема дослідницької роботи повинна бути новою, актуальною, цікавою, захоплюючою, але здійсненою учнем. Учитель повинен глибоко продумати їхні теми, врахувати вікові та індивідуальні особливості учнів, їх інтереси і можливості. Наприклад, при вивченні розділу про Велику Вітчизняну війну з історії України практикую такі теми учнівських досліджень: «Дитинство, обпалене війною», «Історія фронтової фотографії», «Сліди війни в моїй родині», також літературно-дослідні роботи про письменників і поетів відповідного періоду.

Дуже важливо, що в процесі дослідницької діяльності учні звертаються до історичних документів, зустрічаються зі старожилками, ветеранами війни і праці, працівниками музеїв, бібліотек, відділу соціального захисту населення, що сприяє розвитку навичок спілкування з представниками різних вікових і соціальних груп. За підсумками пошуково - дослідницьких робіт учнів проводимо уроки та різноманітні позакласні заходи: вечори зустрічей, уроки мужності, уроки-реквієми.

На відміну від урочної роботи позакласна пошуково-дослідницька робота має можливість розширити форми і методи навчальної і виховної роботи з учнями. Вона дає можливість вчителю розвивати самостійність, фантазію, винахідливість, естетичний смак учнів, почуття

колективізму, причетності до колективу і єдності з ним, взаємодопомогу і взаєморозуміння у виконанні та досягненні поставленої мети. Вчитель може сприяти розвитку відповідальності за виконання поставленої мети і завдань, а не простого сліпого дублювання учнями поставлених ним завдань.

Додатки

Додаток 1

Критерії, за якими можна визначити обдарованість дитини

Обдарованими можна вважати дітей, якщо вони:

- часто “перескакують” через послідовні етапи свого розвитку;
- мають чудову пам’ять, яка базується на ранньому мовленні;
- рано починають класифікувати і категорувати інформацію, що надходить до них;
- із задоволенням віддаються лекціонуванню. При цьому їхня мета – не приведення колекції в ідеальний і досить постійний порядок, а реорганізація, систематизація її на нових підстановах;
- мають великий словниковий запас, із задоволенням читають словники та енциклопедії, придумують нові слова і поняття;
- можуть займатися кількома справами відразу, наприклад, стежити за двома чи більше подіями, що відбуваються навколо них;
- дуже допитливі, активно досліджують навколишній світ і не терплять будь-яких обмежень свої досліджень;
- у ранньому віці здатні простежувати причинно-наслідкові зв’язки, робити правильні висновки;
- можуть тривалий час концентрувати свою увагу на одній справі. Вони буквально «занурюються» у своє заняття, якщо воно їм цікаве;
- мають сильно розвинене почуття гумору;
- постійно намагаються вирішувати проблеми, які їм поки що не під силу;
- вирізняються різноманітністю інтересів, що породжує схильність починати кілька справ одночасно;
- часто роздратовують ровесників звичкою поправляти інших і вважають себе такими, що завжди мають рацію;
- відчують брак емоціонального балансу, часто нетерплячі та поривчасті.

Додаток 2

Рекомендації педагогам у роботі з обдарованими дітьми

1. Учитель не повинен повсякчас розхвалювати кращого учня. Не слід виділяти обдаровану дитину за індивідуальні успіхи, краще заохотити спільні заняття з іншими дітьми.
2. Учителеві не варто приділяти багато уваги навчанню з елементами змагання. Обдарована дитина буде частіше від інших переможцем, що може викликати неприязнь до неї.
3. Учитель не повинен робити з обдарованої дитини «вундеркінда». Недоречне випинання винятковості породжує найчастіше роздратованість, ревності друзів, однокласників. Інша крайність – зловмисне прилюдне приниження унікальних можливостей і навіть сарказм з боку вчителя – звичайно, недопустимі.
4. Учителеві треба пам’ятати, що в більшості випадків обдаровані діти погано сприймають суворо регламентовані заняття, що повторюються.

Додаток 3

Рекомендації педагогам як розвивати творчі здібності обдарованих дітей

1. Підхоплюй думки учнів і оцінюй їх зразу, підкреслюючи їх оригінальність, важливість тощо.
2. Підкреслюй інтерес дітей до нового.
3. Заохочуй оперування предметами, матеріалами, ідеями. Дитина практично вирішує дослідницькі завдання.
4. Вчи дітей систематичній самооцінці кожної думки. Ніколи не відкидай її.
5. Виробляй у дітей терпиме ставлення до нових понять, думок.
6. Не вимагай запам’ятовування схем, таблиць, формул, одностороннього рішення, де є багатоваріативні способи.
7. Культивувай творчу атмосферу - учні повинні знати, що творчі пропозиції, думки навчальна група зустрічає з визнанням, приймає їх, використовує.
8. Вчи дітей цінувати власні та чужі думки. Важливо фіксувати їх у блокноті.
9. Іноді ровесники ставляться до здібних дітей агресивно, це необхідно попередити. Найкращим засобом є пояснення здібному, що це характерно, і розвивати у нього терпимість і впевненість у собі і своїх здібностях.
10. Пропонуй цікаві факти, випадки, технічні та наукові ідеї.

11. Розсіюй страх у талановитих дітей.
12. Стимулюй і підтримуй ініціативу учнів, їхню самостійність. Підкидай проекти, які можуть захоплювати.
13. Створюй у навчальному процесі проблемні ситуації, що вимагають альтернативи, прогнозування, уяви.
14. Створюй на уроках періоди творчої активності, адже багатого геніальних рішень з'являється саме у такий момент.
15. Допомагай учням оволодівати технічними засобами для записів.
16. Розвивай у вихованців критичне сприйняття дійсності.
17. Вчи учнів доводити починання до логічного завершення.
18. Впливай особистим прикладом.
19. Під час занять чітко контролюй досягнуті результати учнями та давай їм завдання - підвищеної складності, створюй ситуації самоаналізу, самооцінки, самопізнання.
20. Залучай учнів до роботи з розробки та впровадження власних творчих задумів та ініціатив, створюй ситуації вільного вибору і відповідальності за обране рішення.
21. Використовуй творчу діяльність вихованців при проведенні різноманітних заходів, у позакласній роботі.
22. Під час опрацювання програмового матеріалу залучай учнів до творчої пошукової роботи з використанням випереджувальних завдань, створюй на уроках розвиваючі ситуації.
23. Активно залучай обдарованих дітей до участі в творчих конкурсах, змаганнях, виставках.
24. Відзначаай досягнення вихованців, підтримуй та стимулюй їхню активність, ініціативу, пошук.
25. Пам'ятай, що учень – «не посудина, яку потрібно наповнити, а факел, який слід запалити» (К.Ушинський).

Додаток 4

Поради Девіда Льюїса щодо розвитку обдарованої дитини у сім'ї

1. Відповідайте на запитання дитини якомога терпляче і чесно. Серйозні запитання дитини сприймайте серйозно.
2. Створіть у квартирі місце-вітрину, де дитина може виставляти свої роботи. Не сваріть дитину за безлад у кімнаті під час її творчої роботи.
3. Відведіть дитині кімнату чи куточок

винятково для творчих занять.

4. Показуйте дитині, що ви любите її такою, якою вона є, а не за її досягнення.
5. Надавайте дитині можливість у виявленні турботи.
6. Допомагайте дитині будувати її плани та приймати рішення.
7. Показуйте дитині цікаві місця.
8. Допомагайте дитині нормально спілкуватися з дітьми, запрошуйте дітей до своєї оселі.
9. Ніколи не кажіть дитині, що вона гірша за інших дітей.
10. Ніколи не карайте дитину приниженням.
11. Купуйте дитині книжки за її інтересами.
12. Привчайте дитину самостійно мислити.
13. Регулярно читайте дитині чи разом з нею.
14. Пробуджуйте уяву та фантазію дитини.
15. Уважно ставтеся до потреб дитини.
16. Щодня знаходьте час, щоб побути з дитиною наодинці.
17. Дозволяйте дитині брати участь у плануванні сімейного бюджету.
18. Ніколи не сваріть дитину за невміння та помилки.
19. Хваліть дитину за навчальну ініціативу.
20. Учíte дитину вільно спілкуватися з дорослими.
21. У заняттях дитини знаходьте гідне похвали.
22. Спонукайте дитину вчитися вирішувати проблеми самостійно.
23. Допомагайте дитині бути особистістю.
24. Розвивайте в дитині позитивне сприйняття її здібностей.
25. Ніколи не відмахуйтеся від невдач дитини.
26. Заохочуйте в дитині максимальну незалежність від дорослих.
27. Довіряйте дитині, майте віру в її здоровий глузд.

Заключне слово

Обдарованість дитини... Що це таке? Можливо, це своєрідна іскра Божа, яку треба відшукати в її душі і допомогти не тільки не згаснути, а спалахнути полум'ям. Здібні, талановиті люди в будь-якому суспільстві є його «локомотивом». Саме їхніми інтелектуальними зусиллями забезпечується прогрес суспільства,

плодами якого користуються всі. Тому кожен учитель часто запитує себе: «Як знайти та визначити обдарованість?». Адже через свою зайнятість, брак інформації, методичної підтримки він обмежений у виборі інструментарію, який допоміг би дати відповідь на це запитання.

Завдання навчального закладу — підтримати учня і розвинути його здібності, підготувати ґрунт для того, щоб ці здібності було реалізовано.

Кого ми хочемо бачити в сьогоdnішньому молодому поколінні? В сучасній молодій людині? Якщо запитати батьків, то вони, мабуть, відповідатимуть так: «Люблячих дітей, які стануть опорою своїм батькам, реалізують в житті їхні нездійснені мрії. Людей які досягнуть успіхів у житті, зроблять кар'єру. Синів і дочок що матимуть щасливі сім'ї, які разом з онуками будуть радувати своїх батьків».

А кого хоче бачити вчитель і суспільство у молодій людині, що сидить за учнівською партою та в студентській аудиторії?

Вчителі, мабуть, хочуть бачити у своїх учнях наслідки своєї праці і надій: розумних, талановитих, неординарних особистостей, людей, що оправдають надії і сподівання вчителів, які їх вчили, хороших спеціалістів, прекрасних організаторів і керівників у всіх галузях народного господарства.

Суспільство ж хоче бачити у сьогоdnішній молоді державотворців, будівників своєї держави, патріотів своєї Батьківщини, що мають свою сформовану, а не запозичену життєву позицію, національно свідомих громадян, добросесних християн.

Як бачимо, завдання для усіх однакові: формування всебічно розвиненої, духовно багаті особистості, цілеспрямованої і порядної людини, патріота свого народу та держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арцев М.Н. Учебно-исследовательская работа учащихся. // Завуч. 2005. №6.
2. Барко В.І. Тютюнников А.М. Як визначити творчі здібності дитини? - К.: Знання 1991.
3. Богдавленская Д.Б. Психология творческих способностей. -М.: Издательский центр Академия 1998.

4. Брюно Ж. Молей Р. Назарет Л. Одаренные дети: психолого-педагогическое исследование и практика. // Психологический журнал. 1995. № 4. С.73-78.

5. Ванбреннер С. Методи навчання обдарованих дітей в американській школі. // Обдарована дитина. 1998. №1. С.29-33.

6. Васюра С. Як навчати обдаровану дитину? // Дитина. Сім'я. Школа. 2001. №4. С.11-15.

7. Гильбух Ю.3. Внимание: одаренные дети. -М.: Классика 1999.

8. Гильбух Ю.3. Розумово обдарована дитина. -К.: Либідь 1993.

9. Губенко О.В. Творчий інтелект: деякі особливості та методи активізації у старшокласників. // Обдарована дитина. 1998. №1. С.25-28.

10. Зазимко О.В. Основні теоретичні підходи до визначення обдарованості. // Обдарована дитина. 1998. №8. С.5-12.

11. Коваль Л.Г. Зверева І.Д. Соціально-педагогічна підтримка обдарованих дітей. // Обдарована дитина. 1998. №5-6. С.3-9.

12. Красноголов В.О. Визначення поняття обдарованості у зарубіжній психолого-педагогічній літературі. // Обдарована дитина. 1998. №5-6 С.13-18.

13. Матюшкин А.М. Концепция творческой одаренности. // Вопросы психологии. 1989. № 6. С.29-33.

14. Матюшкин А.М. Яковлева Е.Л. Учитель для одаренных. -М.: Общественные движения и социальная активность молодежи 1991.

15. Моляко В.О. Актуальні соціально-психологічні аспекти проблеми обдарованості. // Обдарована дитина. 1998. №1. С.3-5.

16. Развитие и диагностика способностей / Под ред. Алексеевой Л.Г. -М.: Мысль 1991.

17. Степенко Г.В. Бургін М.С. Обдаровані діти: навчання і розвиток. // Обдарована дитина. 1998. №3. С.6-9.

18. Сущенко А. Проблема шкільного навчання обдарованих дітей. // Шкільний психолог. 2002. №8. С. 19-22.

СКАРБНИЧКА МУДРОСТІ

Найкращий учитель для дитини той, хто духовно спілкується з нею, забуває, що він учитель, і бачить у своєму учневі друга, однодумця. Такий учитель знає найпотаємніші куточки серця свого вихованця, і слово в його устах стає могутнім знаряддям впливу на особистість, яка розвивається.

В.О. Сухомлинський